

Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba

Lemezina, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:207070>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba

Studentica:

Ivana Lemezina

Zagreb, siječanj 2016

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba

Studentica:

Ivana Lemezina

Mentor:

doc. dr. sc. Neven Ricijaš

Zagreb, siječanj 2016

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba“ i da sam njegova autorica. Svi djelovi rada, nalazi ili ideje koji su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi i navedeni u popisu literature.

Ivana Lemezina

Zagreb, siječanj 2016.

SAŽETAK

Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba

Studentica: Ivana Lemezina

Mentor: doc. dr. sc. Neven Ricijaš

Program/modul: socijalna pedagogija/odrasli

Glavni cilj ovog diplomskog rada jest sistematizirati dosadašnja saznanja i istraživanja o maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata kako bi se dobila jasnija slika o njihovim obilježjima. Daljnji je cilj istraživanjem kaznenih prijava na području grada Zagreba dobiti uvid u osnovna obilježja maloljetnih počinitelja seksualnih delikata, kao i obilježja počinjenog kaznenog djela, žrtve i odluke državnog odvjetništva i suda. Jedan od ciljeva je i utvrditi razlike u počinjenom kaznenom djelu između onih maloljetnika prema kojima je pokrenut kazneni postupak i izrečena sankcija u odnosu na one kojima je odbačena kaznena prijava ili je primijenjen uvjetovani oportunitet.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 27 maloljetnika koji su u razdoblju od 2013. do 2015. godine na području grada Zagreba prijavljeni za neki seksualni delikt, a istraživanje je provedeno analizom dokumentacije Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva.

Ključne riječi: maloljetni počinitelji, seksualni delikti, osnovna obilježja

ABSTRACT

Characteristics of juvenile sex offenders in Zagreb

Student: Ivana Lemezina

Mentor: doc. dr. sc. Neven Ricijaš

Program/module: social pedagogy/adults

The main goal of this paper is systematization of previous knowledge and research about juvenile sex offenders with the aim to identify their characteristics. Another goal is to determine some main characteristics of juvenile sex offenders, as well as characteristics of committed sexual delict, victim, the decree of state attorney and court, through research of their criminal charges in the city of Zagreb. One of the goals is also to determine differences in committed felony between juveniles towards which criminal proceedings have been filed and the sanction has been imposed in relation to those juveniles whose criminal charges have been dismissed or towards which alternative measures were applied.

Research was conducted on the sample of 27 juveniles who committed sex offense in Zagreb from year 2013. to 2015. Research has been carried out by analyzing documentation from Municipal State Attorney's Office and Country State Attorney's Office in Zagreb.

Key words: juvenile offenders, sexual delicts, main characteristics

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KAZNENOPRAVNI ASPEKTI SEKSUALNIH DELIKATA	3
2.1. Statistički pokazatelji kretanja maloljetničkog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj.....	7
3. PSIHOSEKSUALNI RAZVOJ POJEDINCA.....	13
4. SEKSUALNI POREMEĆAJI	18
5.1. Etiološka obilježja počinitelja seksualnih delikata	21
5.2. Klasifikacija adolescenata počinitelja seksualnih delikata.....	26
5.4. Maloljetnice kao počiniteljice	38
5.5. Procjena rizika za recidiv kod adolescenata počinitelja seksualnih delikata	43
6. TRETMAN POČINITELJA SEKSUALNIH DELIKATA.....	48
7. CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	52
7.1. Ciljevi istraživanja	52
7.2. Uzorak istraživanja	52
7.3. Instrumentarij.....	53
7.4. Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata.....	53
8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	54
8.1. Osnovna obilježja maloljetnika	54
8.4. Obilježja žrtve	79
8.5. Nedostaci istraživanja.....	82
9. RASPRAVA REZULTATA.....	83
10. ZAKLJUČAK	87
11. LITERATURA	89
12. PRILOG DIPLOMSKOM RADU – ANKETNI UPITNIK	94

1. UVOD

Svjetska zdravstvena organizacija je 2002. godine u Izvještaju o nasilju i zdravlju u svijetu definirala seksualno nasilje kao „*bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili stanje u kojem se nalaze. Karakterizira ga upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života žrtve ili njoj bliskih osoba*“ (Ured za ravnopravnost spolova, 2014).

Ovako široko definirano seksualno nasilje obuhvaća sva ona seksualna ponašanja koja su iz pozicije žrtve percipirana kao neželjena i nedobrovoljna.

Kaznenopravni odgovor na seksualno nasilje pronalazimo već u najranijim pisanim zakonskim tekstovima, pa tako već u Hamurabijevom zakoniku, koji datira u 17. stoljeće pr. Kr., nalazimo kazneno djelo silovanja za koje je propisana smrtna kazna. Srednjovjekovno zakonodavstvo također prepoznaje silovanje, ali i pokušaj silovanja, kao teško kazneno djelo za koje su propisane stroge kazne. Francuski i austrijski kazneni zakoni iz 18. i 19. stoljeća za kazneno djelo silovanja propisuju tešku tamnicu ili kaznu nošenja okova (Grozđanić i Sršen, 2011). U Sjedinjenim Američkim Državama 1930. godine doneseni su zakonski akti, poznatiji kao zakoni o seksualnim psihopatima, a koji su se odnosili na počinitelje seksualnog zlostavljanja djece i odraslih. Ti su počinitelji bili hospitalizirani u psihijatrijske ustanove na neodređeno dugo vremena pod pretpostavkom da osobe koje čine seksualne delikte nemaju kontrolu nad svojim seksualnim nagonima te će gotovo sigurno recidivirati neovisno o kazni ili nekom drugom iskustvu (Sample i Bray, 2006). Iako je kroz povijesni pregled kaznenog zakonodavstva vidljivo kako ono oduvijek intenzivno zadire u područje ljudske seksualnosti i na taj način definira granicu između prihvatljivog i neprihvatljivog seksualnog ponašanja, važno je napomenuti kako je suvremeno poimanje seksualnih delikata i naponi da se kaznenopravne sankcije na tom području izjednače s dostignućima na području ljudskih prava i sloboda tek novijeg datuma. Područje zaštite spolnih sloboda unutar kaznenog prava podložno je najčešćim izmjenama, a razloge tomu treba tražiti u dinamičnosti promjene stavova društva o normalnosti i patologiji seksualnog ponašanja. Tako je primjerice tek 60-ih godina 20. stoljeća homoseksualnost u većini zapadnih zemalja dekriminalizirana (u nekim arapskim, južnoazijskim i afričkim zemljama i danas se smatra kaznenim djelom), a 70.-ih godina je uklonjena iz psihijatrijskih i dijagnostičkih priručnika kao seksualni poremećaj. Grozđanić i Sršen (2011) navode kako

danas u svijetu svjedočimo paralelnom odvijanju dvaju suprotnih procesa: s jedne strane uslijed liberalizacije društvenih stavova dolazi do dekriminalizacije određenih seksualnih ponašanja i sklonosti (kao što su transeksualizam, transrodnost), dok se s druge strane za ona „klasična“ kaznena djela protiv spolnih sloboda povisuju zapriječene kazne te se pojačavaju napori detektiranja takvih počinitelja.

Sustavna istraživanja ove skupine počinitelja usmjerena su prvenstveno na pronalaženje odgovora na pitanje – Razlikuju li se počinitelji seksualnih delikata međusobno i u odnosu na počinitelje ostalih kaznenih djela? Dugo se smatralo kako su počinitelji seksualnih delikata specijalizirani za činjenje samo tih kaznenih djela te da po svojim obilježjima predstavljaju homogenu skupinu. Rezultati brojnih istraživanja, kojih zadnjih godina ima sve više, opovrgnula su takve stavove i pokazala kako su počinitelji seksualnih delikata izrazito heterogena skupina te se međusobno razlikuju ovisno o motivima za počinjenje kaznenih djela te nekim ključnim obilježjima. Također, kao i počinitelj ostalih kaznenih djela, nemaju tendenciju biti specijalisti, već čine različita kaznena djela.

Empirijska istraživanja maloljetnih počinitelja seksualnih delikata započinju tek 80.-ih godina prošlog stoljeća i često daju nekonzistentne i kontradiktorne rezultate. Dugo je u društvu i među stručnjacima bio prisutan stav kako maloljetnici nisu sposobni za počinjenje seksualnih delikata te su se seksualno delinkventna ponašanja maloljetnika pripisivala njihovoj znatiželji i potrebi za eksperimentiranjem. Upravo su maloljetni počinitelji seksualnih delikata u fokusu ovog diplomskog rada u kojem će biti prikazane neke od teorija razvoja seksualno devijantnog ponašanja, klasifikacije maloljetnih počinitelja ovisno o njihovim obilježjima, dat će se pregled stranih istraživanja o obilježjima ove skupine maloljetnika i njihova usporedba s maloljetnicima koji čine ostala kaznena uz poseban osvrt na maloljetne počiniteljice. Također će se pisati i o recidivu ove skupine počinitelja te njihovom tretmanu.

Glavni cilj ovog diplomskog rada jest sistematizirati dosadašnja saznanja o maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata dobivena kroz istraživanja i pregled literature kako bi se dobila jasnija slika o njihovim obilježjima. Pregled dosadašnjih saznanja bit će popraćen i manjim istraživanjem provedenim u Općinskom i Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu na uzorku od 27 maloljetnih i mlađih punoljetnih počinitelja koji su u razdoblju od 2013. do 2015. godine bili prijavljeni i/ili osuđeni za seksualni delikt.

2. KAZNENOPRAVNI ASPEKTI SEKSUALNIH DELIKATA

Pregledom kaznenog zakonodavstva od 1993. godine do danas vidljivo je kako su, uslijed mijenjanja društvenih i gospodarskih prilika, te društvenih stavova i normi, i brojne glave kaznenog zakona podložne promjenama, na način da se dodaju nova ili pak uklanjaju stara kaznena djela te povisuju ili snižavaju zapriječene kazne. Upravo je područje seksualnih delikata podložno najčešćim izmjenama. Krivični zakon iz 1993. godine prepoznaje daleko manje kaznenih djela iz sfere zaštite spolnih sloboda (glava deveta – Kaznena djela protiv dostojanstva ličnosti i morala) od kaznenih zakona iz 2011. i 2013. godine. No osim širenja samog broja kažnjivih ponašanja, mijenjaju se i same okolnosti počinjenja kaznenog djela.

Kazneni zakon iz 2011. godine u glavi četrnaestoj pod nazivom Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa sadrži ukupno 12 kaznenih djela: silovanje (čl. 188.), spolni odnošaj s nemoćnom osobom (čl. 189.), prisila na spolni odnošaj (čl. 190.), spolni odnošaj zloupotrebom položaja (čl. 191.), spolni odnošaj s djetetom (čl. 192.), bludne radnje (čl. 193.), zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (čl. 194.), podvođenje (čl. 195.), iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (čl. 196.), upoznavanje djece s pornografijom (čl. 197.), dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži (čl. 197. a) te rodoskvrnuće (čl. 198.) (Marijan, 2011).

Na primjeru silovanja vidljivo je kako je 1993. godine kazneno djelo silovanja mogla počinuti samo muška osoba na štetu ženske osobe s kojom ne živi u bračnoj zajednici, a otpor koji žrtva pruža mora biti nedvosmislen i ozbiljan, u protivnom je nepostojanje otpora podrazumijevalo žrtvin pristanak. Uslijed društvenih napora po pitanju zalaganja za ravnopravnost spolova, i ovo kazneno djelo postaje rodno neutralno što znači da ga može počinuti i muška i ženska osoba, a isto tako žrtva može biti i muškog i ženskog spola. Danas se također u okviru bračne zajednice zaštićuje sloboda spolnog izražavanja u odnosima između supružnika (Grozđanić i Sršen, 2011). Zanimljivo je kako krivični zakon iz 1993. godine ne prepoznaje kaznena djela podvođenja i iskorištavanja djece ili maloljetnih osoba za pornografiju. Tehnologizacija društva dovela je do uvođenja niza kaznenih djela koja se mogu počinuti putem računalnog sustava ili Interneta, a u pogledu kaznenih djela protiv spolne slobode to se odnosi na posjedovanje dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži, no razni mediji komunikacije također pružaju sve više mogućnosti i različitih načina za podvođenje i mamljenje djece.

„Novi“ hrvatski Kazneni zakon iz 2013. godine, osim gore navedenih, uvodi i niz drugih novina čime se približava kaznenopravnoj praksi zapadnih zemalja. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa podijeljena su u dvije nove glave: Kaznena djela protiv spolne slobode (glava šesnaesta) i Kaznena djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta (glava sedamnaesta).

Osnovna svojstva Kaznenih djela protiv spolne slobode su liberalizacija, spolna sloboda, dobrovoljnost i pojačana zaštita žrtve (Pavlović, 2012). U ovu skupinu uvedeno je novo kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka, a koje čini ona osoba koja s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Razlika između ovog kaznenog djela i silovanja leži u tome što za počinjenje spolnog odnošaja bez pristanka nije nužno postojanje sile ili prijetnje, a smatra se da dobrovoljnog pristanka nema ako je spolni odnošaj izvršen zloupotrebom položaja ili iskorištavanjem stanja osobe zbog kojega ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje ili nad osobom kojoj je oduzeta sloboda. Osnova za uvođenje ovog kaznenog djela nalazi se u rješenjima nekih europskih zemalja, konvencijama i preporukama Vijeća Europe kojima se pokušava kriminalizirati svaki spolni odnošaj bez pristanka bez obzira na postojanje otpora od strane žrtve (Grozđanić i Sršen, 2011).

U novi kazneni zakon također je uvedeno i novo kazneno djelo spolnog uznemiravanja, a koje podrazumijeva svako verbalno, neverbalno ili fizičko seksualno ponašanje koje je neželjeno i koje kod žrtve izaziva sram, strah i povrjeđuje njezino dostojanstvo (Garačić, 2013). Uvođenjem ovog kaznenog djela zaokružena je cjelina zaštite spolnih sloboda i prava te su obuhvaćeni gotovo svi pojavni oblici seksualnog nasilja koji se navode u definiciji Svjetske zdravstvene organizacije.

Uvođenjem nove glave kaznenog zakona koja se odnosi na kaznena djela protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta naglašava se potreba pojačane zaštite djeca od svih oblika seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te je na taj način Kazneni zakon usuglašen sa dva značajna međunarodna dokumenta – Konvencijom o pravima djeteta i Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta (Pavlović, 2012).

U *Tablici 1.* usporedno su prikazane glave i članci kaznenih zakona iz 2011. i 2013. godine.

Tablica 1 Usporedba članaka i glava Kaznenih zakona iz 2011. i 2013. godine u području seksualnih delikata

Kazneni zakon 2011.	Kazneni zakon 2013.	
Glava XIV KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ĆUDOREĐA	Glava XVI KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE	Glava XVII KAZNENA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA
Čl. 188. Silovanje	Čl. 152. Spolni odnošaj bez pristanka	Čl. 158. Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina
Čl. 189. Spolni odnošaj s nemoćnom osobom	Čl. 153. Silovanje	Čl. 159. Spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina
Čl. 190. Prisila na spolni odnošaj	Čl. 154. Teška kaznena djela protiv spolne slobode	Čl. 160. Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina
Čl. 191. Spolni odnošaj zluporabom položaja	Čl. 155. Bludne radnje	Čl. 161. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba
Čl. 192. Spolni odnošaj s djetetom	Čl. 156. Spolno uznemiravanje	Čl. 162. Podvođenje djeteta
Čl. 193. Bludne radnje	Čl. 157. Prostitucija	Čl. 163. Iskorištavanje djece za pornografiju
Čl. 194. Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom		Čl. 164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave
Čl. 195. Podvođenje		Čl. 165. Upoznavanje djece s pornografijom
Čl. 196. Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju		Čl. 166. Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta
Čl. 197. Upoznavanje djece s pornografijom		
Čl. 197.a Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži		
Čl. 198. Rodoskrvuće		

Da bi kazneno djelo bilo okarakterizirano kao spolni odnošaj s djetetom potrebno je zakonski odrediti dobnu granicu ispod koje se smatra kako pojedinac nije sposoban dati dobrovoljni pristanak na spolni odnos. U Sjedinjenim Američkim Državama različite savezne države su različito definirale dobnu granicu za dobrovoljno stupanje u spolni odnos te se one kreću između 14 i 18 godina. U većini europskih zemljama dobna granica je između 14 i 16 godina

(Barbaree i Marshall, 2006). Jedna od novina „novog“ hrvatskog Kaznenog zakona iz 2013. godine jest i podizanje dobne granice za dobrovoljni pristanak na spolni odnošaj sa 14 na 15 godina. Važno je istaknuti kako je postojanje kaznenog djela isključeno ako razlika u dobi između adolescenata nije veća od tri godine. Na taj se način izbjegava kriminaliziranje dobrovoljnog spolnog odnosa među vršnjacima (Pavlović, 2012). Drugim riječima ukoliko osoba u dobi od 17 godina stupi u spolni odnošaj sa osobom u dobi od 14 godina takav se odnos ne može smatrati kaznenim djelom jer su te dvije osobe približno jednakih godina i na približno jednakom razvojnem stupnju.

Pitanje spremnosti na dobrovoljno stupanje u spolni odnošaj već dugo vremena predstavlja aktualnu temu u društvu. Poimanje djetinjstva se u novije vrijeme proširilo i na prijelazno razdoblje adolescencije. Djecu se, a time i adolescente, u današnje vrijeme do ekstrema štiti od njihove seksualnosti što je dovelo do stava kako su djeca potpuno aseksualna, emotivno nevinna i ranjiva te kako su nesposobna shvatiti i svojom voljom procijeniti i pristati na seksualni odnos. Povezivanje djece sa bilo kakvim oblikom seksualnosti smatra se razvratnim, opasnim i društvenim tabuom. S druge pak strane svjedoci smo sve ranijeg stupanja djece u spolne odnose, što nas ne bi trebalo previše čuditi s obzirom da živimo u društvu gdje smo svakodnevno kroz medije „bombardirani“ seksualiziranim sadržajima. Djeci je, više nego ikad prije, olakšan pristup informacijama – kroz medije, novinske portale i društvene mreže, koji ruše tradicionalno poimanje morala i koji u prvi plan stavljaju starlete i „express“ zvijezde koji svoji uspjeh temelje na golotinji i seksualnim skandalima. Živimo u vremenu u kojem se dječja i adolescentska seksualnost pokušava zataškati i gdje se pokušava kriminalizirati svaki oblik seksualnog odnosa sa djetetom dok korporacije i kapitalizam kroz svoje proizvode namijenjene djeci, u obliku mode, glazbe i filmske industrije, seksualiziraju dječja tijela i izlažu ih pretjeranoj seksualizaciji. Neosporno je kako se djecu treba štiti od neželjenih spolnih kontakata i odnosa, od pedofilije i eksploatacije u svrhu dječje pornografije jer oni mogu dovesti do brojnih negativnih posljedica. No postavljanje strogo zacrtane dobne granice kada netko je ili nije spreman samostalno odlučiti o stupanju u spolni odnos dovodi do kriminalizacije i osuđivanja i onih odnosa koji su s obje strane dobrovoljni i gdje su obje strane na približno jednakom razvojnem stupnju. Smatram kako je upravo iz tog razloga nužno djeci od najranije dobi omogućiti stručnu i razvojno primjerenu seksualnu edukaciju kako bi ta ista djeca dalje razvijala seksualno odgovorno ponašanje, kako bi naučila prepoznati neželjene seksualne kontakte, prijedloge i komentare i naučila se zaštititi od njih.

Prema hrvatskom zakonodavstvu kada je kazneno djelo počinjeno od strane maloljetne ili mlađe punoljetne osobe, u kaznenom se postupku primjenjuju odredbe Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine 84/11, 143/12, 148/13, 56/15). Prema ovom zakonu maloljetnikom se smatra ona osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina, dok je mlađi punoljetnik osoba koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadeset i jednu godinu života. Maloljetnim i mlađim punoljetnim osobama se u kaznenom postupku mogu izreći dvije vrste sankcija – odgojne mjere i maloljetnički zatvor, a njihova je svrha utjecanje na odgoj maloljetnika, razvoj njegove cjelokupne ličnosti i jačanje osobne odgovornosti. Zakonom o sudovima za mladež se, osim uređenja odredbi kaznenog postupka prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima, uređuju i odredbe kaznenopravne zaštite djece, a koja podrazumijeva definiranje određenih kaznenih djela kojima se zadire u tjelesni, emocionalni i seksualni integritet djeteta. Na taj se način djecu štiti od nedozvoljenih ponašanja koja mogu utjecati na njihov rast, razvoj i osobni integritet te im se u kaznenom postupku pruža potrebna pomoć i podrška kako bi se izbjegla dodatna traumatizacija. U ovom smislu dijete je svaka osoba koja u vrijeme počinjenja kaznenog djela nije navršila osamnaest godina.

2.1. Statistički pokazatelji kretanja maloljetničkog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj

U SAD-u maloljetnici počine 20% svih silovanja i 30% kaznenih djela zlostavljanja djece, dok seksualne delikte nad djecom mlađom od 6 godina u 43% slučajeva počine djeca i adolescenti. U Australiji je među maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata 23% u dobi između 10 i 12 godina, a 70% su 15 godišnjaci ili mlađi (Buljan Flande i, Jelić, 2010). Burges i suradnici (1993; prema Odeljan, 2009) navode kako u Njemačkoj maloljetnici počine 11.6% svih seksualnih delikata, dok u Singapuru sudjeluju sa 5% (Meng Chu i Thomas, 2010).

Prema Državnom zavodu za statistiku u 2014. godini bilo je ukupno prijavljeno 1952 maloljetna počinitelja kaznenih djela, što je za 23,5% manje nego u 2013. godini. Optuženih je maloljetnika u 2014. bilo 626, dok je osuđenih bilo 564. Statistička izvješća pokazuju kako maloljetnici, kontinuirano kroz godine praćenja maloljetničke delinkvencije, najčešće čine kaznena djela protiv imovine (68,8% svih prijavljenih kaznenih djela). Radi preglednosti podataka u tablicama koje slijede bit će prikazani ukupni kriminalitet maloljetnika u razdoblju od 2009. do 2014. godine te broj prijavljenih, optuženih i osuđenih za kaznena djela iz sfere zaštite spolnih sloboda. Radi stupanja novog kaznenog zakona na snagu u siječnju 2013.

godine i izmjena koje je taj zakon donio, statistički podaci za 2013. i 2014. godinu bit će prikazani u posebnoj tablici. Podaci su dobiveni iz godišnjih izvještaja Državnog zavoda za statistiku.

Tablica 2 Kretanje maloljetničkog kriminaliteta od 2009. do 2012. godine

GODINA	UKUPNI KRIMINALITET			KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ĆUDOREĐA					
	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	% UKUPNIH PRIJAVA	OPTUŽBE	% UKUPNIH OPTUŽBI	OSUDE	% UKUPNIH OSUDA
2009	3188	1238	987	46	1.4%	39	3.2%	28	2.8%
2010	3270	1269	925	74	2.3%	37	2.9%	31	3.4%
2011	3376	1084	814	59	1.7%	41	3.8%	31	3.8%
2012	3113	778	626	53	1.7%	39	5%	36	5.8%

Tablica 3 Kretanje maloljetničkog kriminaliteta od 2013. do 2014. godine

GODINA	UKUPNI KRIMINALITET			KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE			KAZNENA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA			UKUPNO IZ SFERE SEKSUALNIH DELIKATA		
	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE
2013	2553	637	545	23	13	10	24	10	9	47	23	19
2014	1952	626	564	15	9	6	23	15	13	38	24	19

GODINA	UKUPNI KRIMINALITET			KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE			KAZNENA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA			UKUPNO IZ SFERE SEKSUALNIH DELIKATA		
	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	% UKUPNIH PRIJAVA	% UKUPNIH OPTUŽBI	% UKUPNIH OSUDA	% UKUPNIH PRIJAVA	% UKUPNIH OPTUŽBI	% UKUPNIH OSUDA	% UKUPNIH PRIJAVA	% UKUPNIH OPTUŽBI	% UKUPNIH OSUDA
2013	2553	637	545	0.9%	2%	2%	1%	1.6%	1.7%	2%	3.7%	3.5%
2014	1952	626	564	0.8%	1.4%	1.1%	1.2%	2.4%	2.3%	2%	3.8%	3.4%

Tablica 4 Postotak kaznenih djela iz sfere seksualnih delikata u ukupnom kriminalitetu, 2013. do 2014. godine

Tablica 5 Prijave, optužbe i osude za kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa; 2009-2012 godine

KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ČUDOREĐA		GODINA											
		2009			2010			2011			2012		
		PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE
Silovanje	Čl. 188 st. 1	/	2	2	/	/	/	1	4	3	7	1	1
	Čl. 188 st. 2	/	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	Čl. 188 st. 3	/	/	/	/	/	/	1	/	/	/	/	/
	Čl. 188 st. 4	4	5	3	4	1	1	7	/	/	4	2	2
	Čl. 188 st. 5 u vezi st. 2	/	1	1	/	/	/	2	3	/	/	/	/
Spolni odnošaj s nemoćnom osobom	Čl. 189 st. 2	2	2	1	2	/	/	2	3	1	/	1	1
Spolni odnošaj s djetetom	Čl. 192 st. 1	10	6	3	21	14	11	15	11	10	12	17	15

	Čl. 192 st. 2	3	4	4	5	2	1	11	4	2	1	2	2
	Čl. 192 u vezi st. 1	1	1	/	4	4	4	/	/	/	/	/	/
	Čl. 192 st. 5 u vezi st. 1	2	/	/	4	4	3	2	1	1	5	4	4
Bludne radnje	Čl. 193 st. 1	2	6	6	2	3	2	6	/	/	3	1	1
	Čl. 193 st. 2	9	2	2	22	6	5	8	4	4	12	6	5
Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom	Čl. 194	3	1	1	1	/	/	3	2	2	/	2	2
Podvođenje	Čl. 195	/	/	/	1	/	/	1	1	1	/	/	/
Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju	Čl. 196 st. 1	4	3	3	1	1	1	/	1	1	2	1	1
Upoznavanje djece s pornografijom	Čl. 197 st. 1	2	3	1	2	2	1	/	1	/	/	/	/
Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži	Čl. 197a st. 1	3	1	/	7	/	/	/	5	5	7	2	2
Rodoskrvuće	Čl. 198 st. 3	1	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/	/

Tablica 6 Prijave, optužbe i osude za kaznena djela protiv spolne slobode i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta; 2013-2014 godine

		GODINA					
		2013			2014		
		PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE
KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE							
Spolni odnošaj bez pristanka	Čl. 152 st.1	/	1	1	1	1	1
	Čl. 152 u vezi čl. 154. st.1	4	1	1	/	/	/
Silovanje	Čl. 153 st. 1	1	3	3	8	2	1
	Čl. 153 st.1 u vezi čl. 154 st.2	4	3	1	4	1	1
Bludne radnje	Čl. 155 st. 1	4	1	1	/	/	/
	Čl. 155 st. 2	9	4	3	1	4	2
Spolno uznemiravanje	Čl. 156 st. 1	1	/	/	1	1	1
KAZNENA DJELA PROTIV SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA							
Spolna zlostavljanje djeteta mlađeg od 15. godina	Čl. 158 st. 1	7	5	4	4	3	2
	Čl. 158 st. 1 u vezi čl. 166 st. 1	3	1	1	4	5	5
	Čl. 158 st. 1 u vezi čl. 166 st. 2	/	/	/	2	/	/
	Čl. 158 st. 1 u vezi čl. 166 st. 3	1	/	/	/	/	/
	Čl. 158 st. 2	2	/	/	3	1	1
	Čl. 158. st. 5	5	1	1	/	5	1
	Čl. 158 st. 6	1	/	/	1	/	/
Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina	Čl. 160 st. 1	/	/	/	1	/	/

Iskorištavanje djece za pornografiju	Čl. 163 st. 1	3	/	/	/	1	1
	Čl. 163 st. 2	1	1	1	8	/	3
Upoznavanje djece s pornografijom	Čl. 165 st. 1	1	2	2	/	/	/

U razdoblju od 2009. do 2014. godine uočava se trend pada ukupno prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja za sva kaznena djela. Tako je 2009. godine bilo ukupno prijavljenih 3188 kaznenih djela, a 2014. godine 1952. Od ukupnog broja prijavljenih kaznenih djela u 2014. godini, 38 kaznenih djela su iz sfere zaštite spolnih sloboda što čini svega oko 2% ukupnog broja. Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika u ovoj skupini kaznenih djela je u posljednjih 6 godina relativno nepromijenjen uz lagani pad u 2014. godini. Proučavajući pojedinačna kaznena djela može se uočiti kako maloljetnici najčešće čine kazneno djelo spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (tj. spolnog odnošaja s djetetom), a nakon toga kaznena djela bludnih radnja i silovanja. Učestalost činjenja kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina može se objasniti postojanjem dobne granice od 15, a u ranijem kaznenom zakonu od 14 godina, koja određuje sposobnost i spremnost osobe da samostalno odlučuje o stupanju u spolne odnose, a što posredno može dovesti do kriminaliziranja i onih vršnjačkih spolnih odnosa koji su bili dobrovoljni s obje strane, ali u kojima je jedna strana bila mlađa od dopuštene dobne granice (Državni zavod za statistiku, 2015).

3. PSIHOSKUALNI RAZVOJ POJEDINCA

Psihoseksualni razvoj je složeni odnos između psihičkog, biološkog i društvenog razvoja, a obuhvaća biološki i psihološki seksualni identitet, te seksualnu ulogu. Biološki seksualni identitet odnosi se na biološka seksualna obilježja koja su određena nasljednim kromosomskim i hormonalnim obilježjima, a koja dalje utječu na razvoj unutarnjih i vanjskih spolnih organa te sekundarnih spolnih karakteristika. Za razliku od biološkog seksualnog identiteta koji je genetski predodređen, psihološki identitet nastaje kao posljedica identifikacije s odgovarajućim spolom i oblikuju se tijekom odgoja i emocionalnog sazrijevanja djeteta. Seksualna uloga se također oblikuje tijekom psihosocijalnog razvoja djeteta te je usko povezana s njegovim seksualnim identitetom, iako ponekad postoji i raskorak. Drugim riječima, kod nekih osoba postoji snažno poistovjećivanje sa suprotnim spolom praćeno nelagodnom zbog vlastitog spola (Kozarić Kovačić i sur., 2005).

Kao i svi drugi aspekti ljudskog razvoja i seksualni razvoj započinje od rođenja te ima snažan utjecaj na život pojedinca i njegovo samoodređenje, ponašanje i razvoj seksualnog identiteta. Seksualni razvoj, uz fizičke promjene, uključuje i psihološke promjene te znanje i vjerovanja o seksualnom ponašanju.

U psihologiji adolescencije, kao dijelu razvojne psihologije, postoji nekoliko temeljnih pristupa izučavanju seksualnog razvoja adolescenata.

Biološki pristup

Gesell (prema Lacković – Grgin, 2006), kao jedan od najznačajnijih biološki orijentiranih teoretičara, smatra kako je sazrijevanje prirodni, genetski uvjetovani proces koji neki organizam dovodi do zrelosti. On razlikuje dva temeljna pojma – (1) rast, koji označava niz kvantitativnih promjena organizma, te (2) razvoj koji se odnosi na kvalitativne promjene, a ritam tih promjena nije jednak kod svih osoba zbog čega dolazi do individualnih razlika u vremenu sazrijevanja. Iako spolni razvoj započinje već pri rođenju, najintenzivnije je izražen za vrijeme adolescencije. Ulaskom pojedinca u pubertet dolazi do „uključivanja“ pojedinih gena koji su ranije bili „isključeni“, a takvi se geni nazivaju regulacijskim genima (Vasta, Haith i Miller, 1997). Za spolni razvoj u pubertetu najvažniju ulogu imaju žlijezde endokrinog sustava – hipofiza, gonade, adrenalne žlijezde te hipotalamus, koji regulira proizvodnju hormona, menstrualni ciklus, trudnoću te spolno ponašanje. Hipofiza, kao glavna endokrina žlijezda, luči

somatotropni hormon (hormon rasta) te gonadotropne hormone koji kontroliraju funkciju spolnih žlijezda. Pojačano lučenje hormona u vrijeme adolescencije direktno utječe na ponašanje adolescenata. Pobornici biološkog pristupa ističu kako aktualna pubertetska razina hormona ima aktivirajući učinak na tri područja ponašanja adolescenata – područje agresivnog ili delinkventnog ponašanja, područje seksualne pobuđenosti i ponašanja te područje negativnih afekata i labilnog raspoloženja (Lacković – Grgin, 2006). Unutar biološkog pristupa izučavanja razvoja pojedinca, postoji i tzv. *biosocijalni* model prema kojem u procesu spolne diferencijacije uzajamno djeluju biološki elementi (geni i hormoni) te okolinski čimbenici, koji održavaju i dovršavaju taj proces diferencijacije (Vasta, Haith i Miller, 1997).

Psihoanalitički pristup

Psihoanalitička teorija Sigmunda Freuda navodi kako se psihoseksualni razvoj pojedinca odvija kroz pet ključnih faza koje su dobno određene:

- Oralna faza – od 0 do 18 mjeseci
- Analna faza – od 18 mjeseci do 3 godina
- Falusna faza – od 3 do 5 godina
- Faza latencije – od 5 do 12 godina
- Genitalna faza – od 12 godina nadalje

Sve faze razvoja međusobno se razlikuju obzirom na istaknutu erogenu zonu čija stimulacija izaziva zadovoljstvo, a zadovoljenje seksualnih poriva u svakoj pojedinoj fazi ključno je za razvoj zdrave seksualnosti. Svaki je razvojni stupanj obilježen konfliktima između seksualnog nagona i pravila okoline (Lebedina – Manzoni, 2006). U vrijeme adolescencije dolazi do porasta seksualnog nagona odnosno libida. Freud smatra kako seksualno uzbuđenje koje se javlja u vrijeme adolescencije (genitalna razvojna faza) dovodi do nezadovoljavajućih ili zadovoljavajućih osjećaja kojima se mlada osoba mora prilagoditi, a kroz te prilagodbe stvara se temelj za razvoj ličnosti u vrijeme adolescencije. Kasnijih godina Anna Freud taj proces objašnjava kroz neravnotežu hormonalnih promjena i psihološkog razvoja, a koja dovodi do osjećaja uznemirenosti i unutrašnjih konflikata koji se rješavaju mehanizmima obrane (Lacković – Grgin, 2006).

Drugi psihoanalitičari kritiziraju Freuda zbog pridavanja prevelikog značaja seksualnom nagonu i libidu, te ističu kako seksualni nagon u pubertetsko vrijeme nema toliko veliki značaj. Peter Blos (prema Botla, 2011) ističe kako su interpersonalne promjene, a koje se odnose na

odvajanje adolescenata od primarne obitelji, poistovjećivanje sa vršnjačkim skupinama i stvaranje vlastitog identiteta neovisnog od roditeljskog puno važnije pri formiranju seksualnih obrazaca ponašanja u adolescenciji. Adolescencija je vrijeme drugog individualizacijskog procesa u kojem je potrebno prekinuti osjećajne veze sa roditeljima i prepoznati poriv za zadovoljenjem osjećajnih i spolnih potreba izvan obitelji kako bi se mogli razviti zdravi, „neincestuočni“ odnosi. Sukobi i labilno emocionalno raspoloženje neizbježni su u vrijeme adolescencije jer je proces separacije praćen osjećajem izolacije, osamljenosti i zbunjenosti (Botla, 2011).

Psihosocijalni pristup

Psihosocijalni pristup razvoju pojedinca naglašava uzajamno djelovanje i važnost biološke strukture i socijalne okoline. Najznačajniji znanstvenik ovog pristupa je Erik Erikson (1964; prema Lebedina – Manzoni, 2006) prema kojem psihosocijalni razvoj ličnosti prati osam razvojnih stadija koji se manifestiraju kroz funkcioniranje osobe u odnosu na druge ljude u njenoj okolini. Svaki od stadija popraćen je odgovarajućom krizom čije razrješenje može imati pozitivan ili negativan ishod. Za Eriksona je vrijeme adolescencije period u kojem se mlade osobe susreću sa važnim zadatkom formiranja vlastitog identiteta putem kojeg postaju svjesni svojih obilježja, želja i ciljeva. Kriza identiteta neizbježno se javlja u vrijeme adolescencije jer zahtjevi okoline (kao što su završavanje školovanja, uključivanje u svijet rada, nametanje religijskih i/ili političkih uvjerenja) nisu uvijek u skladu sa željama i zahtjevima mladih. Za psihoseksualni razvoj važno je formiranje rodnog i spolnog identiteta, od kojih se prvi odnosi na osjećaj pripadnosti određenom rodu: dakle osoba sebe percipira kao muško ili žensko biće. No, kako smo naveli ranije u tekstu, ponekad biološki spol nije u skladu sa percipiranim rodnim identitetom što kod osoba može izazvati negativne psihološke i društvene posljedice. Drugi oblik identiteta jest spolni identitet koji se odnosi na specifičnosti seksualnog ponašanja. Osoba sebe počinje shvaćati kao seksualno biće tj. kao seksualno aktivnog ili inhibiranog, heteroseksualnog, homoseksualnog ili biseksualnog. Vršnjaci i vršnjački odnosi značajno utječu na psihosocijalni razvoj pojedinca u vrijeme adolescencije te oni postaju referentna skupina unutar koje se razvijaju socijalna kognicija i moralno rasuđivanje (Lacković – Grgin, 2006).

Neovisno o pristupu izučavanju seksualnog razvoja pojedinca, neminovno je kako se već u najranijem godinama kod djece javlja interes za vlastitom seksualnošću. Bancroft (2006) ističe kako na seksualni razvoj predpubertetske djece utječu znanje koje dijete ima o seksualnim ponašanjima i značenje koje ono samo pridaje takvim ponašanjima, zatim iskustvo seksualnog ponašanja kao što je diranje po intimnim dijelovima tijela i seksualna responzivnost koja se odnosi na iskustvo doživljene erekcije i orgazma. Vasta, Haith i Miller (1997) navode pojam spolnog tipiziranja koji predstavlja proces tijekom kojeg djeca uče i usvajaju određena ponašanja koja se smatraju prikladnim za njihov spol. Autori dalje navode kako u pojedinoj razvojnoj fazi djeca ispoljavaju neka karakteristična seksualna ponašanja, a hoće li se takva ponašanja nastaviti te kakvog će utjecaja imati na daljnji seksualni razvoj jednim djelom ovisi i o reakciji roditelja i važnih odraslih osoba. Tako se već kod predškolske djece mlađe od četiri godine može uočiti znatiželja prema vlastitom i tijelu drugih osoba, pokazivanje i diranje po intimnim dijelovima te postavljanje pitanja o vlastitom tijelu i tjelesnim funkcijama. Kako djeca rastu, postaju svjesnija fizičkih razlika među dječacima i djevojčicama te istraživanje tijela i diranje po intimnim dijelovima postaje djelom dječje igre. U dobi od četiri do šest godina djeca oponašaju radnje odraslih kao što su ljubljenje i držanje za ruke (The National Child Traumatic Stress Network, 2009). Istraživanje djece u dobi od dvije do šest godina pokazuje kako djeca u toj dobi prepoznaju razlike između muških i ženskih rodni uloga te biološke razlike među spolovima, ali njihovo razumijevanje trudnoće, poroda ili drugih oblika seksualnog ponašanja odraslih vrlo je ograničeno (Volbert, 2000; prema Bancroft, 2006). U razdoblju od sedme do dvanaeste godine djeca postaju svjesnija socijalnih pravila i zabrana te zahtijevaju više privatnosti. Istraživanje vlastitog tijela nastavlja se i u ovom razvojnom razdoblju; uz pokazivanje više interesa za seksualnim sadržajima na televiziji i u medijima, ali takva ponašanja skrivaju od roditelja (The National Child Traumatic Stress Network, 2009). Kod djece s godinama raste osviještenost o tome da postoje određeni tabui u društvu koji se tiču seksualnosti te da je seksualnost privatna stvar o kojoj se ne priča. Nedostatak seksualne edukacije u odgojno obrazovnim institucijama i izbjegavanje roditelja da s djecom pričaju o takvim temama, kod djece dovode do osjećaja srama kada je njihova vlastita seksualnost u pitanju, a u kasnijim godinama i do slabijeg znanja o rizičnim seksualnim ponašanjima. Drugim riječima seksualni razvoj pojedinca osim o individualnim karakteristikama ovisi i o užem socijalnom okruženju i kulturi kojoj pojedinac pripada.

Istraživanje koje su Goldman i Goldman (1982: prema Bancroft, 2006) proveli među djecom u dobi od pet do petnaest godina u Australiji, Britaniji, Sjevernoj Americi i Švedskoj, pokazuje kako učenje i razumijevanje seksualnog ponašanja zaostaje za drugim aspektima kognitivnog razvoja, ali ne i kod djece u Švedskoj koja su od ranih godina uključena u neki oblik seksualne edukacije.

Istraživanja „normalnog“ seksualnog razvoja još uvijek su manjkava. Bancroft (2006) navodi kako se predpubertetska djeca smatraju potpuno aseksualnima te se svako iskazivanje nekog seksualiziranog ponašanja kod djece pripisuje iskustvu seksualnog zlostavljanja što otežava provođenje istraživanja tijekom djetinjstva. Glavno objašnjenje za nedostatak istraživanja na ovu temu su etički i zakonodavni razlozi jer se smatra kako se na taj način djeca nepotrebno izlažu seksualnim temama, a uz to i seksualnoj viktimizaciji te postoji opasnost da se takva istraživanja etiketiraju kao štetna za djecu. Dosad provedena istraživanja uglavnom su retrospektivna i temelje se na samoprocjeni ili procjeni roditelja te su prvenstveno usmjerena na istraživanje iskustva seksualnog zlostavljanja. Kada se o seksualnom razvoju ispituju sama djeca najčešće se ispituje njihovo znanje o seksualnom ponašanju i ono se uspoređuje sa kognitivnim razvojem djeteta, a istraživanja u adolescenciji se usmjeravaju na neželjene posljedice kao što su maloljetnička trudnoća i spolno prenosive bolesti.

Razvoj seksualnog ponašanja u pubertetu usko je povezano sa formiranjem vlastitog identiteta i odvajanjem od roditeljskih stavova i vrijednosti, a u današnje vrijeme brojni mediji i društvene mreže ruše kulturalne razlike među mladima te oblikuju i ubrzavaju taj proces.

4. SEKSUALNI POREMEĆAJI

Poznavanje normalnog psihoseksualnog razvoja u pojedinoj razvojnoj fazi pojedinca je nužno kako bi se mogla detektirati ona ponašanja koja razvojno odskaču od dobi djeteta i koja su štetna za njega samog i njegovu okolinu te kako bi se moglo pravovremeno reagirati i otkriti pozadinu takvih ponašanja.

Problemi u seksualnom ponašanju definirani su kao perzistirajući i razvojno netipični pojavni oblici seksualnog ponašanja koji se javljaju neočekivanom čestinom i u prisilnim odnosima ili između starijeg i mlađeg djeteta, otporna su na intervencije odgajatelja, ometaju razvoj djeteta te se povezuju sa emocionalnim poteškoćama (Letourneau i sur., 2008). Vrlo je važno naglasiti kako djeca sa problemima u seksualnom ponašanju neće nužno postati počinitelji seksualnih delikata u adolescenciji i odrasloj dobi. Carpentier i suradnici (2006: prema Chaffin, 2008) su više od desetljeća pratili djecu sa problemima u seksualnom ponašanju te ih uspoređivali sa djecom koja nisu imala izražene nikakve seksualne poteškoće ali su zbog drugih problema, kao što su ADHD ili poteškoće u učenju, bili uključeni u izvaninstitucionalni tretman. Djeca sa problemima u seksualnom ponašanju također su bila uključena u kratkotrajni intenzivni tretman. Rezultati su pokazali kako nakon 10 godina od završetka tretmana i jedna i druga skupina ispitane djece ima jednako nizak rizik (2-3%) za počinjenjem nekog seksualnog delikta. Seksualno delinkventno ponašanje je vrlo širok i složen fenomen za čiju pojavu je potrebna međusobna povezanost brojnih individualnih i okolinskih čimbenika.

Prema X. Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-X), u poglavlju Poremećaji ličnosti i ponašanja odraslih (F60-F69), obuhvaćeni su i psihijatrijski aspekti seksualnosti, a koji obuhvaćaju poremećaje spolnog identiteta (F64), poremećaje seksualne sklonosti (F65) i psihološke poremećaje i poremećaje ponašanja vezane uz seksualni razvoj i orijentaciju (F66) (Kozarić Kovačić i sur., 2005).

Poremećaji spolnog identiteta obuhvaćaju sljedeće poremećaje: transseksualizam, transvestizam s dvostrukom ulogom, poremećaji spolnog identiteta u djetinjstvu, druge poremećaje spolnog identiteta i neodređen poremećaj spolnog identiteta. Glavno obilježje ove skupine poremećaja je postojanje snažnog i trajnog poistovjećivanja sa suprotnim spolom i postojanje nelagode zbog vlastitog spola. Poremećaji spolnog identiteta mogu se pojaviti već u ranom djetinjstvu kada postoji perzistirajuća i intenzivna nelagoda u vezi s vlastitim spolom i želja da se pripada suprotnom spolom. Dijete je preokupirano oblačenjem i/ili

ponašanjima/aktivnostima koji su karakteristični za suprotni spol. Valja napomenuti kako je pojavnost ovog poremećaja vrlo rijetka te ga se ne smije brkati sa češćim djetetovim nekonformizmom u vezi stereotipnih rodni ponašanja. Dijagnoza poremećaja spolnog identiteta u djetinjstvu može se postaviti tek kada postoji duboko poremećen doživljaj muškosti ili ženskosti te prije ulaska djeteta u pubertet. Postojanje ovog poremećaja može imati trajne negativne posljedice za dijete, koje je zbog svoje različitosti izloženo zadirkivanju i odbacivanju od strane vršnjaka (MKB-X, 1999).

Poremećaji seksualnih sklonosti ili parafilije obilježeni su snažnim seksualnim maštanjima, seksualnim potrebama ili ponašanjima koje se odnose na neljudske objekte, patnju ili ponižavanje osobe te djecu ili druge osobe koje to ne žele. Najčešći poremećaji seksualnih sklonosti su fetišizam, transvestitizam, voajerizam, ekshibicionizam, sadomazohizam i pedofilija. Osobe sa parafilijama često su suočene sa problemima u socijalnom, obiteljskom, radnom ili drugim područjima života (Kozarić Kovačić i sur., 2005). Neki od ovih poremećaja nisu štetni ni za osobu ni njenu okolinu, no neki od njih kao što su voajerizam, sadomazohizam i pedofilija mogu imati trajne negativne posljedice za žrtvu. Od svih navedenih parafilija pedofilija je najčešće na udaru medija i kaznenogpravosuđa. Važno je napomenuti kako nisu svi pedofili nužno počinitelji seksualnog nasilja nad djecom – neki od njih svoje pedofilske sklonosti zadovoljavaju isključivo promatranjem ili maštanjem o djeci, niti su svi počinitelji seksualnog nasilja nad djecom nužno pedofili. Potreba društva da zaštiti najranjivije skupine u društvu, u ovom slučaju djecu, dovela je do sve oštrijeg sankcioniranja počinitelja seksualnog nasilja nad djecom te do sve intenzivnijih kontrola Interneta i računalnih sustava u potrazi za dječjom pornografijom. Gruden (1995) navodi kako osobe sa poremećajima seksualnih sklonosti vrlo rijetko traže pomoć za svoje poremećaje jer racionalizacijom i intelektualizacijom opravdavaju svoje ponašanje pred sobom i drugima.

5. ADOLESCENTI POČINITELJI SEKSUALNIH DELIKATA

Adolescent počinitelj seksualnog delikta je mlada osoba muškog ili ženskog spola u dobi od 14 do 18 godina (prema Zakonu o sudovima za mladež u nekim slučajevima i do 21 godine života) koja se upušta u seksualno neprimjerena i devijantna ponašanja, a koja su prema Kaznenom zakonu definirana kao kaznena djela. Seksualni prekršaji i kaznena djela predstavljaju širok spektar društveno neprihvatljivih ponašanja od egzibicionizma i voajerizma do prisile na spolni odnošaj i silovanja (Luca –Mrđen, 2005).

Perry i Orchard (1992; prema Luca - Mrđen, 2005) navode kako je već u ranoj adolescenciji potrebno reagirati na seksualno neprihvatljiva ponašanja mladih jer u protivnom može doći do daljnje eskalacije takvih ponašanja. Svoju tvrdnju temelje na rezultatima četiri grupe istraživanja koja upućuju na važnost pravovremenog reagiranja u adolescenciji:

- Istraživanja odraslih počinitelja seksualnih delikata pokazuju kako su svoj inicijalni prekršaj počinili već u ranoj dobi od 8 ili 9 godina.
- Druga grupa istraživanja je otkrila kako ozbiljnost seksualno devijantnog ponašanja može eskalirati ukoliko se osoba pravovremeno ne uključi u tretman. Eskalacija najčešće ide od voajerizma i egzibicionizma do ozbiljnog seksualno agresivnog ponašanja.
- Treća skupina govori o tome kako prosječan muški adolescent seksualni nasilnik tijekom života u prosjeku ima 380 žrtava, od čega 7 u vrijeme adolescencije. Ovakvi rezultati su kontradiktorni sa nekim novijim istraživanjima koja pokazuju kako je kod adolescenata počinitelja seksualnih delikata puno vjerojatniji neseksualni recidiv (primjerice krađe ili kaznena djela vezana uz droge) te kako samo mali postotak nastavi sa seksualno devijantnim ponašanjem i u odrasloj dobi (McCuish i sur., 2015; McCann i Lussier, 2008; van der Put i sur., 2012; Parks i Bard, 2006; Rasmussen, 1999). Rezultati novijih istraživanja pokazuju kako na specijalizirani i generalni recidiv utječu brojni čimbenici vezani uz obilježja samog počinitelja i žrtve, a o tome će se više raspravljati u daljnjem tekstu.
- Posljednja skupina istraživanja naglašava kako su adolescenti prijemčljiviji za tretman te ukazuju na to kako su intervencije u vrijeme adolescencije uspješnije.

Adolescencija je razvojno osjetljivo razdoblje, a promjene koje se tada događaju dovode do promjene načina na koji se mlada osoba osjeća, kako izgleda i kako razmišlja. Kako je ranije

naglašeno formiranje vlastitog identiteta neovisnog od roditeljskog ključni je razvojni zadatak adolescenata te je upravo iz tog razloga potrebno izbjegavati etiketu seksualnog prijestupnika jer postoji opasnost da se mlada osoba kasnije identificira s tom etiketom i njeguje obrasce ponašanja koji su u skladu s njom (Smith i sur., 2005).

5.1. Etiološka obilježja počinitelja seksualnih delikata

Izučavanje etiologije širokog spektra različitih pojava oblika poremećaja u ponašanju izuzetno je složeno. Brojne etiološke teorije su pokušavale, i danas pokušavaju, pronaći uzročno posljedičnu vezu između nekog uzroka i ponašanja osobe. No kompleksnost ljudskog ponašanja i neraskidiva povezanost brojnih bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika kojima je osoba izložena, onemogućavaju pronalaženje neposrednih uzročno posljedičnih veza. Drugim riječima, na nečije ponašanje utječu brojni čimbenici koji su međusobno isprepleteni i po svojoj prirodi dinamični. Suvremeni pristupi izučavanja etiologije usmjeravaju se na pronalaženje relevantnih činitelja važnih za nastanak nekog problema, ali i na pronalaženje onih činitelja i okolnosti koji bi mogli pomoći pri rješavanju tog istog problema (Bouillet i Uzelac, 2007). Važnost teorijske podloge za izučavanje seksualnog prijestupništva leži u činjenici kako teorijski okviri pomažu odgovoriti na brojna pitanja o samom počinitelju te imaju važnu praktičnu svrhu prilikom razvoja instrumentarija za procjenu počinitelja i razvoja učinkovitih programa tretmana (Vukota, 2010).

Za potrebe ovog diplomskog rada navest će se neke od mogućih etioloških teorija razvoja seksualno devijantnog ponašanja kako bi se dobila jasnija slika o kompleksnosti ovog problema.

Elliott, Ageton i Canter (1979; prema Miner i Munns, 2005) navode kako postoje dva osnovna puta razvoja delinkventnog ponašanja mladih. Prvi je razvojni put obilježen slabim vezama s konvencionalnim normama i društvom te povezanošću s delinkventnim vršnjačkim skupinama. Prema drugom razvojnem putu mladi imaju čvrste veze sa konvencionalnim normama, ali povezanost i izloženost vršnjačkim grupama koje se upuštaju u antisocijalna ponašanja dovode do slabljenja tih veza. Oba razvojna puta ističu važnost utjecaja vršnjačkih grupa naspram konvencionalnih veza, kao što su obitelj i škola, u vrijeme adolescencije. Neka istraživanja pokazuju kako maloljetni seksualni delinkventi imaju čvršće veze sa

konvencionalnim normama od maloljetnih delinkvenata koji čine druga kaznena djela (Blaske i sur., 1989; Ford i Linney, 1995; Olivera i sur., 1993; prema Miner i Munns, 2005) te postoji vjerojatnost da ispoljavanje seksualno delinkventnog ponašanja slijedi drugi razvojni put kojega navode Elliot i suradnici (1979; prema Miner i Munns, 2005). Drugim riječima maloljetni seksualni prijestupnici ispoljavaju delinkventno ponašanje jer su im konvencionalni putevi za postizanjem društveno prihvatljivih i željenih međuljudskih odnosa i intimnosti blokirani. Mladi se udaljavaju od društvenih vrijednosti i normi te prihvaćaju socijalno neprihvatljiva ponašanja kao jedini mogući način kako da postignu društveno prihvatljive ciljeve. Elliot (1994; prema Miner i Munns, 2005) je u svojem istraživanju došao do rezultata kako nedostatak društvenih vrijednosti i normi, posebice u vršnjačkim skupinama, te povezanost sa antisocijalnim vršnjacima povećava vjerojatnost nasilnih delikata i zloupotrebe opojnih sredstava, a s obzirom da je seksualno nasilje povezano i s drugim oblicima delinkventnog ponašanja postoji opravdan razlog vjerovanju da navedeni faktori dovode i do pojave seksualnog nasilja.

Prilikom istraživanja maloljetnih počinitelja seksualnih delikata često se postavlja pitanje koliko je u toj skupini zastupljena pojava raznih problema u ponašanju, poremećaja ophođenja i antisocijalnih sklonosti, s obzirom da je poznato kako te karakteristike doprinose drugim oblicima delinkventnog ponašanja. Becker (1988; prema Barbaree i Marshall, 2006) je predložio kako je kod nekih adolescenata činjenje seksualnih delikata motivirano devijantnim seksualnim interesima, dok je kod drugih ono rezultat generalnih antisocijalnih vrijednosti i uvjerenja. Stav kako seksualno devijantne fantazije i interesi igraju ulogu u ispoljavanju seksualno devijantnog ponašanja i nasilja podržan je u Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje. No empirijska istraživanja odraslih i maloljetnih počinitelja seksualnog nasilja koja su usmjerena na potvrđivanje ovakve pretpostavke do sada još uvijek nisu potvrdila navedeno stajalište. Istraživanja pokazuju kako između jedne trećine i polovice odraslih počinitelja seksualnih delikata ispoljavaju devijantne seksualne fantazije, ali takve su fantazije pronađene i u općoj populaciji kod gotovo trećine muškaraca. Istraživanje koje su proveli Daleiden i suradnici (1998; prema Kenny, Keogh i Seidler, 2001) pokazuje kako se adolescenti počinitelji seksualnih i drugih vrsta delikata međusobno značajno ne razlikuju ovisno o devijantnim seksualnim fantazijama. Maloljetni počinitelji seksualnih delikata ne izražavaju češće devijantne seksualne fantazije, ali statistički značajno više izvješćuju o nedobrovoljnim seksualnim iskustvima i parafilčkim sklonostima. S obzirom da među

adolescentima počiniteljima različitih vrsta kaznenih djela ne postoje značajnije razlike u devijantnim seksualnim maštanjima, postoji mogućnost da do seksualnog nasilja dolazi zbog međusobnog djelovanja dezinhibijskih faktora kao što su iskustvo seksualne viktimizacije, kognitivne distorzije, zloupotreba psihoaktivnih sredstava i podržavajućih stavova o seksualnom nasilju (Kenny, Keogh i Seidler, 2001). Marshall (1993; prema Kenny, Keogh i Seidler, 2001) je pretpostavio kako gledanje pornografskog sadržaja koji prikazuje nasilje ili silovanja može utjecati na činjenje seksualnih delikata posebice kod onih mladih koji nemaju prosocijalne modele intimnosti te su u povećanom riziku da imitiraju takva ponašanja. Burton (2003; prema McCann i Lussier, 2008) smatra kako do seksualno devijantnog ponašanja dolazi po principu socijalnog učenja jer je dijete od ranog djetinjstva izloženo devijantnim seksualnim modelima. Drugi autori navode kako su adolescenti počinitelji seksualnog nasilja također češće okupirani seksualnim temama i maštanjima te se na taj način pokušavaju nositi sa negativnim emocionalnim i stresnim situacijama, a seksualna agresivnost je samo dio šireg repertoara antisocijalnih ponašanja (Meng Chu i Thomas, 2010).

Brojni su istraživači pokušavali pronaći razlike među adolescentima počiniteljima seksualnih i neseksualnih delikata u pogledu dobi prilikom prvog kontakta sa policijom, ranijih kaznenih djela, zloupotrebe alkohola i drugih sredstava ovisnosti, obiteljskih i školskih prilika, viktimiziranosti u djetinjstvu, odnosa s vršnjacima, generalnog i specijalnog recidiva i slično. Sva su novija istraživanja došla do više manje istih rezultata koja govore kako među ove dvije skupine ne postoje značajnije razlike, osim možda u intezitetu izraženosti nekog problema koji je niži kod adolescenata seksualnih nasilnika, te kako razlike treba tražiti među subgrupama počinitelja seksualnih delikata (Smith i sur., 2005, Miner i Munns, 2005, Marini i sur., 2013, McCann i Lussier, 2008, Wanklyn i sur., 2012, van Wijk i sur., 2005, Freeman i sur., 2005, Zakireh i sur., 2008). Rezultatima ovih i nekih drugih istraživanja o razlikama i sličnostima među adolescentima počiniteljima seksualnih i neseksualnih delikata posvetit će se posebno mjesto u ovom diplomskom radu.

Integrirana multifaktorska teorija Marshalla i Barbareeja obuhvaća biološke, psihološke, socijalne, kulturalne i situacijske faktore. Ključni razvojni zadatak muških adolescenata je naučiti razlikovati agresivne od seksualnih impulsa te naučiti kontrolirati agresivne impulse tijekom seksualnog odnosa. Ovaj je razvojni zadatak otežan ukoliko je osoba obilježena nesigurnom privrženošću, niskim samopouzdanjem, slabim sposobnostima savladavanja teškoća i neadekvatnim interpersonalnim vještinama, a takva ranjiva obilježja, uz povećanu

razinu hormona u vrijeme adolescencije, povećavaju mogućnost razvoja agresivnog seksualnog ponašanja (Vukota, 2010). Spolnost i agresivnost pokreće hormon testosteron zbog čega ih je biološki teško odvojiti. Iako istraživanja povezanosti razine hormona i seksualnog nasilja imaju neke metodološke nedostatke kao što su mali uzorci, neujednačeni instrumentariji i nedostatak početne hipoteze, rezultati ipak upućuju na povećanu razinu testosterona kod onih počinitelja koji su prilikom počinjenja seksualnog delikta upotrijebili više nasilja (Blanchard i sur., 2006). Istraživanja bioloških čimbenika se također usmjeravaju i na proučavanje visine inteligencije, pa su tako neki istraživači (Rau, 1991., Selling, 1939; prema Blanchard i sur., 2006) došli do rezultata kako počinitelji seksualnih delikata imaju nešto niži kvocijent inteligencije od prosjeka opće populacije. Prema ovim istraživanjima sniženi je kvocijent inteligencije posebno izražen kod počinitelja seksualnih delikata na štetu djece.

Rana razvojna iskustva koja dovode do osobne ranjivosti zauzimaju važno mjesto u teoriji Marshalla i Barbareeja. Takve osobe odrastaju u obiteljima u kojima je česta prisutnost oca alkoholičara, roditelji u svojem odgoju nisu dosljedni, a česta pojava su i fizičko i seksualno nasilje, nedostatak emocionalne topline i podrške te usvajanje stavova kako su žene inferiornije. Kako odrastaju dječaci preslikavaju agresivne obrasce ponašanja, nemaju razvijene prosocijalne vještine zbog čega ih vršnjaci isključuju iz društva, a sve to posredno dovodi do osjećaja usamljenosti, izoliranosti, niskog samopouzdanja te slabog emocionalnog kapaciteta. Takve osobe često za sebe smatraju kako nisu vrijedne pažnje i ljubavi drugih, imaju poteškoća prilikom uspostavljanja i održavanja intimnih veza te kroz seksualno agresivno ponašanje zadovoljavaju svoju potrebu za bliskošću i emocionalnom toplinom. Prema ovoj teoriji niti jedan muškarac nije imun na seksualno nasilje, ali ispoljavanje takvog oblika agresivnog ponašanja ovisi o stupnju ranjivosti koji potječe iz djetinjstva i specifičnim okolnostima u datoj situaciji. Što je pojedinac ranjiviji prema počinjenju delikta, potrebni su manje intenzivni situacijski stresori da bi se delikt dogodio. Neki od mogućih situacijskih čimbenika su alkoholizirano stanje, bijes, usamljenost, postojanje prilike, anonimnost (Vukota, 2010).

Kada se govori o odraslim počiniteljima kaznenog djela silovanja jasno je kako se oni međusobno razlikuju ovisno o motivima, očekivanjima i pretpostavkama za počinjenje delikta. Prilikom istraživanja ove skupine posebna se pozornost pridaje interakciji ranog djetinjstva i kasnijeg razvoja, uz naglasaka na odnos majka – dijete. Majke silovatelja su okarakterizirane kao one koje zanemaruju, pretjerano kontroliraju, dominiraju, kažnjavaju, pretjerano zaštićuju

te su pretjerano zavodničke. S druge strane očevi silovatelja se često opisuju kao odsutni i pasivni te okrutno kažnjavajući. Pretpostavlja se kako roditeljska okrutnost, pretjerano kažnjavanje, nekonzistentna disciplina, seksualna frustracija i pretjerana stimulacija predstavljaju osnovne čimbenike koji utječu na seksualne sklonosti i delinkventno ponašanje kod silovatelja (Odeljan i Matijević, 2010).

Iskustvo seksualne viktimiziranosti u djetinjstvu često se u literaturi navodi kao jedno od važnijih zajednički obilježja adolescenata seksualnih nasilnika. Seksualno zlostavljanje djece ima brojne negativne posljedice koje sežu od emocionalnih, interpersonalnih, bihevioralnih, kognitivnih, tjelesnih i seksualnih, a koje priječe normalan razvoj djeteta. Kod zlostavljane djece najčešće se javlja osjećaj stida, krivnje i samooptuživanje, promjene u ponašanju, emocionalni problemi, školski neuspjeh, depresivna raspoloženja, tjelesne ozljede, infekcije, trudnoća i problemi u seksualnom ponašanju. Seksualna viktimiziranost je povezana i s višom razinom emocionalnog i fizičkog zlostavljanja i zanemarivanja, pa tako neka istraživanja pokazuju kako je između 20 i 50% adolescenata počinitelja seksualnih delikata doživjelo neki oblik fizičkog zlostavljanja (Burton i sur., 2011, Hunter i Figueredo, 2000; prema Marini i sur., 2013). Odgovor žrtve na seksualno zlostavljanje može biti dvojak – može doći do internalizacije ili eksternalizacije reakcija. Dijete koje internalizira svoje osjećaje vezane uz seksualno zlostavljanje prihvaća poziciju žrtve kao svoju sudbinu, bijes koji osjeća okreće prema sebi u vidu autodestruktivnih ponašanja, a često se javljaju i poremećaji hranjenja te zloupotreba alkohola i droga. Ona djeca koja na traumu reagiraju eksternalizacijom iskazuju probleme u kontroli vlastitog ponašanja; njihova seksualna maštanja su prožeta nasiljem, a interpersonalne veze su površne i sputavajuće. Kako bi pokrili stid razvijaju osjećaj grandioznosti, hinjenog ponosa i samopouzdanja, a uz sve to njihova identifikacija sa zlostavljačem dovodi do agresivnog ponašanja (Vukota, 2010). Kako je već opisano u integriranoj teoriji Marshalla i Barbareeja, seksualno zlostavljanje dovodi do pozicije ranjivosti u kojoj mlada osoba nije u mogućnosti razdvojiti seksualne od agresivnih impulsa što povećava vjerojatnost da će i sama postati seksualni zlostavljač. Rezultati brojnih istraživanja seksualne viktimiziranosti među seksualnim nasilnicima često daju vrlo širok raspon rezultata – neka pokazuju kako tek 10-15% zlostavljača ima iskustvo seksualne viktimiziranosti, a druga govore o njih 90%. Upravo iz tog razloga su Burton i suradnici (2011) te Seto i Lalumiere (2010) proveli meta analizu velikog broja takvi istraživanja i došli do rezultata kako su gotovo 40% zlostavljača i sami bili žrtve, a pokazalo se i kako je viktimiziranost povezana s ranijim iskazivanjem

seksualno devijantnog ponašanja, većim brojem žrtava i počinjenjem ozbiljnijih kaznenih djela. Također se pokazalo kako adolescenti počinitelji seksualnog nasilja češće imaju povijest seksualnog zlostavljanja od počinitelja neseksualnih delikata (Burton i sur., 2011, Seto i Lalumiere, 2010; prema Marini i sur., 2013).

Kod istraživanja bilo kojeg oblika nasilja često se postavlja pitanje transgeneracijskog prijenosa nasilja, odnosno na koji način se tendencija prema nasilnom ponašanju prenosi unutar obitelji. Dugo se pretpostavljalo kako je zlostavljanje roditelja uzrok daljnjeg prijenosa obrazaca nasilnog ponašanja na njihovu djecu. Takvi su stavovi djelom istiniti jer, kako je ranije navedeno, iskustvo viktimiziranosti dovodi do osobne ranjivosti, niskog samopouzdanja, emocionalne labilnosti, izoliranosti i drugih negativnih posljedica koje povećavaju vjerojatnost upuštanja u seksualno nasilno ponašanje. No u ciklusu zlostavljanja veliku ulogu ima i dinamika odnosa roditelj – dijete, postojanje pozitivnih i podržavajućih odnosa s važnim odraslim osobama, struktura ličnosti djeteta i njegovi mehanizmi nošenja sa stresnim situacijama. Važnost nabrojanih čimbenika očituje se u saznanju kako će tek manji dio pojedinaca koji su bili zlostavljani u vrijeme djetinjstva i sami postati seksualni zlostavljači, te kako nemaju svi seksualni nasilnici iskustvo seksualne viktimiziranosti u djetinjstvu (Vukota, 2010).

5.2. Klasifikacija adolescenata počinitelja seksualnih delikata

Klasifikacije maloljetnih počinitelja seksualnih delikata se koriste kako bi se spoznale individualne razlike među ovom skupinom počinitelja i njihove tretmanske potrebe. Prvotne klasifikacije dijele adolescente počinitelje seksualnog nasilja u dvije osnovne kategorije – one sa i bez povijesti drugih oblika antisocijalnog i delinkventnog ponašanja te smatraju da je takva podjela dostatna kako bi se opisali obrasci antisocijalnog ponašanja. Ovakva je podjela naišla na kritike u znanstveno istraživačkim i praktičnim krugovima.

Prva kritika odnosi se na pretpostavku kako oni počinitelji seksualnih delikata koji imaju povijest i drugih oblika antisocijalnog ponašanja predstavljaju homogenu grupu. Iako se kod počinitelja bilo koje vrste kaznenih djela mogu pronaći neke sličnosti, oni zapravo predstavljaju izrazito heterogenu skupinu čiji se antisocijalni obrasci ponašanja razlikuju i kvalitativno (vrsta kaznenog djela) i kvantitativno (učestalost činjenja kaznenih djela). Vezano uz kvalitativne razlike, Loeber i Hay (1994; prema McCuish, Lussier i Corrado, 2015) su identificirali tri

osnovna obrasca ponašanja kod generalnih počinitelja kaznenih djela: otvoreni obrazac (koji uključuje fizičko nasilje i tučnjave), prikriveni obrazac (odnosi se na prevare, uništavanje imovine i krađe) te obrazac konflikata sa autoritetom (tvrdoglavost, prkošenje, buntovništvo prema autoritetu kod kuće i u školi). Sukladno tome, McCuish i suradnici (2014; prema McCuish, Lussier i Corrado, 2015) su došli do rezultata kako antisocijalno ponašanje maloljetnih počinitelja seksualnih delikata preslikava navedene obrasce ponašanja, a poznavanje uključenosti u različite vrste antisocijalnog ponašanja je važno kako bi se mogli identificirati ključni čimbenici rizika.

Druga kritika osnovne podjele na počinitelje seksualnih delikata sa i bez povijesti antisocijalnog ponašanja odnosi se na nemogućnost praćenja promjena unutar pojedinca. Drugim riječima ako se neke adolescente počinitelje samo seksualnog nasilja prati dovoljno dugo kroz vrijeme, jedan dio njih sigurno će se upustiti i u druge oblike antisocijalnog i delinkventnog ponašanja što njihovu prvotnu klasifikaciju čini netočnom. Neka istraživanja su pokazala kako su oni adolescenti, koji su počinili samo seksualni delikt, mlađi od generalnih počinitelja u vrijeme njihove procjene, a što bi moglo upućivati na to da jednostavno do tada nisu imali dovoljno vremena i prilika počiniti neku drugu vrstu kaznenog djela (McCuish, Lussier i Corrado, 2015). Praćenje individualnih promjena počinitelja kaznenih djela čini osnovno polazište razvojne kriminologije koja prepoznaje kontinuitet i promjene unutar pojedinca kroz vrijeme te se usmjerava na životne tranzicije i razvojne okolnosti koje mogu utjecati na tijek činjenja kaznenih djela. Razvojni kriminolozi svoje teorije podupiru istraživanjima koja pokazuju kako su neke karakteristike ličnosti stabilne kroz vrijeme kao što je primjerice antisocijalno i agresivno ponašanje. Djeca koja od rane dobi iskazuju višu razinu agresivnog ponašanja će vjerojatnije i nastaviti s takvim ponašanjem u odrasloj dobi, ne samo u pogledu činjenja kaznenih djela već i bračnih razmirica, vožnje u alkoholiziranom stanju te strogog kažnjavanja vlastite djece. Iako antisocijalno ponašanje u djetinjstvu može biti dobar prediktor rizika za nastavkom takvog ponašanja i u odrasloj dobi, ipak većina agresivne i antisocijalne djece neće postati antisocijalni odrasli, a kako je ranije navedeno, takav obrazac primijećen je i kod djece koja iskazuju probleme u seksualnom ponašanju (Sampson i Laub, 1997).

Uz razvojne teorije kriminaliteta vezuje se pojam kriminalne karijere koji se odnosi na uključenost osobe u činjenje kaznenih djela i pretpostavlja kako svaka kriminalna aktivnost započinje u jednom trenu u životu pojedinca, ima svoje vrijeme trajanja i svoj završetak. Ovisno o dobi osobe, različiti faktori će i različito djelovati na činjenje kaznenih djela. Becker i

Kaplan (1988; prema 't A Hart – Kerkhoffs i sur., 2011) su na temelju kliničkog iskustva predložili kako se kriminalna karijera maloljetnih počinitelja seksualnih delikata može promatrati u tri razvojna puta: (a) prvi razvojni put odnosi se na one adolescente koji vremenom jednostavno odustaju od činjenja seksualnih delikata, (b) delinkventni razvojni put slijede oni adolescenti koji se osim u činjenje seksualnih delikata upuštaju i u činjenje drugih kaznenih djela i antisocijalnog ponašanja te (c) devijantni seksualni razvojni put koji se odlikuje nastavkom činjenja seksualnih delikata te učvršćivanjem parafilicnog obrasca seksualne uzbuđenosti.

Na adolescente počinitelje seksualnih delikata također se može primijeniti i razvojna tipologija koju je predložila Moffitt (1997), a koja adolescente počinitelje kaznenih djela dijeli u dvije skupine: životno perzistirajući i ograničeni na adolescenciju. Prvoj skupini pripadaju one osobe koje već od ranog djetinjstva iskazuju neke probleme u ponašanju, prkošenje autoritetu te agresivno i antisocijalno ponašanje. Pojedinci iz ove skupine u svakom razvojnom razdoblju iskazuju antisocijalno ponašanje na ovaj ili onaj način, a uzroke njihovog ponašanja treba tražiti već u prenatalnom razvoju ili ranim godinama života. Kombinacijom neuropsiholoških poteškoća, teškog temperamenta djeteta i okolnostima odrastanja koje su često obilježene hladnim odnosima djeteta – roditelj, strogom roditeljskom disciplinom, nerazvijenim socijalnim i emocionalnim vještinama, povećava se vjerojatnost da će djeteta svoj prvi kontakt sa policijom imati u dobi od sedam do jedanaest godina. Rani kontakti sa policijom povećavaju vjerojatnost daljnjeg antisocijalnog ponašanja u odrasloj dobi. Osobe koje perzistiraju u činjenju kaznenih djela tijekom cijelog života, u svako razvojno razdoblje „vuku“ one karakteristike koje su ih dovele do antisocijalnog ponašanja i u djetinjstvu (najčešće je riječ o iritabilnosti, niskoj samokontroli, agresivnom ponašanju i slabim kognitivnim sposobnostima). Upravo zbog problema u ponašanju koji su prisutni tijekom djetinjstva i rane adolescencije kod osoba koje perzistiraju u činjenju kaznenih djela dolazi do nakupljanja nepovoljnih životnih okolnosti kao što su loš akademski uspjeh, nezavršavanje škole, nemogućnost pronalaženja zaposlenja i stvaranja pozitivnih, podržavajućih odnosa; imaju malo mogućnosti da nauče prosocijalne obrasce ponašanja i pronađu alternativu za svoje antisocijalno ponašanje (Moffitt, 1997).

S druge strane, za one pojedince čije je antisocijalno ponašanje ograničeno na adolescenciju Moffitt (1997) pretpostavlja kako do antisocijalnog ponašanja dolazi jer oponašaju svoje delinkventne vršnjake i uviđaju kako im takvo ponašanje donosi određenu korist: samostalno donošenje odluka neovisno o roditeljskom ili drugom autoritetu, status zrele osobe, viši

položaj u društvu vršnjaka. Za razliku od životno perzistirajućih, ova skupina ima povoljnije okolnosti odrastanja, emocionalno su stabilniji te su imali više mogućnosti naučiti prosocijalne obrasce ponašanja. S vremenom shvaćaju kako im delinkventno ponašanje dugoročno donosi više štete nego koristi te se ponovno okreću prosocijalnim načinima ostvarivanja željenih ciljeva.

Lussier i suradnici (2012) navode kako Moffittina teorija pretpostavlja kako kod životno perzistirajućih počinitelja kaznenih djela njihovo antisocijalno ponašanje najčešće eskalira u vidu silovanja ili seksualnog napada. Seksualni delikti koje čini ova skupina predstavljaju samo jednu od mogućih manifestacija njihovog delinkventnog ponašanja, dok su kod počinitelja ograničenih na adolescenciju ovakva kaznena djela znak njihovog oponašanja ponašanja delinkventnih vršnjaka. Lussier i suradnici (2012) nadalje raspravljaju koliko je Moffittina klasifikacija pogodna da se primijeni na adolescente počinitelje seksualnih delikata jer kako navode ne daje saznanja o povezanosti između seksualnih i neseksualnih delikata. Ovi su autori 2011. godine proveli istraživanje u kojem su došli do rezultata kako niska razina nasilnih delikata pretpostavlja i nisku razinu seksualnih delikata, ali visoka razina nasilnih delikata nije povezana i sa visokom razinom seksualnih delikata i obrnuto. Pretpostavljaju kako je učestalo činjenje seksualnih delikata fenomen potpuno odvojen od visoke učestalosti činjenja drugih nasilnih delikata.

Neke od tipologija nastale su na temelju empirijskih istraživanja, dok su druge rezultat iskustva stručnjaka u kliničkom radu. Bonner i suradnici (1999; prema Buljan – Flander i Jelić, 2010) seksualno nasilno ponašanje djece i adolescenata dijele na seksualno neprimjerenost, intruzivno i agresivno, a Pithers i suradnici (1998; prema Buljan – Flander i Jelić, 2010) govore o pet podtipova koji nastaju kombinacijom tri hipotetska profila i tipa poremećaja ponašanja:

- S poremećajem ponašanja, seksualno agresivni
- S poremećajem ponašanja, prekršitelji pravila
- Visoko traumatizirani
- Reaktivni na zlostavljanje
- Bez vidljivih simptoma poremećaja

Jedna od najpoznatijih tipologija koja je nastala kliničkim radom i koja se usmjerava na ličnost počinitelja je ona O'Briana i Bera (1986; prema Luca – Mrđen, 2005) te razlikuje sedam tipova počinitelja:

1. **Naivni eksperimentator** – mlađi tip (između 11 i 14 godina) koji je ranije nije iskazivao neprimjereno ponašanje. Seksualno je naivan te se najčešće upušta u jedan ili dva seksualna odnosa s mlađim djetetom bez upotrebe sile ili prijetnje.
2. **Nedovoljno socijalizirani adolescent** – društveno izoliran, bez adekvatnih socijalnih vještina i odnosa. Prekršaj je motiviran željom za većom vlastitom vrijednošću i bliskošću, a njegovo nasilno ponašanje je kronično i uključuje manipulaciju, nagrađivanje i korištenje okolnosti.
3. **Pseudosocijalizirani adolescent** – ima razvijene socijalne vještine, a može biti žrtva dugogodišnjeg zlostavljanja. Njegovo djelo je motivirano željom za seksualnim zadovoljstvom kroz iskorištavanje, ne osjeća previše krivnje ili žaljenja te racionalizira svoje djelo.
4. **Seksualno agresivan** – često dolazi iz zlostavljačke obitelji. Impulzivan je i ima povijest antisocijalnog ponašanja. Djelo je motivirano željom za dominacijom, izražavanjem bijesa i ponižavanjem žrtve te u većini slučajeva uključuje prisilu.
5. **Seksualno kompulzivan** – dolazi iz emotivno represivne i krute obitelji. Opetovano čini prekršaje kompulzivne naravi, najčešće s udaljenosti, kao što je voajerizam, a motivacija proizlazi iz želje za ublažavanjem anksioznosti.
6. **Poremećen, impulzivan** – najvjerojatnije ima povijest psihičkih poremećaja, dolazi iz disfunkcionalne obitelji, korisnik je opojnih sredstava te ima poteškoće u učenju. Djela su impulzivna te odražavaju poremećaj stvarnosti.
7. **Pod utjecajem grupe** – najčešće je mlađe dobi bez prethodne delinkventne povijesti, a do djela dolazi zbog pritiska vršnjaka i želje za potvrđivanjem.

Jedna od najosnovnijih podjela adolescenata počinitelja seksualnog nasilja je ona koja počinitelje dijeli prema dobi žrtve, pa se tako prepoznaju počinitelji nasilja nad djecom, nad vršnjacima i odraslima te miješani tip počinitelja (Parks i Bard, 2006; prema Mužinić i Vukota, 2010).

Nažalost do sada još uvijek ne postoje sistematični pokušaji klasifikacije adolescenata počinitelja seksualnog nasilja, a koja se usmjeravaju na dugoročne obrasce činjenja kaznenih djela. Razvojna perspektiva maloljetnih počinitelja seksualnih delikata trebala bi se usmjeriti na promjene i razlike među pojedincima i individualne promjene kroz vrijeme te faktore odgovorne za početak, trajanje i završetak kriminalne karijere. Ono što je do sada poznato jest da počinitelji seksualnih delikata češće recidiviraju neseksualno (Lussier i sur., 2012).

5.3. Obilježja adolescenata počinitelja seksualnih delikata

Jedno od ključnih pitanja koje se postavlja prilikom proučavanja adolescenata počinitelja seksualnih delikata jest na koji način i uolikoj mjeri se ova skupina razlikuje od adolescenata koji čine neseksualne delikte. Traženje odgovora na ovo pitanje ima prvenstveno praktične implikacije jer ako među ove dvije skupine ne postoje značajnije razlike može se zaključiti kako ne postoji potreba za specijaliziranim programima tretmana, već će i oni generalni programi dati očekivane rezultate (van Wijk i sur., 2005). Prilikom traženja ključnih obilježja adolescenata počinitelja seksualnih delikata i prilikom njihove usporedbe s neseksualnim delinkventnima treba voditi računa i o subgrupama seksualnih delinkvenata koje se najčešće formiraju ovisno o dobi njihove žrtve i vrsti počinjenog delikta jer se na taj način mogu jasnije profilirati moguće razlike i čimbenici koji su utjecali na takve razlike.

Prije no što se krene u pregled značajnijih istraživanja bitno je naglasiti kako motivacija za seksualnim napadom može biti različita, a seksualna znatiželja samo je jedan od mogućih motiva. Neki se napadi također događaju zbog ozbiljnih psihijatrijskih poremećaja, drugi zbog potrebe za bliskošću izražene na neadekvatan način ili pak zbog želje za dominacijom nad žrtvom (U.S. Department of Justice, 2009). Luca – Mrđen (2005) navodi kako je seksualni napad obično prekršaj kontrole ili agresije nad drugima koji je izražen seksualnim činom.

Moody i suradnici (1994; Finkelhor, Ormrod i Chaffin, 2009) navode kako u odnosu na opću populaciju, adolescente počinitelje seksualnih delikata karakterizira emocionalna distanciranost, snižena inteligencija, nestrpljenje, suzdržanost, hedonizam, osjetljivost na prijetnje, želja za intimnošću i bliskošću, češće su pod utjecajem grupe te su frustrirani.

Antisocijalne sklonosti doprinose ispoljavanju antisocijalnog i delinkventnog ponašanja; maloljetni počinitelji kaznenih djela postižu više rezultate na instrumentima procjene koji mjere poremećaje ophođenja, agresivnost, antisocijalne stavove i uvjerenja te povezanost s delinkventnim vršnjacima. Neka novija teoretska objašnjenja također naglašavaju utjecaj poremećaja ophođenja na izraženu agresivnost prema vršnjacima, ometajuće ponašanje u školi i činjenje kaznenih djela. Stoga je opravdano postaviti pitanje uolikoj mjeri antisocijalne sklonosti doprinose počinjenju seksualnih delikata (Seto i Lalumiere, 2006).

Istraživanja uglavnom kreću od pretpostavke da je seksualno devijantno ponašanje rezultat generalnih antisocijalnih sklonosti. Nekoliko je razloga postavljanja takve pretpostavke, a prvi

od njih se odnosi na činjenicu kako se jako mali broj počinitelja seksualnih delikata specijalizira za činjenje samo te vrste delikata, odnosno većina seksualnih delinkvenata vjerojatnije će recidivirati neseksualno. Daljnji razlozi navode kako do seksualno delinkventnog ponašanja dolazi tek nakon eskalacije činjenja neseksualnih delikata te kako varijable koje se koriste za procjenu recidiva seksualnih delinkvenata jako dobro predviđaju recidiv i za neseksualne delinkvente. Valja naglasiti kako ovakve pretpostavke ne isključuju utjecaj parafilčkih sklonosti i seksualnih poremećaja na činjenje seksualnih delikata. Na uzroku od 100 maloljetnih počinitelja i seksualnih i neseksualnih delikata pokazalo se kako su institucionalizirani adolescenti počinitelji seksualnih delikata više seksualizirani, iskazuju više parafilčkih sklonosti i sadizma te instrumentalne agresije (Zakireh i sur., 2008). Ovo je istraživanje pokazalo kako se počinitelji seksualnih razlikuju od počinitelja neseksualnih delikata, a koji su zbog činjenja kaznenih djela institucionalizirani, na 3 široke kategorije rizika: povišena hiperseksualnost i seksualna devijacija, češće nasilno ponašanje i fantazije te češća povijest viktimiziranosti. S druge pak strane među ove dvije skupinu nisu uočene značajnije razlike na varijablama koje mjere emocionalnost, empatiju te antisocijalno ponašanje i stavove što potvrđuje djelomičnu ulogu seksualnih devijacija na činjenje seksualnog nasilja.

Seto i Lalumiere (2006) su proveli metaanalizu 24 istraživanja i prikupljene varijable podijeli u tri velike kategorije:

- Dob prvog kontakta s policijom
- Kriminalna povijest koja obuhvaća broj uhićenja, optužbi i osuda
- Poremećaji ophođenja koji obuhvaćaju nekoliko subkategorija – delinkvencija, antisocijalno ponašanje, poremećaji u ponašanju, problemi u školi te dijagnostički kriteriji za poremećaje ophođenja prema DSM – IV (agresija, uništavanje imovine, prevare i krađe, ozbiljno kršenje pravila i bježanje iz škole)

Vezano uz dob prvog kontakta s policijom metaanaliza je pokazala kako među adolescentima počiniteljima seksualnih i neseksualnih delikata ne postoji statistički značajna razlika. U pravilu su seksualni prijestupnici nešto stariji za vrijeme prvog kontakta sa policijom, no generalno se i kod jedne i kod druge grupe taj kontakt događa prilično rano. Lussier i Blokland (2014; prema McCusih i sur., 2015) su također tražili razlike na ovoj varijabli, a svoj su uzorak podijelili na maloljetne počinitelje seksualnih delikata te maloljetne počinitelje neseksualnih delikata, a koje su dalje podijelili na one koji su kazneno djelo počinili samo jednom, na recidiviste i kronične prekršitelje. Njihovi rezultati pokazuju kako je dob početka činjenja kaznenih djela

nešto ranija kod počinitelja seksualnih delikata (14.8 godina) u usporedbi sa recidivistima (15.3 godina) i onima koji su počinili samo jedno kazneno djelo (15.8 godina), no statistički značajno viša u usporedbi sa kroničnim prekršitelja (14.4 godina).

Razlike u kriminalnoj povijesti pokazuju kako obje grupe maloljetnika imaju opsežnu kriminalnu povijest, no sva su istraživanja obuhvaćena metaanalizom pokazala kako je ta opsežnost značajno manja kod počinitelja seksualnih delikata. McCuish i suradnici (2015) su proveli longitudinalno istraživanje među institucionaliziranim maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u Kanadi u cilju spoznavanja razlika u kriminalnoj karijeri. Na temelju prikupljenih podataka putanju razvoja kriminalne karijere podijelili su u 4 moguće kategorije:

- Putanja niske stope recidiva kojoj pripada 17.7% uzorka – nikad ne prelazi jednu optužbu/osudu godišnje.
- Putanja u obliku zvona kojoj pripada 35% uzorka – kriminalna karijera je na vrhuncu u vrijeme adolescencije, a približavanjem odrasloj dobi opada.
- Sporo uzlazna kronična putanja kojoj pripada 27.2% uzorka – kriminalna karijera je u vrijeme adolescencije slična kao u prethodnoj kategoriji, no ulaskom u odraslu dob činjenje kaznenih djela se intenzivira.
- Putanja kronično visoke stope recidiva kojoj pripada 20.1% uzorka – ispitanici u ovoj kategoriji vrhunac svoje kriminalne karijere postižu u vrijeme adolescencije, u dobi od 12 do 23 godine, a ulaskom u odraslu dob smanjuje se intenzitet činjenja kaznenih djela no on je svejedno viši nego u drugoj kategoriji.

Pojedinci koji pripadaju četvrtoj kategoriji češće čine kaznena djela, no kriminalna karijera pripadnika treće kategorije dulje traje. Počinitelji seksualnih delikata bili su relativno jednako zastupljeni u navedene četiri kategorije. Istraživači su dalje proučavali utjecaj pojedinih faktora rizika na pripadnost određenoj kategoriji, a koji obuhvaćaju korištenje psihoaktivnih sredstava, probleme u školi, iskustvo fizičkog i seksualnog zlostavljanja te dob prvog spolnog odnošaja, agresivnost i nasilje, osobni razvoj (socijalne karakteristike, poslušnost i hipermaskulinitet), često seljenje (napuštanje ili izbacivanje iz doma, posvojenje) te obiteljsku disfunkcionalnost. Neki od rezultata pokazuju kako se povećanjem dobi prvog konzumiranja psihoaktivnih sredstava smanjuje vjerojatnost pripadnosti putanji u obliku zvona u usporedbi sa putanjom niske stope recidiva. Povećanje rezultata na skalama poslušnosti smanjuje vjerojatnost pripadanja putanji kronično visoke stope recidiva, a uključenost u školu prije

institucionalizacije smanjuje vjerojatnost pripadanja sporo uzlaznoj kroničnoj i putanji u obliku zvona. Nadalje ranije stupanje u seksualne odnose, češća uključenost u nasilno ponašanje, činjenje nasilnih kaznenih djela, smještaj u udomiteljske obitelji značajno utječu na vjerojatnost pripadanja jednoj od posljednje tri kategorije u usporedbi sa prvom kategorijom. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako su kriminalne karijere maloljetnih počinitelja seksualnih i neseksualnih delikata vrlo slične, a čemu pridonosi saznanje kako su gotovi svi ispitanici u jednom trenu počinili neki neseksualni delikt, za jednu i za drugu skupinu postoji gotovo jednaka vjerojatnost da će u odrasloj dobi počiniti seksualno nasilje te kako izražene antisocijalne sklonosti ili činjenica da osoba je ili nije počinila kazneno djelo iz sfere zaštite spolnih sloboda nisu imale utjecaja na pripadnost nekoj od navedenih kategorija već su najveći utjecaj imali pojedini čimbenici rizika. Samo su se dva čimbenika rizika pokazala kao značajna za utjecaj kojoj će od navedenih kategorija pripasti maloljetni počinitelji seksualnih delikata, a to su često mijenjanje škole i obiteljska disfunkcionalnost što je u skladu sa pretpostavkom kako su osobe koje su počinile neki oblik seksualnog nasilja stigmatizirane u svojoj okolini što dalje navodi njihovu obitelj da promijeni mjesto stanovanja te negativno utječe na normalno funkcioniranje članova obitelji.

Vratimo se dalje na metaanalizu istraživanja koju su proveli Seto i Lalumiere (2006). Kao što je ranije u tekstu navedeno kategorija „Poremećaji ophođenja“ obuhvaća široki spektar različitih oblika poremećaja u ponašanju, a provedena metaanaliza pokazuje kako su rezultati istraživanja ujednačeni i ukazuju na to da, iako obje grupe maloljetnika imaju izražene poremećaje ophođenja, maloljetni počinitelji neseksualnih delikata u pravilu postižu više rezultate na skalama koje mjere ova obilježja. Isti se obrazac rezultata može uočiti i na subkategorijama problemi u školi, ozbiljno kršenje pravila te prijevare i krađe – dakle iako obje grupe ispitanika postižu visoke rezultate, maloljetni počinitelji neseksualnih delikata u pravilu postižu više. Kada je kao izvor podataka u istraživanjima korištena metoda samoiskaza, počinitelji seksualnih delikata postizali su više rezultate na skalama koje mjere poremećaje ophođenja, ali kada su se koristili drugi izvori podataka ova je grupa ispitanika postizala niže rezultate što nas navodi na zaključak kako izvori informacija koji se koriste u istraživanju mogu značajno utjecati na dobivene rezultate.

U dijelu o etiologiji razvoja seksualno devijantnog ponašanja govorilo se o tome kako iskustvo zlostavljanja u djetinjstvu dovodi do osobne ranjivosti pojedinca, niskog samopouzdanja, problema u ponašanju, emocionalnih poteškoća te nerazvijenih adekvatnih socijalnih vještina,

a izloženost fizičkom i/ili seksualnom zlostavljanju povezano je sa upuštanjem u delinkventna ponašanja i češćom zloupotrebom psihoaktivnih sredstava. Upravo iz toga razloga je iskustvo viktimiziranosti često u fokusu istraživanja koja proučavaju razlike među različitim počiniteljima kaznenih djela. Marini i suradnici (2014) navode kako je 90% maloljetnika koji su uključeni u pravosudni sustav tijekom djetinjstva doživjelo neki oblik traumatičnog iskustva, a zlostavljanje i zanemarivanje u djetinjstvu dovodi do povećanja vjerojatnosti uhićenja u vrijeme adolescencije za 59%. Ovi su istraživači u svojem radu pokušali pronaći povezanost između iskustva viktimiziranosti u djetinjstvu, zloupotrebe sredstava ovisnosti neposredno prije počinjenog delikta i izražene agresije za vrijeme činjenja seksualnog napada. Dosadašnja saznanja pokazuju kako zloupotreba alkohola kod odraslih počinitelja neposredno prije izvršenja seksualnog napada varira od 30 do 70%. Kod maloljetnih počinitelja seksualnih delikata nailazimo na slične rezultate pa je tako Van Ness (1984; prema Marini i sur., 2014) došao do rezultata kako je 55% adolescenata silovatelja koristilo neki oblik psihoaktivnih sredstava prije napada. Ovi su rezultati u skladu sa teorijama koje predlažu kako alkohol i droge dovode do dezinhibicije mehanizama kontrole ponašanja zbog čega osoba gubi samokontrolu i sposobnost racionalnog procjenjivanja. Osobna ranjivost koja je prisutna kod pojedinaca koji su u djetinjstvu doživjeli neki oblik nasilja u kombinaciji sa dezinhibirajućim učinkom psihoaktivnih sredstava dovodi do veće vjerojatnosti da će osoba počiniti seksualni napada ako joj se za to ukaže prilika. Na uzorku od 573 maloljetna počinitelja seksualnih delikata, Marini i suradnici (2014) su došli do rezultata kako je preko 80% ispitanika u djetinjstvu doživjelo neki oblik zlostavljanja i/ili zanemarivanja, a 56% ispitanika navodi kako učestalo konzumiraju alkohol ili droge. Za vrijeme izvršenja napada 40.1% ispitanika je bilo pod utjecajem droga, 37.4% pod utjecajem alkohola, a 32.4% je konzumiralo i alkohol i droge neposredno prije napada. Oni maloljetnici koji su u djetinjstvu doživjeli više zlostavljanja u većoj mjeri izvještavaju o korištenju psihoaktivnih sredstava prije napada te u svom napadu koriste više sile i agresije.

Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu nikako nije dovoljan razlog da osoba počini seksualni delikt jer je poznato kako će samo mali broj onih koji su doživjeli takav oblik nasilja i sami jednom postati seksualni zlostavljači. Neovisno o tome poznato je kako seksualna viktimiziranost predstavlja značajan rizični faktor posebice kada su prisutni i drugi oblici zlostavljanja te kada je obiteljska dinamika narušena i disfunkcionalna (Zakireh i sur., 2008).

Poznato je kako maloljetni delinkventi u većoj mjeri dolaze iz disfunkcionalnih obitelji u kojima je narušena dinamika obiteljskih odnosa, roditelji su nedosljedni u odgoju, previše ili pak premalo kontroliraju svoje dijete te i sami iskazuju kriminalno ili antisocijalno ponašanje. Istraživanje koje su proveli Wanklyn i suradnici (2012) je pokazalo kako se maloljetnici koji čine seksualne delikte i oni koji čine neseksualne delikte ne razlikuju značajno na varijablama koje mjere obiteljsku psihopatologiju, disfunkcionalnost i uključenost roditelja u kriminalna ponašanja. No kada su uspoređivali maloljetnike koji su počinili samo seksualni delikt i one koji su počinili i seksualni i neseksualni delikt pokazalo se kako ova druga grupa ima veću vjerojatnost da će odrasti u kriminaliziranim obiteljima te su nešto više izloženi zlostavljanju i zanemarivanju. Ovakav rezultat može poslužiti kao izvrstan argument koji može pomoći u razlikovanju onih maloljetnika s antisocijalnim sklonostima, koji čine širok spektar različitih vrsta kaznenih djela te kod kojih je činjenja seksualnih delikata dio šireg delinkventnog ponašanja, u odnosu na one maloljetnike kod kojih se činjenje seksualnih delikata događa kao dio razvojne faze i prelaženja granica u psihoseksualnom razvoju.

Miner i Munns (2005) su u svojem istraživanju krenuli od pretpostavke kako je delinkventno ponašanje zapravo motivirano postizanjem socijalno prihvatljivih ciljeva, ali na neprihvatljiv i antisocijalan način. Uspoređujući tri skupine maloljetnika – one koji su počinili seksualni delikt, one koji su počinili neseksualni delikt i nedelinkvente došli su do rezultata kako među ove tri skupine ne postoje značajnije razlike u važnosti koju pridaju konvencionalnim normama i socijalno prihvatljivim ciljevima. Također se pokazalo kako sve tri skupine krše obiteljska pravila i vrijednosti te se može zaključiti kako je takav obrazac ponašanja sastavi dio adolescentskog bunta i razvoja i ne mora nužno predstavljati faktor rizika. No kada je u pitanju pridržavanje pravila i normi u školi, pokazalo kako maloljetni delinkventi značajno odstupaju od svojih nedelinkventnih vršnjaka. Samo se na varijabli koja mjeri vršnjačka pravila počinitelji seksualnih delikata razlikuju od počinitelja neseksualnih. Drugim riječima maloljetni počinitelji seksualnih delikata će puno češće prekršiti neke socijalne norme kako bi se svidili vršnjacima i stvorili prijateljstva. U ovom se istraživanju također pokazalo kako je osjećaj socijalne izoliranosti, i od obitelji i vršnjaka, jače izražen kod počinitelja seksualnih delikata, a autori to objašnjavaju pretpostavkom kako do osjećaja socijalne izolacije dolazi zbog stigme društva prema počiniteljima seksualnog nasilja.

Socijalna izolacija, nerazvijene socijalne vještine, socijalna anksioznost te strah od heteroseksualnih odnosa često se spominju kao značajne karakteristike ove skupine

maloljetnika. Kada se maloljetne počinitelje seksualnih delikata podijeli ovisno o dobi žrtve na one koji zlostavljaju djecu i one koji zlostavljaju vršnjake i/ili odrasle može se uočiti kako zlostavljači djece postižu više rezultate na skalama koje mjere neuroticizam te ostvaruju lošije rezultate prilikom procjene odnosa sa vršnjacima. Ova je subkategorija adolescenata počinitelja seksualnih delikata generalno više socijalno izolirana zbog nerazvijenih socijalnih vještina, a posredno zbog toga imaju manje ili uopće nemaju normalne kontakte sa vršnjacima (van Wijki sur., 2005). Adolescenti koji se okreću djeci kako bi zadovoljili ne samo seksualne već i opće socijalne potrebe, nemaju kapaciteta da postignu zadovoljavajuće interpersonalne odnose u bilo kojem kontekstu njihova života. Takva saznanja upućuju na to da nisko samopouzdanje u pogledu sposobnosti postizanja intimnosti i generalni strah od socijalne izolacije „tjeraju“ adolescenta da intimnost postigne kroz seksualno nasilno ponašanje (Miner i Munns, 2005).

Dob žrtve pokazao se kao značajan faktor koji razlikuje maloljetne počinitelje seksualnih delikata međusobno i u odnose na počinitelje drugih vrsta kaznenih djela. Osim gore navedenih razlika u socijalnoj izolaciji i odnosu sa vršnjacima, imaju slabije izražene poremećaje u ponašanju i antisocijalne sklonosti, manje problema u školi i rjeđe napuštaju školovanje (Seto i Lalumiere, 2006). Rasmussen (2004; prema Buljan – Flander i Jelić, 2010) navodi kako adolescenti zlostavljači djece mlađe od 12 godina imaju specifične probleme u ponašanju koji započinju ranije i učestaliji su, interferiraju s njihovim razvojem, vjerojatnije je da će koristiti silu, prijetnju ili zastrašivanje te imaju veću incidenciju depresivnosti. Slične razlike su pronađene i kod odraslih počinitelja seksualnih delikata, gdje se pokazalo kako su pedofili i zlostavljači djece emocionalno nezrele osobe, bez razvijenih socijalnih vještina, dolaze iz depriviranih i disfunkcionalnih obitelji koje su obilježene lošim odnosima s roditeljima, rjeđe recidiviraju, a često se spominje i niži kvocijent inteligencije. Kod takvih osoba njihovo ponašanje predstavlja kompenzaciju za njihovu relativnu bespomoćnost u zadovoljavanju svih životnih potreba jer su djeca podložnija kontroli i lakše padaju pod njihov utjecaj (Odeljan i Matijević, 2010).

Jedna od važnijih karakteristika i kod adolescenata i kod odraslih počinitelja jest zlostavljanje žrtve koju od prije poznaju, bilo da je riječ o rodbinskoj vezi, susjedu ili drugoj vrsti poznanstva. Ranije poznanstvo sa žrtvom je vjerojatnije kada je u pitanju mlađa žrtva dok oni koji seksualno napadaju vršnjake ili odrasle će vjerojatnije zlostavljati strance (Rasmussen, 1999; Meng Chu i Thomas, 2010; Smith i sur., 2005).

Istraživanje koje su proveli Freeman i suradnici (2005) pokazuje kako među adolescentima počinitelja seksualnih i neseksualnih delikata ne postoje značajnije razlike na skalama koje mjere psihopatiju. S druge strane Gretton i suradnici (2001) su došli do rezultata kako adolescenti i odrasli počinitelji seksualnih delikata postižu približno iste rezultate na Hareovoj Psychopathy Checklist Revised. Kombinacijom psihopatskih karakteristika i devijantnog seksualnog uzbuđenja povećava se vjerojatnost bježanja iz institucija te ranijeg recidiva, ali ne nužno seksualnog.

Neka istraživanja pokazuju kako su maloljetni počinitelji samo seksualnih delikata bolje socijalno adaptirani, imaju manje problema u ponašanju izraženih kroz djetinjstvo, više prosocijalnih stavova te manji rizik da se u budućnosti upuste u različite oblike kriminalnog ponašanja. No s druge pak strane, kroz istraživanja je vidljivo kako samo mali broj čini isključivo kaznena djela iz sfere zaštite spolnih sloboda te kako je činjenje seksualnog nasilja samo manji dio generalnog antisocijalnog repertoara (Meng Chu i Thomas, 2010).

5.4. Maloljetnice kao počiniteljice

Stručna literatura, ali i opća javnost jako malo ili gotovo ništa ne govori o ženama počiniteljicama seksualnih delikata. Nedostatak znanstvenih istraživanja ove populacije leži u saznanju kako je velika većina počinitelja kaznenih djela iz sfere zaštite spolnih sloboda muškog roda (preko 90%) te još uvijek u javnosti postoji stav kako žene nisu sposobne počinuti ovakvu vrstu kaznenih djela. Otkrivanje žena počiniteljica seksualnih delikata 1990. – ih godina u malom broju istraživanja koja se provedena u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Ujedinjenom Kraljevstvu, suočila su se s problemom incidencije i prevalencije ovakvih slučajeva. Mnoga su ovakva istraživanja zaključila kako seksualni delikti počinjeni od strane ženskih osoba predstavljaju aberacije koje imaju vrlo malo i nemaju nikakvog utjecaja na stručnjake koji rade na ovom području. Neka druga objašnjenja navode kako do seksualno devijantnog ponašanja žena dolazi zbog prisile i pretjerane emocionalne ovisnosti o muškom partneru, a što se objašnjava činjenicom kako žene seksualne delikte ponekad čine zajedno s muškim suučesnikom (Hayes i Carpenter, 2013). Seksualno prijestupništvo žena često je sakriveno u odnosima brige za dijete kao što su kupanje, oblačenje i mijenjanje pelena čime se otežava njegovo otkrivanje. Poznato je kako u gotovo svim zemljama svijeta postoji velika

tamna brojka neprijavljenih seksualnih delikata, a kada je riječ o ženskim počiniteljicama žrtve ne prijavljuju počinjeno djelo iz straha da ima nadležne institucije neće vjerovati dok kod muških žrtava postoji dodatan strah da ih neće smatrati pravim muškarcima ako priznaju da ih je seksualno zlostavljala žena (Wijkman, Bijleveld i Hendriks, 2010).

Hayes i Carpenter (2013) u svom radu navode kako se na muške i ženske počinitelje seksualnog nasilja gleda iz dva potpuno različita kuta, odnosno ovisno o rodnim ulogama koje su im dodijeljene. Muškarci su percipirani kao prirodno agresivniji, imaju aktivnu ulogu u seksualnim odnosima te teže od žena mogu kontrolirati svoje seksualne porive. Upravo zbog svoje muževnosti i povišene agresivnosti se smatra kako žrtve muških počinitelja trpe puno gore posljedice te kako je zbog straha od mogućeg recidiva potrebno odrediti strože kazne. S druge strane na žene se gleda kao na prirodno nježne, obazrive, seksualno pasivne, neagresivne i nevine zbog čega su posljedice njihovih delikata smatrane manje opasnima. Autori navode kako se ovakav stav može uočiti i u sudskoj praksi koja u pravilu ženama pripisuje puno lakše kazne.

Žene počiniteljice seksualnih delikata u prosjeku čine oko 5% svih počinjenih seksualnih delikata, dok primjerice u Nizozemskoj čine manje od 1%. Počiniteljice su u prosjeku u dobi od 26 do 32 godine, a u preko 75% slučajeva zlostavljaju vlastito dijete, dijete koje im je na drugi način u rodu ili poznanika najčešće u dobi od 6 do 12 godina. Iako je većina počiniteljica heteroseksualne orijentacije češće zlostavljaju žrtve ženskog spola što se objašnjava saznanjem kako je većina delikata počinjena u suučesništvu sa muškim partnerom. Wijkman i suradnici (2010) su u svojem istraživanju provedenom u Nizozemskoj na 111 počiniteljica došli do saznanja kako je njih 63% delikt počinilo u suučesništvu sa suprugom ili partnerom. Daljnja saznanja navode kako su česta obilježja ove skupine počiniteljica zloupotreba alkohola ili droga, povijest lošeg akademskog uspjeha, a uz što se vezuje završavanje samo osnovne škole, nezaposlenost ili slabo plaćeni poslovi. Većina ih ima povijest problematičnog djetinjstva koje je obilježeno fizičkim i seksualnim nasiljem, zanemarivanjem, alkoholizmom roditelja, negativnim odnosima s majkom, pretjeranim kritiziranjem od strane roditelja te osjećajem manje vrijednosti. Istraživanja pokazuju kako su 60–90% njih bile žrtve seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, a neke od njih kasnije u životu postaju žrtve fizičkog nasilja od strane intimnog partnera. Ova populacija također često pati od depresije i suicidalnosti, anksioznog poremećaja, poremećaja ličnosti (najčešće ovisni i granični poremećaj) i posttraumatskog stresnog sindroma (Wijkman, Bijleveld i Hendriks, 2010). Wijkman, Bijleveld i Hendriks (2010)

su u svojem istraživanju također došli do rezultata kako je više od jedne četvrtine njihova uzorka počinilo neku drugu vrstu kaznenog djela – najčešće je riječ o krađama, prevarama, nasilnim ili pak prijašnjim seksualnim deliktima.

Maloljetnice čine svega 7% svih seksualnih delikata počinjenih od strane adolescenata (U.S. Department of Justice, 2009). Neke druge statistike navode kako 43% adolescenata počinitelja mlađih od 16 godina čine djevojke, a od počinitelja u dobi od 6 do 12 godina 35% su djevojčice (Buljan - Flander i Jelić, 2010).

Istraživanja ove posebne skupine počiniteljica dosta su manjkava, ali sva pokazuju kako djevojke ranije od mladića započinju sa seksualno devijantnim ponašanjem, pa je tako njih 31% mlađe od 12 godina u usporedbi sa 14% mladića. Prosječna dob počiniteljica se kreće između 6,7 i 15 godina. Prosječna dob žrtava je 12 godina, a kao i odrasle počiniteljice vjerojatnije je da će zlostavljati osobu koja im je u rodu ili koju poznaju od prije zbog čega se seksualno zlostavljanje često odvija u situacijama čuvanja djece. Uspoređujući maloljetnike i maloljetnice neki su istraživači došli do saznanja kako se ova skupina ne razlikuje značajno po nekim psihičkim simptomima, prijašnjoj delinkvenciji ili iskustvu fizičke i seksualne viktimiziranosti; no razlike su uočene u broju zlostavljača te mlađoj dobi prvog iskustva viktimizacije, najčešće prije 6 godine života. Maloljetnice također iskazuju višu razinu promiskuitetnog ponašanja i češću zloupotrebu droga (Bumby i sur., 1997; Mathews i sur., 1997; prema Vandier i Teske, 2006).

Kako bi se bolje razumjelo seksualno nasilje počinjeno od strane maloljetnica u obzir se trebaju uzeti razvojni procesi koji se odvijaju u dobi između 12 i 18 godine, a koji podrazumijevaju maturaciju u fizičkom rastu i kognitivnom razvoju. Kao što je ranije navedeno razdoblje puberteta obilježeno je intenzivnim seksualnim razvojem i povećanim interesom za intimne odnose, a psihofizičke promjene i razvoj sekundarnih spolnih karakteristika za adolescentice predstavljaju izazov na koji nije uvijek lako odgovoriti. Neka longitudinalna istraživanja pretpostavljaju kako rani ulazak u pubertet, koji je sve češći kod mladih djevojaka, dovodi do emocionalne, socijalne i ponašajne neprilagođenosti. U rani ulazak u pubertet povezuje se sa obiteljskim konfliktima, depresijom kod majke i odsutnošću očinske figure, a takve djevojke češće imaju iskrivljenu sliku vlastitog tijela, lošiji akademski uspjeh te ranije stupaju u seksualne odnose. Intenzivni kognitivni razvoj također je jedno od razvojnih obilježja adolescencije u kojem je mlada osoba suočena sa zadatkom razvijanja funkcionalnog i stabilnog identiteta. Ako mlada osoba, u ovom slučaju adolescentica, ima poteškoća pri

formiranju vlastitog identiteta postoji vjerojatnost da će biti osjetljivija na tuđa mišljenja te da će imati poteškoća prilikom uspostavljanja i održavanja stabilnih interpersonalnih veza. Emocionalne, socijalne i ponašajne poteškoće kao i problemi prilikom formiranja vlastitog identiteta mogu biti dodatno pojačani kod onih maloljetnica koje su imale iskustvo seksualne i fizičke viktimizacije. Iskustvo seksualne viktimizacije ima glavnu ulogu prilikom objašnjavanja seksualno devijantnog ponašanja maloljetnica jer se smatra kako seksualno zlostavljanje mlađe djece za maloljetnicu predstavlja obrambeni mehanizam koji joj omogućuju postizanje kontrole nad vlastitom viktimizacijom te joj pruža osjećaj intimnosti koji nije u mogućnosti uspostaviti sa svojim vršnjacima. Dostupna saznanja navode kako su više od polovice maloljetnih počiniteljica tijekom djetinjstva bile žrtve seksualnog nasilja, dakle u većem broju nego maloljetnici, te su ta zlostavljanja bila učestalija, duljeg trajanja i počinjena od strane više zlostavljača (u prosjeku djevojke tijekom djetinjstva zlostavlja 4 do 5 zlostavljača) (Hunter i sur., 2006).

Vandier i Teske (2006) su u Texasu proveli istraživanje na uzorku od 61 maloljetnice i 122 maloljetnika počinitelja seksualnog nasilja, a podatke su prikupljali iz registara seksualnih prijestupnika i njihovih kriminalnih dosjea. Delikti počinjeni od strane i jedne i druge grupe obuhvaćaju nasilne seksualne napade, zlostavljanje djece i bludne radnje, a za obje je skupine u jednakoj mjeri izrečena mjera nadzora (probacija) – 74% za djevojke i 77% za dječake, te mjera institucionalnog tretmana – 24% za djevojke i 22% za dječake. Značajne razlike među adolescentima i adolescentima su pronađene ovisno o njihovoj dobi u vrijeme počinjenja delikta gdje je uočena kako je najveći broj djevojaka u dobi od 11 do 13 godina, a dječaka u dobi od 14 do 16, iz čega se može zaključiti kako djevojke ranije započinju sa seksualnim zlostavljanjem; no da bi se takav zaključak sa sigurnošću mogao prihvatiti potrebno je provesti dodatna istraživanja. Daljnje statistički značajne razlike su pronađene ovisno o dobi žrtve, gdje je prosječna dob žrtava kod maloljetnica bila 7.6 godina, a kod maloljetnika 8.4. Djevojke su također češće nego dječaci zlostavljali žrtve mlađe od 5 godina te su u jednakoj mjeri zlostavljale i muške i ženske žrtve, dok su dječaci češće zlostavljali žrtvu suprotnog spola (u 70% slučajeva).

Maloljetnice čine vrlo širok spektar seksualnog nasilja sa direktnim fizičkim kontaktom (analna ili vaginalna penetracija, oralni seks), ali i djela bez direktnog fizičkog kontakta kao što su voajerizam i ekshibicionizam, a Hunter i suradnici (2006) navode kako najveći broj počiniteljica

ima više od jedne žrtve te zaključuju kako je to znak aktivnog traganja za potencijalnim žrtvama.

Istraživanja provedena na kliničkoj populaciji navode čest komorbiditet sa zloupotrebom alkohola ili droga, autodestruktivnim i suicidalnim ponašanje, poremećajima raspoloženja koji su prisutni kod 50-90% maloljetnih počiniteljica, PTSP-om, problemima u učenju te bježanjem od kuće. Prisutnost tako velikog broja popratnih problema rezultat je djetinjstva koje je bilo obilježeno konfliktima u obitelji, zlostavljanjem i zanemarivanjem. Mathews i suradnici (1997; prema Hunter i sur., 2006) na temelju kliničkog iskustva opisuju tri tipa maloljetnih zlostavljačica:

- U prvu skupinu spadaju one maloljetnice čije je seksualno nasilje ograničeno i odvija se uglavnom u kontekstu čuvanja djece. One ne koriste silu ili prijetnju te rijetko imaju povijest ozbiljne psihopatologije ili seksualno neprilagođenog ponašanje, a je njihovo seksualno devijantno ponašanje rezultat znatiželje i eksperimentiranja.
- U drugu skupinu spadaju one maloljetnice koje učestalije čine seksualne napade nad jednim ili više djece te i same imaju značajnu povijest seksualne viktimizacije. Gotovo polovica ove skupine pati od depresije ili krize identiteta te ispoljavaju blagu psihopatologiju. Imaju iskustva u seksualnim odnosima i s vršnjacima.
- Treću skupinu čine one maloljetnice koje imaju povijest ozbiljnih i učestalih seksualnih smetnji i psihičkih problema: najčešće je riječ o afektivnim poremećajima, PTSP – u, poremećajima ophođenja; također imaju probleme u kontroli impulzivnosti i agresivnosti. Prilikom napada koriste silu i/ili prijetnju te gotovo uvijek imaju više od jedne žrtve i njihovo se zlostavljanje proteže kroz dulji vremenski period. Imaju povijest i drugih oblika delinkventnog i antisocijalnog ponašanja.

S obzirom na mali broj poznatih počiniteljica seksualnog nasilja (i odraslih i maloljetnica) vrlo malo se zna o učinkovitim programima tretmana, no svakako bi se u obzir trebale uzeti sve poznate okolnosti njihova djetinjstva, osobne karakteristike, povijest zlostavljanja i modaliteti počinjenog kaznenog djela kako bi se svakoj počiniteljici moglo pristupiti na individualizirani način. Zaključno bi se moglo reći kako do seksualno nasilnog ponašanja žena dolazi zbog kulminacije brojnih problema koji se kreću od zlostavljanja i zanemarivanja u djetinjstvu do zlostavljanja u odrasloj dobi od strane intimnog partnera, pretjerane ovisnosti o partneru i psihičkih problema (Wijkman, Bijleveld i Hendriks, 2010).

5.5. Procjena rizika za recidiv kod adolescenata počinitelja seksualnih delikata

Recidivizam ili kriminalni povratak čest je predmet izučavanja u kriminološkim istraživanjima, prije svega iz razloga što dosadašnja saznanja potvrđuju kako je podatak o prijašnjem činjenju kaznenih djela najbolji prediktor budućeg kriminalnog ponašanja. Individualne razlike u kriminalnoj karijeri svake pojedine osobe dovele su do toga da se u kontekstu izučavanja ovog fenomena govori o dvije krajnosti: prva se odnosi na one osobe koje su počinile samo jedno kazneno djelo, dok se druga odnosi na one koji kroz dulje vremensko razdoblje učestalo čine kaznena djela (Doležal, 2009). Prilikom procjene rizika za recidiv u obzir se uzimaju saznanja o kriminalnoj karijeri koja uključuje broj i vrstu počinjenih kaznenih djela, dob i spol počinitelja, odnos sa žrtvom, osobne karakteristike kao što su impulzivnost i agresivnost, postojanje psihijatrijskih dijagnoza te prijašnja uključenost u neki oblik tretmana (Zakhier i sur., 2008). Čimbenici koji utječu na recidivizam osobe mogu se podijeliti na statičke i dinamičke. Prenkty i suradnici (2000; prema Smith i sur., 2005) su napravili metaanalizu dostupne literature i za odrasle i za maloljetne počinitelje seksualnih delikata te su čimbenike rizika podijelili u četiri kategorije: dvije kategorije se odnose na statičke čimbenike, koji obuhvaćaju seksualnu želju ili preokupiranost seksualnim sadržajima te impulzivnost i povijest antisocijalnog ponašanja, dok se druge dvije kategorije odnose na dinamičke čimbenike – uključenost u institucionalni tretman i integracija u zajednici. Povijest antisocijalnog ponašanja i ranija osuđivanost za kriminalno ponašanje, kao statički čimbenici rizika, služe kako bi se identificirao razvoj devijantnih sklonosti i na taj način predvidjela dugoročna sklonost za uključivanje u kriminalno ponašanje. Ovi čimbenici ne mogu predvidjeti hoće li osoba imati koristi od uključivanja u tretman pa se stoga koriste dinamički čimbenici koji se usmjeravaju na faktore koje je moguće mijenjati, a čija promjena smanjuje ili povećava vjerojatnost daljnjeg kriminalnog povrata. Statički pokazatelji recidiva variraju ovisno o duljini vremena praćenja, vrsti počinjenog seksualnog delikta i činjenici je li počinitelj prošao kroz neki od programa tretmana (Kenny, Keogh i Seidler, 2001).

Počinitelji bilo koje vrste kaznenih djela mogu se klasificirati kao „specijalisti“ ili „generalisti“ ovisno o tome je li njihova kriminalna karijera usmjerena na činjenje samo jedne vrste kaznenih djela (primjerice osoba čini kaznena djela samo iz sfere zaštite spolnih sloboda ili samo djela protiv imovine) ili je osoba svestrana u svojoj kriminalnoj karijeri pa čini različita

kaznena djela. Brojna su dosadašnja istraživanja pokazala kako maloljetni počinitelji seksualnih delikata nisu „specijalisti“ u svojoj kriminalnoj karijeri već su uz seksualno nasilje uključeni i u druge oblike antisocijalnog i kriminalnog ponašanja. Kod ove skupine počinitelja postoji veća vjerojatnost da će u budućnosti recidivirati neseksualno (Rasmussen, 1999; Meng Chu i Thomas, 2010; McCuish i sur., 2015; McCann i Lussier, 2008; van der Put i sur., 2012). Istraživanje koje su proveli Kahn i Chambers (1991; prema Rasmussen, 1999) na uzorku od 221 maloljetnog počinitelja seksualnih delikata pokazuje kako je 20 mjeseci nakon otpuštanja iz institucionalnog ili izvaninstitucionalnog tretmana 7% počinilo novi seksualni delikt, dok ih je 37% počinilo neseksualni. Slične su rezultate dobili i Schram i suradnici (1991; prema Rasmussen, 1999) koji su u periodu od 6 godina proučavali 194 maloljetna počinitelja seksualnih delikata od kojih je 10% recidiviralo seksualno, a 48% neseksualno. Metaanaliza koju su proveli McCann i Lussier (2008) pokazuje kako je seksualni recidivizam relativno nizak kod ove populacije i kreće se od 1.6% do 29.9%, dok je generalni recidivizam puno češće i u prosjeku iznosi oko 42%.

Kako je kod adolescenata počinitelja seksualnih delikata značajna prisutnost disfunkcionalnih, najčešće jednoroditeljskih obitelji te seksualne viktimizacije u djetinjstvu, neki autori smatraju kako upravo ti faktori igraju značajnu ulogu u daljnjem recidivu. Starija istraživanja su došla do rezultata kako su seksualni recidivisti u usporedbi sa nerekidivistima i neseksualnim recidivistima manje depresivni, imaju manje obrambenih mehanizama, manje su svjesni izrabljivačkog karaktera svojeg ponašanja, u većoj mjeri čine delikte protiv starije osobe i stranca te su češće i sami žrtve seksualnog ili fizičkog zlostavljanja (Rasmussen, 1999).

Procjena rizika daje uvid u mogućnost ponovnog počinjenja seksualnog delikta kod maloljetnika, ali i upućuje na one faktore koji povećavaju taj rizik, a na temelju tih podataka mogu se kreirati prikladni individualizirani programi tretmana. Za procjenu seksualnog recidiva kreirano je nekoliko instrumenata: Juvenile Sex Assessment Protocol – II (J-SOAP-II), Estimate of Risk of Adolescent Sexual Offense Recidivism (ERASOR) te Juvenile Sexual Offense Recidivism Risk Assessment Tool – II (J-SORRAT-II) (van der Put i sur., 2012).

Van der Put i suradnici (2012) su istraživali u kolikoj mjeri instrument za procjenu generalnog recidiva (Washington State Juvenile Court Prescreen Assessment (WSJCPA)) može predvidjeti recidiv kod seksualnih prijestupnika. Njihovi rezultati pokazuju kako je rizik za recidiv značajno viši kod počinitelja neseksualnih delikata nego kod počinitelja seksualnih delikata, no prilikom usporedbe djevojaka nisu pronašli značajnije razlike. Kod dječaka i djevojaka počinitelja

neseksualnih kaznenih djela, kao najznačajniji rizični faktori su se pokazali: dob prvog uhićenja, broj uhićenja za prekršaje i za kaznena djela, broj prekršaja protiv drugih osoba, problemi u školi i sa vršnjacima, povijest bježanja od kuće te kriminalno ponašanje članova obitelji. Za djevojke se kao značajan faktor ističe i smještaj u udomiteljske obitelji/institucije. Za počinitelje seksualnih delikata najznačajniji rizični faktori su izdvajanje iz obitelji te iskustvo fizičke viktimiziranosti, a za zlostavljače djece to su nošenje oružja, problemi u školi i zloupotreba alkohola ili droga. Istraživači su došli do zaključka kako ovaj instrument relativno dobro predviđa mogućnost generalnog recidiva kod počinitelja seksualnih i neseksualnih delikata, no napominju kako je period od 18 mjeseci u kojem su oni pratili recidivizam relativno kratak zbog čega je njihove rezultate teško usporediti sa drugim istraživanjima koji imaju dulje vrijeme praćenja.

Istraživanje provedeno u Australiji na uzorku od 70 maloljetnih počinitelja seksualnih delikata pokazuje kako 20% onih maloljetnika koji su po prvi puta počinili seksualni delikt i 23% seksualnih recidivista imaju povijest činjenja i drugih kaznenih djela. Istraživači su se usmjerili na proučavanje veze između devijantnih seksualnih fantazija, devijantnih seksualnih iskustava, kognitivnih distorzija, loših socijalnih vještina i problema u učenju sa seksualnim recidivizmom. Rezultati pokazuju kako seksualni recidivisti značajno češće iskazuju devijantne seksualne fantazije: 60% u usporedbi sa 29% onih koji su po prvi puta osuđeni za seksualno kazneno djelo, a kod recidivista su češće i loše socijalne vještine i problemi u učenju. Učestalost devijantnih seksualnih fantazija i kognitivnih distorzija prisutno je kod 83% maloljetnika koji su u djetinjstvu bili žrtve seksualnog nasilja. Devijantne seksualne fantazije direktno su povezane sa višim recidivizmom, dok su kognitivne distorzije indirektno povezane sa višim recidivizmom kroz devijantne seksualne fantazije. Također postoji i indirektna povezanost problema u učenju, loših socijalnih vještina i devijantnih seksualnih iskustava sa višim recidivizmom kroz kognitivne distorzije ili devijantne seksualne fantazije (Kenny, Keogh i Seidler, 2001).

Rasmussen (1999) je provela longitudinalno istraživanje u kojem je u periodu od 5 godina pratila 170 maloljetnika koji su po prvi puta počinili kazneno djelo iz sfere zaštite spolnih sloboda. Prije počinjenja seksualnog delikta njih 45.7% su počinili i neseksualni delikt. Preko 60% maloljetnika uključenih u uzorak je imao samo jednu žrtvu, koja je tek u 25.9% slučajeva bila muškog roda, a samo 13.5% ih je zlostavljalo strance. Gotovo 60% maloljetnika dolazi iz jednoroditeljskih obitelji, a 40% ih je imalo povijest fizičke i/ili seksualne viktimizacije. Za 72.3% maloljetnika bio je određen izvaninstitucionalni tretman, 10% ih nije bilo uključeno u nikakav

oblik tretmana. Većina recidiva se dogodila u prvih 25 mjeseci praćenja – 54.1% ukupnog uzorka je recidiviralo neseksualno, a 14% ih je recidiviralo sa novim seksualnim deliktom. Gotovo polovica od 14% seksualnih recidivista je prije počinjenja novog seksualnog delikta počinila neko neseksualno kazneno djelo. Rezultati pokazuju kako je vjerojatnost neseksualnog recidiva vjerojatnija kod onih maloljetnika koji su imali stariju žrtvu i čiji su roditelji rastavljeni, kao i oni koji nisu završili ili nisu bili uključeni u tretman. Seksualni recidivizam je vjerojatniji kod onih maloljetnika koji imaju veći broj žrtava te koji i sami imaju povijest seksualne viktimizacije.

Men Chu i Thomas (2010) su u Singapuru proveli istraživanje na uzorku od 156 maloljetnih počinitelja seksualnih delikata koji su prošli psihološku dijagnostiku. Prosječna dob uhićenja za seksualni delikt je 14.8 godina, a 30% uzorka ima povijest ranijeg delinkventnog ponašanja. Više od jedne trećine uzorka je tijekom vremena praćenja recidiviralo, a od toga 11.5% seksualno, 11.5% nasilno neseksualno, 20.5% seksualno i/ili nasilno, a 28.2% nenasilno. Specijalisti i generalisti se međusobno nisu razlikovali ovisno o stupnju vjerojatnosti upuštanja u seksualni recidiv, ali su se generalisti 9.31 puta češće upuštali u nasilni recidivizam. Ovo istraživanje daje vrijedna saznanja o razlikama između maloljetnih počinitelja seksualnih delikata ovisno o kulturi iz koje dolaze. U usporedbi sa Sjedinjenim Američkim Država u kojima su maloljetnici odgovorni za 20% ukupno počinjenog seksualnog nasilja, u Singapuru ta brojka iznosi svega 5%. Također, počinitelji u Singapuru u puno većem broju slučajeva napadaju nepoznatu žrtvu (u ovom istraživanju više od polovice maloljetnika) najčešće ženskog spola, dok istraživanja provedena u zapadnim zemljama pokazuju kako je žrtva u najvećem broju slučajeva od prije poznata počinitelju.

Pregledom istraživanja o recidivizmu maloljetnika, Worling i Långström (2006) napravili su pregled relevantnih rizičnih čimbenika te ih podijelili u četiri kategorije ovisno o njihovoj empirijskoj potvrđenosti i vjerojatnosti utjecaja na recidiv. Takav sistematičan prikaz relevantnih čimbenika može svakako predstavljati dobre smjernice i dati značajan doprinos u kliničkom radu sa ovom skupinom adolescenata, a za potrebe ovog diplomskog rada prikazat će se samo popis dobivenih čimbenika rizika:

- **Empirijski potvrđeni čimbenici rizika** – devijantni seksualni interesi, ranija osuđivanost za seksualno nasilje, seksualno nasilje počinjeno prema više žrtava, seksualni napad počinjen na nepoznatu osobu, socijalna izolacija, nezavršavanje specijaliziranih programa tretmana.

- **Vjerojatni čimbenici rizika** – problematični odnosi roditelj – adolescent, stavovi i uvjerenja koji podržavaju seksualno nasilje.
- **Mogući čimbenici rizika** – obiteljsko okruženje karakterizirano visokom razinom stresa, impulzivnost, antisocijalni stavovi i sklonosti, agresivnost, povezanost s delinkventnim vršnjačkim skupinama, preokupiranost seksualnim sadržajima, počinjenje seksualnog delikta protiv muške žrtve, počinjenje seksualnog delikta protiv djeteta, upotreba nasilja, prijetnji i oružja prilikom počinjenja seksualnog nasilja, okolinski čimbenici koji potiču na ponovno počinjenje delikta (nedostatak roditeljskog nadzora, laka dostupnost pornografskih sadržaja, postojanje neposredne/lake žrtve).
- **Malo vjerojatni čimbenici rizika** – povijest seksualne viktimiziranosti samog počinitelja, povijest činjenja neseksualnih kaznenih djela, seksualno nasilje koje uključuje penetraciju, poricanje počinjenog delikta, nepostojanje empatije prema žrtvi.

6. TRETMAN POČINITELJA SEKSUALNIH DELIKATA

Početak svakog uspješnog tretmana, neovisno je li riječ o počiniteljima seksualnih delikata ili drugih vrsta kaznenih djela, započinje individualnom procjenom rizika za recidiv. U obzir se prije svega uzimaju dinamički čimbenici rizika tj. oni čimbenici na koje je moguće utjecati i mijenjati ih i čijom promjenom se smanjuje vjerojatnost kriminalnog povratništva. Individualizacija tretmana podrazumijeva prilagođavanje programa potrebama svake osobe, a najučinkovitiji su upravo oni programi koji u obzir uzimaju razinu rizika za recidivom, kriminogene potrebe te koji se kreiraju u skladu sa *principima pristupačnosti*. Žarković Palijan i suradnici (2010) navode kako princip pristupačnosti podrazumijeva da se tretman usklađuje sa počiniteljevim sposobnosti i stilovima učenja, a pri tome se u obzir uzimaju i kulture iz koje počinitelj dolazi, njegov jezik, poremećaji ličnosti i/ili drugi psihijatrijski poremećaji, inteligencija i slično. Kimonis i suradnici (2011) u svojem radu naglašavaju važnost *usuglašenosti/pristajanja* tretmana kod maloljetnih počinitelja, a pod tim pojmom podrazumijevaju pojedinčevu sposobnost da se uključi u tretman ili kapacitete osobe da od tretmana dobije određenu korist. Drugi teoretski modeli usuglašenost tretmana definiraju kao „*spremnost na tretman*“ koja se očituje u postojanju određenih karakteristika kod samog klijenta i u terapijskom odnosu, a koje utječu na postizanje terapijskih promjena. Spremnost na tretman podrazumijeva da je osoba motivirana da se uključi u neki od programa, da je sposobna adekvatno reagirati na terapijske postupke, da osobno smatra kako je tretman značajan i smislen te da posjeduje emocionalne, kognitivne i ponašajne kapacitete da se uspješno uključi u tretmanske postupke. Važnost pridržavanja navedenih principa očituje se u saznanju kako loše kreirani programi koji ne odgovaraju potrebama korisnika i koji ne ciljaju na kriminogene potrebe rezultiraju češćim odustajanjem od završavanja tretmana, a nezavršavanje tretmanskih programa nadalje povećava rizik za daljnji recidiv (Kimonis i sur., 2011).

Većina tretmana počinitelja seksualnih delikata primjenjuje kognitivno bihevioralnu terapiju uz elemente modela prevencije relapsa (Žarković Palijan i sur., 2010). U većini zemalja ovi se programi provode u penalnim institucijama, forenzičkim klinikama, u posebnim ustanovama ili klinikama gdje se provodi obavezno psihijatrijsko liječenje, u ambulantnim klinikama ili u

zajednici. Cilj ovog tretmana je smanjenje recidiva, postizanje kontrole nad neprihvatljivim seksualnim ponašanjem, kontrola impulzivnosti i nagona te prevencija relapsa (Mužinić i Vukota, 2010). U hrvatskom zatvorskom sustavu prilikom tretmana počinitelja seksualnih delikata koriste se psihoterapijske i psihosocijalne intervencije te psihoseksualna edukacija, a tretman je organiziran grupno u trajanju od 10 mjeseci. Mnogi stručnjaci smatraju kako kognitivne distorzije imaju ključnu ulogu prilikom počinjenja seksualnog delikta stoga su one često stavljene u glavni fokus tretmanskih ciljeva. Kognitivne distorzije predstavljaju iskrivljena kognitivna razmišljanja, najčešće u vidu negiranja ili minimalizacije počinjenog djela, pa se stoga kroz tretman radi upravo na njihovim promjenama. Važno je da počinitelj prihvati odgovornost za počinjeno kazneno djelo te da stekne uvid u vlastita neprihvatljiva ponašanja. Lanac počinjenja djela također je jedan od ključnih faktora tretmana ove skupine počinitelja, a podrazumijeva stjecanje uvida u poveznicu *osjećaji – misli – napad*. Prepoznavanje triggera i situacija koji dovode do razmišljanja o novom seksualno neprihvatljivom ponašanju također je jedan od tretmanskih ishoda koji se želi postići. Model prevencije relapsa temelji se na preveniranju pojave problematičnog ponašanja i to kroz postizanje sljedećih ciljeva:

- Razvijanje sposobnosti prepoznavanja čimbenika i situacija koje služe započinjanju lanca počinjenja.
- Identificiranje stupnjeva uključenosti u lanac počinjenja djela i povezanosti misli, osjećaja i ponašanja.
- Učenje vještina potrebnih da se izbjegnu budući problemi ili okolnosti koje osobu stavljaju u rizik za ponovnim počinjenjem, te učenje kako odgovoriti i nositi se sa visokorizičnim situacijama.
- Izrada plana koji će reducirati ulazak u rizična stanja ili situacije.

Jedan od osnovnih ciljeva terapije jest i razvijanje empatije prema žrtvi i njejoj obitelji na način da se osoba pokušava staviti u poziciju žrtve (kognitivna empatija) i da pokuša iskusiti razinu emocija koje su iste ili slične onima koje su iskusili drugi (emocionalna empatija). Jedna od tehnika razvoja empatije je pisanje pisma žrtvi. Osim navedenog u tretmanu seksualnih delinkvenata koristi se i seksualna edukacija te učenje seksualno prihvatljivog ponašanja, treninzi socijalnih vještina i kontrole agresivnosti i impulzivnosti (Mužinić i Morić, 2010).

Programi tretmana adolescenata počinitelja seksualnog nasilja uglavnom slijede principe programa koji se koriste za odrasle počinitelje uz naglašavanje važnosti uključivanja i članova obitelji. Dakle riječ je o intenzivnim, kratkotrajnim programima koji se temelje na principima

kognitivno bihevioralne terapije i modela prevencije relapsa. Uzimajući u obzir saznanja kako su adolescenti počinitelji seksualnog nasilja u velikom broju slučajeva i sami u jednom trenu u svom mladenačkom životu bili žrtve seksualnog (i/ili fizičkog) nasilja, važno je da se terapijske intervencije usmjere i na te aspekte života počinitelja te da se stvori sigurno ozračje u kojem pojedinac može slobodno preispitivati vlastite traume. Osim problema u seksualnom ponašanju i devijantnih seksualnih fantazija u tretmanu je važno usmjeriti se i na druge probleme s kojima se ovi mladi susreću, a koji mogu uključivati nedostatak socijalnih vještina, probleme kontrole ljutnje i impulzivnosti, problem u učenju, konzumaciju psihoaktivnih sredstava te probleme u obitelji. Seksualna edukacija važan je element u radu s adolescentima s obzirom da je riječ o populaciji koja često ima poteškoća prilikom uspostavljanja intimnih odnosa sa vršnjacima, ali i kako bi ih se educiralo o korištenju zaštite i sprječavanju širenja spolno prenosivih bolesti i maloljetničke trudnoće (Mužinić, 2010).

Farmakoterapija nikako nije prvi izbor u tretmanu adolescenata počinitelja seksualnih delikata – ona se koristi samo u slučajevima postojanja ozbiljnih seksualnih devijacija poput seksualnog sadizma ili kod pedofilije kada drugi tretmani nisu dali očekivane rezultate. Farmakoterapija nikada se ne primjenjuje na osobama mlađima od 16 godina, a najčešće se koriste antiandrogeni i hormonalni lijekovi koji reduciraju parafilčno ponašanje supresijom seksualnog nagona (Mužinić, 2010).

Uzimajući u obzir saznanje kako je seksualno delinkventno ponašanje kod većine adolescenata tek manji dio šireg spektra devijantnog i antisocijalnog ponašanja te saznanje kako ipak većina adolescenata počinitelja seksualnog nasilje neće recidivirati seksualno, postavlja se pitanje opravdanosti korištenja strogo specijaliziranih programa tretmana. Važno je dakle istražiti u kolikoj bi mjeri neki generalni programi tretmana doveli do pozitivnih ishoda i promjene ponašanja počinitelja.

Burton i suradnici (2006) proveli su metaanalizu dosada objavljenih empirijskih istraživanja o učinkovitosti programa tretmana adolescenata počinitelja seksualnog nasilja i došli do rezultata kako velikom broju tih programa nedostaje sustavna i znanstveno utemeljena evaluacija koja bi pokazala njihove prave učinke. Također naglašavaju kako postoji potreba daljnjih istraživanja o rizičnim čimbenicima i kriminogenim potrebama ove skupine počinitelja, principi individualizacije i pristupačnosti bi se trebali više poštovati uz naglasak usmjeravanja i na one karakteristike osobe koje nisu usko vezano uz seksualno delinkventno ponašanje (kao što su nedovoljno razvijene socijalne vještine, nisko samopouzdanje i niska samokontrola,

zloupotreba alkohola ili droga, problemi u učenju, poremećaji ophođenja i slično). Uključivanje i članova obitelji ključan je element uspješnosti tretmana, ali i ublažavanja moguće stigmatizacije u društvu.

7. CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

7.1. Ciljevi istraživanja

Prvi cilj istraživačkog dijela ovog rada je utvrditi neka osnovna obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području Grada Zagreba, a koja obuhvaćaju obilježja njihovog školovanja, obiteljskih prilika, osobnih obilježja te ranijeg kriminalnog ponašanja.

Drugi cilj je utvrditi obilježja počinjenog seksualnog delikta, dob maloljetnika u vrijeme počinjenja, obilježja žrtve kao i odluke donesene od strane državnog odvjetništva i suda u kaznenom postupku.

Prije početka provedbe samog istraživanja zatražena je i dobivena pismena suglasnost Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva za korištenjem podataka u svrhu provedbe istraživanja za potrebe izrade diplomskog rada, uz poštivanje temeljnih etičkih načela tajnosti podataka i zaštite identiteta počinitelja i žrtava.

7.2. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno analizom dokumentacije državnog odvjetništva na uzorku od 27 maloljetnih i mlađih punoljetnih počinitelja prema kojima je u razdoblju od 2013. do 2015. godine podignuta kaznena prijava za počinjenje seksualnog delikta. Istraživanjem je obuhvaćena ukupna populacija maloljetnih počinitelja seksualnih delikata koji su u navedenom razdoblju bili procesuirani od strane Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu, a cjelokupni uzorak čine muški počinitelji. Podaci o dobi u vrijeme počinjenja kaznenog djela dostupni su za sve sudionike, a raspon se kreće između 14 i 21 godine.

7.3. Instrumentarij

U istraživanju je korišten anketni upitnik kreiran posebno za svrhu provedbe istraživanja. Kreiran je na temelju dostupnih informacija iz dokumentacija Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva. S obzirom na to da spisi državnih odvjetništava za svaki pojedini slučaj nisu uvijek isti i ne sadrže uvijek iste informacije o počinitelju, prije kreiranja anketnog upitnika provedena je preliminarna analiza dostupne dokumentacije kako bi se utvrdila tematska područja i dostupnost informacija te kako bi se potom kreirale varijable na koje je bilo moguće odgovoriti za većinu slučajeva.

7.4. Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata.

Anketni upitnici su ispunjavani od strane istraživača u razdoblju od ožujka do rujna 2015. godine u prostorijama Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu te je korištena metoda strukturirane analize dokumentacije. Pri obradi podataka korištena je deskriptivna analiza (frekvencije odgovora, standardna devijacija i aritmetička sredina).

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

8.1. Osnovna obilježja maloljetnika

Rezultati istraživanja pokazuju kako je, od ukupno 27 ispitanika, njih 21 završilo osnovnu školu, 2 ih još uvijek pohađa, 3 ih je napustilo osnovnoškolsko obrazovanje, dok 1 maloljetnik nije ni pohađao osnovnu školu. Vezano uz pohađanje srednje škole 10 maloljetnika je završilo srednjoškolsko obrazovanje, 6 ih još uvijek pohađa, 4 ih je napustilo, a 5 maloljetnika nije ni pohađalo srednju školu. Za 2 ispitanika nedostaje informacija vezana uz srednjoškolsko obrazovanje.

Za 10 od ukupno 27 ispitanika postoje informacije o školovanju po prilagođenom programu, pa tako 6 ispitanika pohađa ili je pohađao školu po prilagođenom programu. Niti jedan od ispitanika ne studira niti je ikad bio uključen u visokoškolsko obrazovanje.

Informacije o radnom statusu pokazuju kako su tek 2 ispitanika stalno zaposlena, 3 ih je povremeno zaposleno uglavnom u poslovima „na crno“, dok najveći broj, njih 21, nije zaposlen. Za jednog ispitanika nedostaje informacija o radnom statusu.

Tablica 7 Obilježja školovanja i zaposlenja maloljetnika

		N	%
Pohađanje osnovne škole	Nije pohađao	1	3,7
	Napustio	3	11,1
	Pohađa	2	7,4
	Završio	21	77,8
	Ukupno	27	100,0
Pohađanje srednje škole	Nije pohađao	5	18,5
	Napustio	4	14,8
	Pohađa redovnu školu	6	22,2
	Završio	10	37,0
	Ukupno	25	92,6
	Nedostaje informacija	2	7,4
	Ukupno	27	100,0
Pohađanje škole po prilagođenom programu	DA	6	22,2
	NE	4	14,8
	Ukupno	10	37,0
	Nedostaje informacija	17	63,0
	Ukupno	27	100,0
Pohađanje visokoškolskog obrazovanja	DA	0	0,00
	NE	27	100,0
	Ukupno	27	100,0
Radni status	Nije zaposlen	21	77,8
	Povremeno zaposlen	3	11,1
	Stalno zaposlen	2	7,4

	Ukupno	26	96,3
	Nedostaje informacija	1	3,7
	Ukupno	27	100,0

Obiteljske prilike maloljetnika ispitivane su kroz saznanja o tome s kim maloljetnik živi, broju braće i sestara te saznanja o izrečenim mjerama obiteljskopravne zaštite. Rezultati pokazuju kako većina maloljetnika, njih 12, živi s oba roditelja, po dvoje maloljetnika živi samo s majkom ili samo s ocem, a 9 njih živi u nekim drugim uvjetima. Kod onih maloljetnika koji žive u drugim uvjetima riječ je o životu sa bakom, ocem i pomajkom, posvojiteljima, poznanikom, u Caritasovom domu, sa širom obitelji, a za jednog maloljetnika nije poznato s kim živi. Za 22 maloljetnika postoje informacije o broju braće i sestara od kojih najveći broj, njih 8, ima troje braće/sestara, 6 maloljetnika ima jednog brata/sestru, po troje maloljetnika ima 2 brata/sestre odnosno nema brata/sestru, te po jedan maloljetnik ima 5 odnosno 8 braće/sestara.

Tablica 8 Obilježja obiteljskih prilika maloljetnika

		N	%	
S kim maloljetnik živi?	S oba roditelja	12	44,4	
	Samo s majkom	2	7,4	
	Samo s ocem	2	7,4	
	Drugo		9	33,3
		Baka	1	3,7
		Dom za odgoj	1	3,7
		Poznanik	1	3,7
		Otac i pomajka	1	3,7
		Posvojitelji	1	3,7
		Caritasov dom	1	3,7
		Punac, šogorica, nevjenčana supruga i sin	1	3,7
		Majka i trudna djevojka	1	3,7
	Ukupno	25	92,6	
Nedostaje informacija	2	7,4		
Ukupno	27	100,0		
Broj braće/sestara	0	3	11,1	
	1	6	22,2	
	2	3	11,1	
	3	8	29,6	
	5	1	3,7	
	8	1	3,7	
	Ukupno	22	81,5	
	Nedostaje informacija	5	18,5	
	Ukupno	27	100,0	
Mjere obiteljskopravne zaštite	DA	10	33,3	
	NE	13	48,1	
	Ukupno	23	81,5	
	Nedostaje infromacija	4	18,5	

	Ukupno	27	100,0
Koje mjere obiteljskopravne zaštite?	Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi	6	22,2
	Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, podignuta kaznena prijava zbog zlostavljanja i zanemarivanja djece te oduzeto pravo roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju	1	3,7
	Nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi te podignut kazneni postupak zbog grubog zanemarivanja djece	1	3,7
	Oduzeto pravo roditeljima da žive s djecom	1	3,7
	Podnesena kaznena prijava zbog grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i obaveza	1	3,7
	Ukupno	10	100,0

Informacije o izrečenim mjerama obiteljskopravne zaštite poznate su za 23 slučaja. U 10 slučajeva su izrečene mjere obiteljskopravne zaštite, u 13 slučajeva mjere nisu izrečene dok za 5 slučajeva nije specificirano jesu li ili nisu izricane mjere obiteljskopravne zaštite. Najčešće izrečena mjera obiteljskopravne zaštite je nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi koji je izrečen u ukupno 8 slučajeva: u 6 slučajeva izrečen je samo nadzor dok je u jednom slučaju uz nadzor pokrenut i kazneni postupak zbog zlostavljanja i zanemarivanja djeteta te je oduzeto pravo roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju. U jednom je slučaju uz nadzor također pokrenut i kazneni postupak zbog grubog zanemarivanja djece. Pravo roditeljima da žive s djecom izrečeno je u jednom slučaju te je u jednom slučaju podnesena kaznena prijava zbog grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i obaveza. Ovakvi su rezultati u skladu sa saznanjima o obiteljskim prilikama maloljetnih počinitelja seksualnih delikata, a koja upućuju na to da određeni broj ovih maloljetnika dolazi iz duboko depriviranih obitelji u kojima je česta pojava zlostavljanja i zanemarivanja djece te neadekvatnog roditeljskog odgoja.

Tablica 9 Obilježja poremećaja u ponašanju, impulzivnosti/agresivnosti, intelektualnog i emocionalnog funkcioniranja maloljetnika

		N	%
Prošao dijagnostiku u Domu za odgoj	DA	10	37,0
	NE	10	37,0
	Ukupno	20	74,1
	Nedostaje informacija	7	25,9
	Ukupno	27	100,0
Prošao procjenu psihijatrijske ustanove	DA	8	29,6
	NE	13	48,1
	Ukupno	21	77,8
	Nedostaje informacija	6	22,2
	Ukupno	27	100,0
Zabilježeni poremećaji u ponašanju	DA	14	51,9
	NE	5	18,5
	Ukupno	19	70,4
	Nedostaje informacija	8	29,6

	Ukupno	27	100,0
Koji poremećaji u ponašanju?	Delinkventno ponašanje i ranija kaznena djela	3	21,4
	Izostajanje s nastave i nerazvijene radne navike	1	7,1
	Konzumiranje sredstava ovisnosti, posvojiteljima otuđivao novac i nakit	1	7,1
	Neizvršenje školskih obaveza, ranija kaznena djela, emocionalne smetnje i smetnje ponašanja	1	7,1
	Nezreli obrasci ponašanja	1	7,1
	Ranija kaznena djela i agresivni ispadi	2	14,3
	Skitnja, ranija kaznena djela, sukobi, uništavanje imovine, ispadi bijesa	1	7,1
	Učestalo kršenje kućnog reda, sklonost skitnji, druženje s antisocijalnim vršnjacima, ranija kaznena djela	1	7,1
	Verbalna i fizička agresija, izbjegavanje obaveza, neredovitost na nastavi i praksi, stihijsko provođenje slobodnog vremena, ranija kaznena djela	2	14,3
	Verbalna i fizička agresija, izostanci s nastave, nepoštivanje autoriteta, ispadi bijesa i gubitak kontrole, ranija kaznena djela, sklonost piromaniji	1	7,1
	Ukupno	14	100,0
	Impulzivnost/agresivnost	DA	7
NE		3	11,1
Ukupno		10	37,0
Nedostaje informacija		17	63,0
Ukupno		27	100,0
Emocionalno funkcioniranje	Uredno emocionalno funkcioniranje	1	3,7
	Sniženi emocionalni kapaciteti	3	11,1
	Emocionalno nestabilan/impulzivan	2	7,4
	Emocionalno nezreo	1	3,7
	Ukupno	7	25,9
	Nedostaje informacija	20	74,1
Ukupno	27	100,0	
Intelektualno funkcioniranje¹	Uredno	5	18,5
	Granično	2	7,4
	Laka mentalna retardacija	3	11,1
	Ukupno	10	37,0
	Nedostaje informacija	17	63,0
	Ukupno	27	100,0

Informacija o uključenosti u procjenu Doma za odgoj poznata je za 20 maloljetnika od kojih je 10 prošlo procjenu u Domu za odgoj, a 10 nije. Informacije o procjeni psihijatrijske ustanove poznate su za 21 maloljetnika, a od kojih ih je 8 prošlo takvu vrst procjene dok 13 maloljetnika nije. Poremećaji u ponašanju zabilježeni su kod ukupno 14 maloljetnika. Informacije o ponašajnim manifestacijama poremećaja u ponašanju za svakog su maloljetnika zabilježene upravo onako kako piše u dokumentaciji državnog odvjetništva. Najčešće je riječ o ranijem

¹ Izričaj korišten u ovom dijelu rezultata predstavlja način na koji su obilježja opisana u dokumentaciji državnog odvjetništva od institucija koje su radile procjenu, te ne odražavaju stav i izričaj koji bi koristila autorica ovog rada.

činjenju kaznenih djela koje je zabilježeno kod 11 maloljetnika, zatim neizvršavanju školskih obaveza, izostancima s nastave, verbalnoj i fizičkoj agresiji ili pak agresivnim ispadima, skitnji. Kod jednog je maloljetnika zabilježeno i konzumiranje sredstava ovisnosti zbog čega je bio na liječenju u komuni. Za 8 maloljetnika nemamo informacije o postojanju bilo kojeg oblika poremećaja u ponašanju.

Impulzivni ili agresivni ispadi zabilježeni su kod 7 maloljetnika, 3 maloljetnika nema problema sa kontrolom agresije dok za njih 17 ne postoje informacije za ovu varijablu. Informacije o emocionalnom funkcioniranju dostupne su za tek 7 maloljetnika od kojih jedan ima uredno emocionalno funkcioniranje, troje ih ima snižene emocionalne kapacitete, 2 maloljetnika su emocionalno nestabilna i impulzivna, a jedan maloljetnik je emocionalno nezreo.

Informacije o intelektualnom funkcioniranju postoje za 10 maloljetnika od kojih 5 ima uredno intelektualno funkcioniranje, 2 maloljetnika imaju graničnu inteligenciju dok 3 maloljetnika imaju laku mentalnu retardaciju kako je navedeno u spisima državnog odvjetništva. Za 17 maloljetnika nedostaju informacije o intelektualnom funkcioniranju. S obzirom na nedostatak informacija o intelektualnom i emocionalnom funkcioniranju te impulzivnim/agresivnim ispadima za veći broj maloljetnika uključenih u istraživanje, ne možemo govoriti o utjecaju ovih karakteristika na činjenje seksualnih delikata. Nedostatak informacija vrijedan je pokazatelj neujednačenosti dokumentacije državnih odvjetništava te predstavlja vrijednu smjernicu za neka buduća istraživanja na ovom području.

8.2. Obilježja kaznenog djela

Dob ispitanika u vrijeme počinjenja seksualnog delikta kreće se od 14 do 21 godine. U vrijeme počinjenja kaznenog djela 10 maloljetnika je bilo u dobi od 20 godina, 3 u dobi od 19, a 7 u dobi od 18 godina. Prosječna dob ispitanika uključenih u istraživanje iznosi 18.4 godine ($M=18.41$), a standardna devijacija iznosi 1.91 ($SD = 1.91$). Dakle čak 20 seksualnih delikata obrađenih u ovom istraživanju počinili su mlađi punoljetnici, no radi jednostavnosti izražavanja u tekstu će se i dalje za sve ispitanike koristiti izraz maloljetnik.

Tablica 10 Dob maloljetnika u vrijeme počinjenja kaznenog djela

		N	%
Dob u vrijeme počinjenja kaznenog djela	14	2	7,4
	15	1	3,7
	16	1	3,7
	17	2	7,4
	18	7	25,9
	19	3	11,1
	20	10	37,0
	21	1	3,7
	Ukupno	27	100,0

Od ukupno 27 slučajeva 17 ih je procesuirano od strane Općinskog državnog odvjetništva, a 10 od strane Županijskog državnog odvjetništva.

Jedna od varijabli anketnog upitnika je ispitala tko je prijavio kazneno djelo. U najvećem broju slučajeva, njih 10, kazneno djelo je prijavila sama žrtva, a kao drugi najčešći odgovor javlja se majka žrtve koja je u 6 slučajeva podnijela prijavu. Otac žrtve je prijavio kazneno djelo u 2 slučaja, dok za druge odgovore frekvencija iznosi 1. Slučajevi u kojima je kazneno djelo detektirano i prijavljeno od strane Interpol Washington i uprave kriminalističke policije odnose se na dva kaznena djela dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži.

Tablica 11 Informacije o državnom odvjetništvu, prijavi kaznenog djela, krivnji, sudioništvu, istražnom zatvoru i mjerama opreza

		N	%
Državno odvjetništvo	Općinsko državno odvjetništvo	17	63,0
	Županijsko državno odvjetništvo	10	37,0
	Ukupno	27	100,0
Tko je prijavio kazneno djelo?	Interpol Washington	1	3,7
	Majka nevjenčane supruge	1	3,7
	Majka žrtve	6	22,2
	Medicinska sestra Klinike za dječje bolesti	1	3,7
	Žrtva u pratnji s majkom	1	3,7
	Žrtva	10	37,0
	Otac žrtve	2	7,4
	Zaposlenici odgojnog zavoda	1	3,7
	Socijalna radnica odgojnog doma	1	3,7
	Ujak okrivljenika	1	3,7
	Uprava kriminalističke policije	1	3,7
	Ukupno	27	100,0
	Priznavanje krivnje za počinjeno kazneno djelo	DA	9
NE		15	55,6
Ukupno		24	88,9
Nedostaje informacija		3	11,1
Ukupno		27	100,0
Kazneno djelo počinjeno u sudioništvu	DA	5	18,5
	NE	22	81,5
	Ukupno	27	100,0
Određen istražni zatvor	DA	15	55,6
	NE	11	40,7
	Ukupno	26	96,3
	Nedostaje informacija	1	3,7
	Ukupno	27	100,0
Određene mjere opreza	DA	5	18,5
	NE	13	48,2
	Ukupno	18	66,7
	Nedostaje informacija	9	33,3
	Ukupno	27	100,0
Koje mjere opreza?	Zabrana približavanja žrtvi	4	80,0
	Zabrana približavanja žrtvi i zabrana uspostavljanja kontakta	1	20,0
	Ukupno	5	100,0

Krivnju za počinjeno kazneno djelo priznaje 9 ispitanika, dok njih 15 ne priznaje krivnju. Za 3 ispitanika nedostaju informacije za ovu varijablu.

U ukupno 5 slučajeva uključenih u ovo istraživanje, kazneno djelo je počinjeno u sudioništvu:

- U prvom je slučaju riječ o stjecaju nekoliko kaznenih djela koji uključuju ozbiljnu prijetnju usmrćivanja ili teške tjelesne ozljede (čl. 129 KZ/2011), oduzimanje slobode (čl. 136 KZ/2011) te silovanje (čl. 153 KZ/2013), a u ovom je slučaju prema

drugooptuženom odbačena kaznena prijava. Drugooptuženog, prema kojem je odbačena kaznena prijava, teretilo se samo za kazneno djelo oduzimanja slobode (čl. 136 KZ/2011) te stoga nije uključen u ovo istraživanje.

- U drugom je slučaju riječ o kaznenom djelu bludnih radnji (čl. 155 KZ/2013), a prema drugo i treće optuženom nije ni podizana kaznena prijava.
- Treći slučaj kaznenog djela počinjenog u sudioništvu se odnosi na kaznena djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) i zadovoljenja pohote pred djetetom (čl. 194 KZ/2011). Supočinitelji su u ovom slučaju bile osobe starije od 21 godine pa stoga nisu uključene u istraživanje iako je i prema njima pokrenut kazneni postupak.
- Četvrti slučaj odnosi se na stjecaj više kaznenih djela podvođenja djeteta (čl. 162 KZ/2013), iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163 KZ/2013) te kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152 KZ/2013). U ovom je slučaju kazneno djelo podvođenja djeteta (čl. 162 KZ/2013) počinjeno u sudioništvu, a prema drugooptuženom je također podignuta kaznena prijava te je on uključen u ovo istraživanje.
- Peti slučaj kaznenog djela počinjenog u sudioništvu povezan je sa četvrtim slučajem u kojem je prema oba počinitelja podignuta kaznena prijava za kazneno djelo podvođenja djeteta (čl. 162 KZ/2013).

Istražni zatvor određen je za 15 ispitanika, za 11 nije bio određen istražni zatvor, a za jednog ispitanika nam nedostaje informacija. Istražni je zatvor određen za cijeli niz različitih kaznenih djela od spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina, posjedovanja dječje pornografije, bludnih radnji, silovanja i teških kaznenih djela protiv spolne slobode. Prema Zakonu o kaznenom postupku (NN 152/14) istražni zatvor se određuje ukoliko postoji osnovana sumnja da je osoba počinila kazneno djelo te ako je osoba u bijegu ili postoji opasnost da će pobjeć, ako izbjegava dolaske na raspravu, ako postoji osnovana sumnja da će osoba utjecati na dokaze važne za kazneni postupak te na svjedoke, vještake i druge sudionike postupka ili ako okolnosti upućuju na opasnost da će ponovno počiniti kazneno djelo. Određivanje istražnog zatvora nužno je kako bi se kazneni postupak mogao neometano odvijati i to za kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili kod osobito teških okolnosti počinjenja kaznenog djela.

Mjere opreza određene su u 5 slučajeva – u 4 slučaja određena je mjera opreza zabrane približavanja žrtvi, a u jednom je slučaju uz zabranu približavanja određena i zabrana uspostavljanja kontakta.

Tablica 12 Informacije o vrsti i stjecaju kaznenih djela

		N	%
Vrsta glavnog kaznenog djela	Čl. 152 st.1 Spolni odnošaj bez pristanka	1	3,7
	Čl. 153 st. 1 Silovanje	3	11,1
	Čl. 153 st. 1 Silovanje u vezi čl. 152 st. 1 Spolni odnošaj bez pristanka	2	7,4
	Čl. 154 st. 1 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	2	7,4
	Čl. 154 st. 2 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	1	3,7
	Čl. 155 st. 2 Bludne radnje	2	7,4
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	8	29,6
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina u vezi čl. 166 st. 1 Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	1	3,7
	Čl. 158 st. 2 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	3,7
	Čl. 162 st. 1 st. 3 Podvođenje djeteta	2	7,4
	Čl. 163 st. 1 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	3,7
	Čl. 163 st. 2 st. 3 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	3,7
	Čl. 163 st. 2 st. 6 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	3,7
	Čl. 166 st. 1 Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u vezi čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	3,7
	Ukupno	27	100,0
Stjecaj kaznenih djela	DA	11	40,7
	NE	16	59,3
	Ukupno	27	100,0

U tablici 12 prikazana su sva kaznena djela za koja je prema maloljetnicima uključenim u ovo istraživanje podignuta kaznena prijava i/ili pokrenut kazneni postupak. Iz tablice je vidljivo kako je najviše počinjenih kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) njih ukupno 10. Slijedi kazneno djelo silovanja (čl.153 KZ/2013) koje se javlja u 5 slučajeva, zatim 3 teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl. 154 KZ/2013) a koje se u ovom slučaju odnose na pokušaj silovanja starije osobe u dobi od 79 godina koja je posebno ranjiva zbog svoje dobi, silovanje gluhoonijeme osobe koja je posebno ranjiva zbog svog invaliditeta te silovanje osobe koja je posebno ranjiva zbog intelektualnih teškoća. Kazneno djelo bludnih radnji (čl. 155 KZ/2013) počinjeno je u 2 slučaja kao i kazneno djelo podvođenja djeteta (čl. 162 KZ/2013). Kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163 KZ/2013) počinjeno je 3 puta, a teško kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (čl.166

u svezi čl.158 KZ/2013) počinjeno je jednom te je oštećena uslijed spolnog odnosa ostala trudna.

U 11 slučajeva je kazneno djelo počinjeno u stjecađu pa će radi preglednosti podataka sva kaznena djela još jednom biti prikazana u odvojenim tablicama ovisno o postojanju stjecađu i broju počinjenih kaznenih djela.

Tablica 13 Kaznena djela bez stjecađu

		N	%
Kaznena djela koja nisu počinjena u stjecađu	Čl. 152 st. 1 Spolni odnošaj bez pristanka	1	6,3
	Čl. 153 st. 1 Silovanje	1	6,3
	Čl. 153 st. 1 Silovanje u vezi čl. 152 st. 1 Spolni odnošaj bez pristanka	2	12,5
	Čl. 154 st. 1 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	2	12,5
	Čl. 155 st. 2 Bludne radnje	2	12,5
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	2	12,5
	Čl. 158 st. 2 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	6,3
	Čl. 162 st. 1 st. 3 Podvođenje	1	6,3
	Čl. 163 st.1 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	6,3
	Čl. 163 st. 2 st. 3 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	6,3
	Čl. 163 st. 2 st. 6 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	6,3
	Čl. 166 st. 1 Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u vezi čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	6,3
Ukupno	16	100,0	

Ukupno je počinjeno 16 kaznenih djela bez stjecađu te su najviše zastupljena kaznena djela spolne zlouporebe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) te kaznena djela silovanja (čl. 153 KZ/2013) sa po 3 slučaja. Po učestalosti slijedi teško kazneno djelo protiv spolne slobode (čl. 154 KZ/2013) koje se javlja u 2 slučaja te kazneno djelo bludnih radnji (čl. 155 KZ/2013) također u 2 slučaja. Frekvencija odgovora za ostala kaznena djela iznosi 1.

Tablica 14 Dva kaznena djela počinjena u stjecaju

		N	%
Prvo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 153 st. 1 Silovanje	1	16,7
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	5	83,3
	Ukupno	6	100,0
Drugo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 139 st. 2 Prijetnja	1	16,7
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	3	50,0
	Čl. 170 st. 1 Omogućavanje izvanbračnog života s djetetom	1	16,7
	Čl. 194 st. 1 Zadovoljenje pohote pred djetetom (KZ/2011)	1	16,7
	Ukupno	6	100,0

Ukupno je 6 maloljetnika počinilo 2 kaznena djela u stjecaju. U 3 je slučaja riječ o kaznenom djelu spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) a koje je dakle počinjeno u dva navrata. Jedan je maloljetnik uz kazneno djelo silovanja (čl. 153 KZ/2013) počinio i kazneno djelo prijetnje (čl. 139 KZ/2013), a dva su maloljetnika uz kazneno djelo spolne zluporabe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) počinili i kazneno djelo omogućavanja izvanbračnog života s djetetom (čl. 170 KZ/2013) odnosno kazneno djelo zadovoljenja pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (čl. 194 KZ/2011).

Tablica 15 Tri kaznena djela počinjena u stjecaju

		N	%
Prvo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 129 st. 2 Prijetnja	1	100,0
Drugo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 136 st. 3 Otmica	1	100,0
Treće kazneno djelo u stjecaju	čl. 153 st. 1 Silovanje	1	100,0

Jedan je maloljetnik počinio 3 kaznena djela u stjecaju, a riječ je o kaznenom djelu prijetnje (čl. 129 KZ/2011), kaznenom djelu otmice (čl. 136 KZ/2013) te kaznenom djelu silovanja (čl. 153 KZ/2013).

Tablica 16 Četiri kaznena djela počinjena u stjecaju

		N	%
Prvo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	100,0
Drugo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	100,0
Treće kazneno djelo u stjecaju	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	100,0
Četvrto kazneno djelo u stjecaju	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	100,0

Jedan je maloljetnik počinio 4 kaznena djela u stjecaju, a riječ je o opetovanom činjenju istog kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013) koje je počinjeno prema istoj žrtvi.

Tablica 17 Pet kaznenih djela počinjenih u stjecaju

		N	%
Prvo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 154 st. 2 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	1	33,3
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	33,3
	Čl. 162 st. 1 Podvođenje djeteta	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Drugo kazneno djelo u stjecaju	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	33,3
	Čl. 162 st. 3 Podvođenje djeteta	1	33,3
	Čl. 230 st. 1 Razbojništvo	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Treće kazneno djelo u stjecaju	Čl. 155 st. 2 Bludne radnje	1	33,3
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	33,3
	Čl. 162 st. 2 Podvođenje djeteta	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Četvrto kazneno djelo u stjecaju	Čl. 152 st. 1 Spolni odnošaj bez pristanka	1	33,3
	Čl. 155 st. 2 Bludne radnje	1	33,3
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
	Čl. 158 st. 1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	33,3
	Čl. 163 st. 1 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	33,3
	Čl. 229 st. 1 Teška krađa	1	33,3
	Ukupno	3	100,0

Tri su maloljetnika počinila po 5 kaznenih djela u stjecađu. U prvom je slučaju riječ o maloljetniku koji je opetovano počinio isto kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina prema istoj žrtvi (čl. 158 KZ/2013). Kod drugog je maloljetnika riječ o 3 kaznena djela podvođenja djeteta (čl. 162 st.1-3 KZ/2013) te o kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152 st.1 i st.3 KZ/2013) i kaznenom djelu iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163 st. 1 KZ/2013). Posljednji je maloljetnik počinio 3 kaznena djela protiv spolne slobode – teško kazneno djelo protiv spolne slobode (čl. 154 KZ/2013) i 2 kaznena djela bludnih radnji (čl. 155 KZ/2013) te je počinio 2 kaznena djela protiv imovine – kazneno djelo teške krađe (čl. 229 KZ/2013) i kazneno djelo razbojništva (čl. 230 KZ/2013).

Tablica 18 Činjenični opis kaznenog djela

	Vrsta kaznenog djela	Činjenični opis kaznenog djela
1.	Čl. 153 st.1 Spolni odnošaj bez pristanka	Od prosinca 2009 do prosinca 2012. godine prijetio oštećenju s kojom je bio u ljubavnoj vezi da će ubiti nju, njezine roditelje i trudnu sestru čime je kod oštećene izazivao opravdani strah za njezin život i život njenih bližnjih. U ožujku 2013. godine oštećenu je prisilno ugurao u automobil, kojim je upravljao prijatelj optuženog. Odvezli su se na nasip gdje je oštećenju naredio da se skine u donje rublje, nožem joj napravio nekoliko posjekotina po tijelu te joj nožem dirao spolovilo. Narednih 45 minuta ju je tukao i vrijeđao. Prilikom povratka u automobil tražio je od oštećene da ga oralno zadovolji te svojim spolovilom penetrirao u spolovilo oštećene.
2.	Čl. 154 st.1 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	Znajući da oštećena živi sama, a u namjeri da s njom izvrši spolni odnos, došao do kuće oštećene i tražio da ga pusti unutra. Kada je oštećena pitala zašto je došao, rekao joj je da je hoće silovati te gurnuo na pod verande i pritom joj rukama zatvorio usta jer je oštećena vikala. Uhvatio je oštećenu za vrat, a kada se ona i dalje nastavila opirati ju je pusti i udaljio se s mjesta događaja.
3.	Čl. 163 st.1 Iskorištavanje djece za pornografiju	Optuženi je u razdoblju od lipnja 2013 do siječnja 2014, iako svjestan da se radi o djeci i da držanje takve pornografije nije dozvoljeno, preko elektroničke pošte slao mušku nagu djecu u seksualno eksplicitnom ponašanju i spolne organe djece u spolne svrhe. U siječnju 2014 godine pohranio je ukupno 79 videa takvog sadržaja na USB stick.
4.	Čl. 158 st.1 Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od 15 godina	Sa oštećenom, koju poznaje od prije, se susreo u dvorištu doma za odgoj i upozorio je da moraju biti u tajnoj vezi jer ona još nema 15 godina, a on je na uvjetnoj osudi pa „ako policija sazna neće biti dobro“. Nakon toga su otišli na školsko igralište te uz obostrani pristanak imali spolni odnos. Oštećena je legla na travu, a optuženi joj skinuo hlače i gaće, skinuo sebe te legao na nju i svoje spolovilo stavio u njeno spolovilo. Nakon nekog vremena izvadio je svoje spolovilo i ejakulirao joj po majici.
5.	Čl. 154 st.1 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	Maloljetnik je pred zgradom primio oštećenu, koju poznaje od prije, za rukav te je odvuкао do svog stana i svoje sobe. Počeo ju je ljubiti i skidati nju i sebe. Gurnuo ju je na krevet, dirao po grudima te ukrućenim spolovilom penetrirao u njenu vaginu. Nakon toga ju je okrenuo na trbuh i penetrirao u anus na što je žrtva zavrištala da je boli. Nakon toga je prestao sa spolnim činom i rekao oštećenju da izađe iz stana te da će je pretući ako ikome išta kaže.

6.	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Tijekom lipnja i srpnja 2010. godine u svojoj kući, kada je u posjet došla oštećena (inače rođakinja optuženog) rođena 2000. godine, iako svjestan da se radi o djetetu, u nakani zadovoljenja svog spolnog nagona, legao je oštećenu na krevet, skinuo donji dio njene odjeće te sebe te potom stavio svoje spolovilo u njen anus, a što je ponovio i 2 tjedna kasnije. Istog tog ljeta sestru oštećene je odveo u svoju sobu, naredio joj da se skine, potom skinuo sebe te, svjestan da ga dijete gleda, dodirivao se po spolovilu i samozadovoljavao se.
7.	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	U cilju zadovoljenja vlastitog spolnog nagona doveo oštećenu, a kojom je bio u ljubavnom odnosu, u napuštenu zgradu te s njom stupio u spolni odnos. Nekoliko dana nakon toga na istoj je adresi ponovio spolni odnošaj. Oštećena je na odnošaj dobrovoljno pristala.
8.	Čl. 153 st.1 Silovanje	U razdoblju od veljače do travnja 2013. godine u cilju da ustraši i uznemiri bivšu djevojku, u više joj je navrata slao poruke i govorio da će joj uništiti život, da će je ubiti i tijelo zakopati da ga nitko ne nađe, čime je kod oštećene izazvao strah i bojazan za vlastiti život i sigurnost. U travnju 2013. godine odvezao je oštećenu u svom automobilu na osamljeno parkiralište te protivno njenoj volji spustio naslon sjedišta suvozača na kojem je ona sjedila, prebacio svoju nogu preko njezinih nogu, rukom je čvrsto primio za vrat, na što ga je oštećena počela udarati. Jednu ruku joj je zavukao pod majicu, a drugom otkopčao njene hlače te zavukao ruku u njene gaće i prstom ušao u njeno spolovilo na što je oštećene plakala, vikala i opirala se.
9.	Čl. 153 st.1 Silovanje u vezi čl. 152 st.1 Spolni odnošaj bez pristanka	U stanu oštećene, koju poznaje od prije, u cilju zadovoljavanja vlastitog spolnog nagona, uhvatio je oštećenu za ruke te gurnuo leđima na kauč, a na što se ona pokušavala istrgnuti i dignuti s kauča. Potom joj je podigao donji dio tijela i strgnuo hlače te stavio prst u njeno spolovilo na što se ona opirala i plakala. Potom je skinuo svoju odjeću, izvukao ukrućeno spolovilo i masturbirao ispred nje. Molio je oštećenu da mu dozvoli "da ga stavi", a nakon upornog odbijanja se obukao i otišao iz stana.
10	Čl. 154 st.2 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	U noćnom klubu otišao sa oštećenom, koju je upoznao ti večer, u izolirani dio gdje nije bilo drugih ljudi. Oštećena je u početku dobrovoljno pristala ići s njim. Nakon toga ju je bez njezinog pristanka bacio na pod i prodro prstima u njeno spolovilo iako je znao da je oštećena nijema i zbog toga posebno ranjiva.
11	Čl. 166 st.1 Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u vezi čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Točno neutvrđenog dana tijekom svibnja do rujna 2014. godine, svjestan da oštećena nema 15 godina te da je od nje stariji više od 3 godine, u više navrata s njom imao spolni odnos uslijed čega je oštećena zatrudnjela. Spolni odnos je bio dobrovoljan i iniciran s njene strane.
12	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	U razdoblju od siječnja do veljače 2014 godine bio je u bijegu sa oštećenom te su zajedno živjeli, a u tom je periodu u 4 navrata u cilju zadovoljenja vlastitog spolnog nagona sa oštećenom izvršio spolni odnošaj koji je bio dobrovoljan s njene strane.

13 .	Čl. 153 st.1 Silovanje u vezi čl. 152 st.1 Spolni odnošaj bez pristanka	U prostorijama odgojnog zavoda okrivljeni se popeo na krevet oštećenog, zavrnuo mu ruku iza leđa, skinuo mu hlače te mu gurao kist u analni otvor, a slijedeći dan ponovio isto sa četkicom za zube.
14 .	Čl. 163 st.2 st.3 Iskorištavanje djece za pornografiju	Točno neutvrđenog dana u listopadu 2014. godine je od maloljetnice, koju poznaje iz škole, u svrhu pribavljanja pornografskog sadržaja, zatražio da snimi svoj spolni organ i pošalje ga na njegov Facebook profil, a ako to ne napravi zaprijetio joj je da će o njoj širiti laži. Oštećena je iz straha učinila što joj je naredio, a nakon toga je optuženi zatražio još fotografija njenog spolnog organa. Navedene je fotografije pokazivao većem broju osoba što je dovelo do samoozljeđivanja oštećene.
15 .	Čl. 158 st.2 Spolna zlostupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Oštećena je mlađa sestra optuženikove nevjenčane supruge, a on ju je u nekoliko navrata ispitivao želi li ga poljubiti te s njim imati spolne odnose na što je oštećena uvijek odgovarala "ne". U travnju 2014 godine optuženi i oštećena su zajedno gledali televiziju te nakon što ju je on opet pitao želi li s njim imati spolne odnose, ona ga je odbila na što je optuženi desnom rukom prešao preko njenog spolovila i odmaknu rub hlača. Oštećena ga je na to odgurnula i rekla da će ga prijaviti ako nastavi to raditi. Nakon toga je više nije ispitivao ali je počeo grliti oštećenu i s njom se "u igri tuči" što oštećenoj nije bilo ugodno.
16 .	Čl. 158.1 Spolna zlostupotreba djeteta mlađeg od 15 godina u vezi čl. 166 st.1 Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	Osumnjičeni je u obiteljskoj kući u cilju zadovoljenja spolnog nagona, znajući da oštećena još nema 15 godina, a s kojom je bio u ljubavnoj vezi, u više navrata s njom izvršio spolni odnošaj uslijed čega je oštećena zatrudnjela.
17 .	Čl. 158 st.1 Spolna zlostupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Oštećena je svojevrijem pobjegla od kuće kako bi se mogla naći sa optuženikom kojega je upoznala prije 3 godine i s njim održavala vezu preko Facebooka. Zajedno su boravili u kući i za to vrijeme imali spolne odnose iako ona još nema navršene 15 godina. Oštećena je roditeljima objasnila situaciju te su oni pristali da okrivljenik i oštećena zajedno žive.
18 .	Čl. 158 st.1 Spolna zlostupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Okrivljenik je upoznao oštećenu preko Facebooka te su se nakon mjesec dana dopisivanja susreli. Oštećena mu je rekla da ima 16 godina te su se dva tjedna redovito nalazili u parku te se ljubili i dodirivali. Prilikom jednog susreta oštećena je predložila da odu do podzemnih garaža i da tamo imaju spolne odnose na što je okrivljenik pristao te je svojim spolovilom penetrirao u njeno spolovilo, a prilikom odnosa nisu koristili zaštitu.
19 .	Čl. 162 st.1 st.3 Podvođenj djeteta	S ciljem stjecanja materijalne koristi, iako svjestan da žrtva nema navršene 18 godina, istoj zaprijetio kako će njenim roditeljima razotkriti detalje njezinog seksualnog života ukoliko ona ne pristane pružati seksualne usluge za novac muškarcima koje joj on dovede. Oštećena je iz straha pristala te je imala spolne odnose s neutvrđenim brojem muškaraca. Oštećenu poznaje od prije te su neko vrijeme bili u ljubavnom odnosu.
20 .	Čl. 162 st.1 st.3 Podvođenje djeteta	Oštećenoj zaprijetio da će njenom bratu otkriti detalje o njenom seksualnom životu ukoliko ne pristane njemu i drugim muškarcima koje dovede pružati seksualne usluge za novac. Na mobilnom telefonu posjedovao 2 fotografije grudi i spolnog organa oštećene iako oštećena još nema navršene 18 godina. Sa istom

		oštećenom otišao do klijeti gdje ju je natjerao da ga najprije oralno zadovolji, a za to vrijeme ju je čupao za kosu i govorio joj da je "kuja". Zatim joj je neutvrđenim drvenim predmetom penetrirao u vaginu i nije prestajao iako je žrtva plakala i govorila da je boli. Žrtva je zbog penetracije drvenim predmetom počela krvariti nakon čega ju je on prisilio na spolni odnos te svojim spolnim organom penetrirao u njen spolni organ.
21 .	Čl. 153 st.1 Silovanje	Na proslavi rođendana je prišao oštećenoj, koju je od prije poznavao, te je pozvao da zajedno izađu iz stana na što je ona pristala. Na stepeništu parkirališta ju je počeo ljubiti što ona nije odobravala te ga je počela odgurivati od sebe, a nakon čega ju je okrivljeni pritisnuo uza zid i dalje bez njezinog pristanka, obuhvatio je rukama oko pasa te otkopčao gumb na njenim hlačama, zavukao ruku u njene hlače te u više navrata prstima penetrirao u njenu vaginu, uslijed čega je oštećena zadobila tjelesne ozljede. Oštećena je uspjela poskrivečki nazvati sestru preko mobitela, a nakon što joj je sestra uzvratila poziv, otrgnula se od osumnjičenog i vratila se na proslavu.
22 .	Čl. 163 st.2 st.6 Iskorištavanje djece za pornografiju	Osumnjičeni se u razdoblju od veljače do rujna 2014 godine, iako svjestan da se radi o djeci i da držanje takve pornografije nije dozvoljeno, preko svog računala spajao na internet stranicu namijenjenu razmjeni pornografskog materijala i na taj način pohranio količinu od najmanje 8000 slikovnih datoteka i video zapisa koje prikazuju mušku i žensku djecu u seksualno eksplicitnom ponašanju i njihove spolne organe.
23 .	Čl. 152 st.1 Spolni odnošaj bez pristanka	Prilikom proslave nove godine, osumnjičeni je u nakani zadovoljavanja vlastitog spolnog nagona, u svom osobnom automobilu odvezao na nasip maloljetnu oštećenu koju je upoznao tu večer. Neko vrijeme su se ljubili a zatim ju je pokušao nagovoriti da izvrši felacio, što ona nije htjela. Potom je nad oštećenom izvršio spolni odnošaj i s njim izjednačenu spolnu radnju na način da je svoje spolovilo pokušao staviti u njeno, a nakon što nije uspio stavio je svoje prste u njeno spolovilo. Oštećena ga je odgurivala i govorila da je boli. Osumnjičeni tvrdi da je bio pod utjecajem alkohola tempore criminis, ali da je odnos bio na obostranoj dobrovoljnoj bazi.
24 .	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Osumnjičeni je oštećenu upoznao preko zajedničke prijateljice te mu je ona odmah rekla da ima 13 godina, no bez obzira na to su se upustili u ljubavnu vezu i u nekoliko navrata imali spolne odnose koji su svi bili obostrano dobrovoljni.
25 .	Čl. 155 st.2 Bludne radnje	U školskom WC-u je prišao oštećenoj te ju zagrlio i poljubio u lice na što ga je ona odgurnula. Osumnjičeni ju je potom uhvatio za ruku i odvuкао u kabinu sa WC-om, zatvorio vrata te joj nastavio stiskati zapešće. Oštećena je govorila da je pusti i da je boli, na što je osumnjičeni stao njoj iza leđa i zapriječio joj put, počeo je dirati po stražnjici i grudima preko odjeće. Zavukao je ruku ispod njene majice i ispod grudnjaka te je nastavio dodirivati.
26 .	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	Osumnjičeni je oštećenom kojega poznaje od prije rekao kako u njegovom stanu nema nikoga i nagovorio ga da zajedno odu tamo. Oštećenom je rekao da idu raditi „to“ te počeo sebe i oštećenog skidati do gola. Međusobno su se dirali po spolovilima, lizali jedan drugoga i trljali „gore-dolje“. Osumnjičeni je predložio da namoče svoja spolovila što su i učinili te jedan drugome gurali spolovilo u anus. Malo nakon opisanog događaja, osumnjičeni je u cilju zadovoljenja spolnog nagona, istom oštećeniku, u grmlju, trljao spolovilo te su opet jedan drugome gurali spolovilo u anus.
27 .	Čl. 155 st.2 Bludne radnje	Osumnjičeni je oštećenika, zajedno sa još nekoliko prijatelja iz razreda, iako ih je oštećeni zamolio da to ne rade, dirao po desnoj natkoljenici sve do blizine spolovila. Također su ga dirali po spolovilu preko odjeće te drugim dijelovima tijela, a jedan od njih je oštećeniku gurao prste u stražnjicu prema anusu simulirajući spolni odnošaj.

Iz opisa kaznenih djela je vidljivo kako se u najvećem broju slučajeva osumnjičeni/optuženi i žrtva poznaju od ranije. Tek su se u dva slučajeva osumnjičeni/optuženi i žrtva upoznali istu večer kada je i počinjeno kazneno djelo, a riječ je o kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152 KZ/2013 – redni broj 23) te teškom kaznenom djelu protiv spolne slobode (čl. 154 KZ/2013 – redni broj 10).

Kada su u pitanju kaznena djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina u 7 od 10 slučajeva su osumnjičeni i oštećena od prije bili u ljubavnoj vezi te su svi odnosi, prema njihovim izjavama i dokumentaciji državnog odvjetništva bili obostrano dobrovoljni. Tek u jednom od navedenih 7 slučajeva osumnjičeni, prema procjenama državnog odvjetništva nije znao, niti je mogao znati da oštećena nema navršenih 15 godina života. U preostala 3 slučaja spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina odnosi nisu bili dobrovoljni.

Samo je u jednom slučaju silovanja optuženi uz silu i prijetnju koristio i hladno oružje (nož). Tri su se slučaja silovanja dogodila u automobilu osumnjičenog dok se jedan slučaj silovanja dogodio u odgojnom zavodu.

Posjedovanje dječje pornografije javlja se u ukupno 4 slučaja, a u jednom od ta 4 slučaja je osumnjičeni uz prijetnju pribavio fotografije spolovila i grudi oštećene.

Tablica 19 Odluka nadležnog državnog odvjetništva i suda

		N	%
Odluka državnog odvjetništva	Odbačaj kaznene prijave	2	7,4
	Uvjetovani oportunitet	2	7,4
	Prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije	23	85,2
	Ukupno	27	100,0
Odluka suda	Obustava kaznenog postupka	3	11,1
	Kazneni postupak u tijeku	13	48,1
	Izrečene maloljetničke sankcije	7	25,9
	Ukupno	23	85,2
	Nedostaje informacija	4	14,8
	Ukupno	27	100,0

U tablici 19 prikazane su odluke nadležnog državnog odvjetništva i suda a iz koje je vidljivo kako je u 2 slučaja državno odvjetništvo odbacilo kaznenu prijavu, a u 2 slučaja primijenilo uvjetovani oportunitet. Odbačaj kaznene prijave odnosi se na kaznena djela koja su u tablici 18 navedena pod rednim brojevima 19. i 20. Dakle riječ je o stjecaju više kaznenih djela podvođenja (čl. 162 KZ/2013), iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163 KZ/2013) te silovanja (čl. 153 KZ/2013), a za koje je državno odvjetništvo procijenilo kako iskaz oštećene,

koji se javlja kao jedini dokaz u postupku, nije dostatan za dovoljan stupanj osnovane sumnje kako su počinjena kaznena djela koja se osumnjičenicima stavljaju na teret te kako je žrtva u svojim iskazima nekonzistentna i kontradiktorna. Uvjetovani oportunitet primijenjen je za kazneno djelo bludnih radnji (čl. 155 KZ/2103) za slučaj koji se u *tablici 18* nalazi pod rednim brojem 25 jer su u obzir uzete povoljne obiteljske prilike maloljetnika i činjenica kako do sada nije evidentiran kao počinitelj kaznenih djela. Dalje je uvjetovani oportunitet primijenjen za kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152 KZ/2013) koje je u *tablici 18* navedeno pod rednim brojem 23 uz objašnjenje da je maloljetnik uredno izvršio posebne obaveze koje su mu određene te je uključenost u psihosocijalni tretman pokazala znatnu promjenu stavova kod maloljetnika.

Tablica 20 Obrazloženje državnog odvjetništva

Obrazloženje državnog odvjetništva	
1	S obzirom na prikupljene dokaze i iskaze svjedoka i oštećene, optužnica je opravdana i na zakonu osnovana, a s obzirom na ranije izricane odgojne mjere i počinjena kaznena djela predlaže se izricanje najstrože sankcije.
2	Odbacuje se prijava za kazneno djelo zbog iskaza oštećene koja ga stalno mijenja i koja navodi da je to učinio muškarac u dobi od 30 do 40 godina. Također DNK-a analizom krpe koju joj je osumnjičeni navodno stavio u usta nisu pronađeni njegovi tragovi. Oštećena na prepoznavanju nije uspjela prepoznati osumnjičenog.
3	Slijedom dokaza prikupljenih iz policijskog izvještaja, dokumentacije HT-a te pretrage doma i pokretnih stvari optužnica je opravdana i na zakonu osnovana. S obzirom na prilike u kojima optuženi živi i u kojima je odrastao te s obzirom na činjenicu da do sada nije kazneno ni prekršajno evidentiran te na temelju procjene CZSS, DO smatra da će se svrha kažnjavanja ostvariti izricanjem pridržaja maloljetničkog zatvora uz posebnu obavezu humanitarnog rada.
4	Bremenite okolnosti odrastanja nisu mu omogućile da se razvije u sigurnoj okolini što je u konačnici utjecalo na njegovu ličnost. Nema adekvatan uvid u vlastiti život, nezreliji je od svoje kronološke dobi te emocionalno nerazvijen. Zbog svega navedenog te činjenice da je djelo počinio za vrijeme uvjetne osude smatra se svrhovitim primijeniti maloljetničku sankciju upućivanja u maloljetnički zatvor
6	Provedenim psihijatrijskim vještačenjem je utvrđeno da je kod optuženog tempore criminis bila smanjena mogućnost shvaćanja značenja svojeg postupanja i vladanja svojom voljom te se predlaže izricanje sigurnosne mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja. Obzirom na period u kojem je došlo do zlostavljanja okrivljeni je iskazao znatnu upornost i kriminalnu volju u protupravnom postupanju.
7	Iz iskaza oštećene i svjedoka te priložene dokumentacije proizlazi osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. Okrivljenik je nedvojbeno bio svjestan da oštećena nema 15 godina jer mu je to i sama rekla. Ali usprkos tome s njom 2 puta stupio u spolni odnošaj. S obzirom na navedeno i činjenicu da je i ranije kazneno evidentirat, DO smatra kako nije svrhovito primjenjivati mjere ZSM-a.
8	S obzirom na izjave svjedoka i fotodokumentacije SMS poruka, zaključuje se da je okrivljeni bio svjestan sadržaja i cilja koji je htio postići tim porukama te je optužnica opravdana i na zakonu osnovana.
9	S obzirom na iskaze oštećene i svjedoka te uvidom u raniji život okrivljenika, njegova se obrana ukazuje neistinitom i usmjerenom na uklanjanje odgovornosti. Podizanje optužnice ukazuje se opravdanim i na zakonu osnovanim te se predlaže izricanje maloljetničkog zatvora zbog ranijih kaznenih djela i neučinkovitosti odgojnih mjera.

10	ŽDO smatra kako je izrečena kazna preblaga zbog njegove ranije osuđivanosti i načina na koje su kaznena djela počinjena, birajući mahom žrtve sa fizičkim oštećenjima i pažljivo je planirao na koji način će iskoristiti njihov hendikep u vlastitu korist.
11	Oštećenju su nedostajala 2 mjeseca da napuni 15 godina, a okrivljenik je od nje stariji 3 godine i 3 mjeseca što ukazuje na zaključak da su jedan i drugi neznatno stari ispod ili iznad ograničenja zakonodavca da bi se radilo o kaznenom djelu koje ima se stavlja na teret.
13	Određen je istražni zatvor zbog osnovane sumnje kako bi mogao ponovno počiniti kazneno djelo koje mu se stavlja na teret te zbog izbjegavanja dolaska na rasprave. ŽDO predlaže izricanje maloljetničkog zatvora zbog ranijih kaznenih djela i odgojnih mjera koje nisu dale rezultate.
14	DO smatra kako će se odgojne mjere ostvariti izricanjem trajnije socijalnopedagoške mjere PBiN, ali još se čeka izvješće CZSS.
15	Uvidom u raniji život optuženika koji je do sada prekršajno evidentiran zbog nasilja u obitelji te zbog kaznenog djela nanošenja teških tjelesnih ozljeda, DO smatra da nema osnova da se prema njemu postupi prema odredbama ZSM-a.
16	S obzirom na narav kaznenog djela spis je upućen na pregled u ŽDO na procjenu radi li se o kaznenom djelu iz njihove nadležnosti.
18	Kazneni postupak je obustavljen jer dokaznim radnjama nije dokazano da je optuženi u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio svjestan da oštećena nema 15 godina.
19	Iskaz oštećene, kao jedini dokaz o inkriminiranim radnjama nije dostatan za dovoljan stupanj osnovane sumnje da su počinjena inkriminirana kaznena djela, posebice imajući u vidu nedosljednost njenih iskaza i činjenicu da je odbijala iskazati o većini bitnih okolnosti. Iskazi ispitanih svjedoka, muškaraca koji su s njom imali spolne odnose dovode u sumnju njezine navode da je spolne odnose imala prisilno i da je za njih dobivala novce. Svjedoci tvrde kako je ona osobno s njima stupala u kontakt preko Facebooka te da nikada nisu plaćali za spolni odnos s njom
20	Iskaz oštećene, kao jedini dokaz o inkriminiranim radnjama nije dostatan za dovoljan stupanj osnovane sumnje da su počinjena inkriminirana kaznena djela, posebice imajući u vidu nedosljednost njenih iskaza i činjenicu da je odbijala iskazati o većini bitnih okolnosti. Iskazi ispitanih svjedoka, muškaraca koji su s njom imali spolne odnose dovode u sumnju njezine navode da je spolne odnose imala prisilno i da je za njih dobivala novce. Svjedoci tvrde kako je ona osobno s njima stupala u kontakt preko Facebooka te da nikada nisu plaćali za spolni odnos s njom. Vezano uz posjedovanje dječje pornografije na mobitelu, istražnim je radnjama dokazano da je ona optuženiku te fotografije slala dok su bili u ljubavnoj vezi, pa uzimajući u obzir tu činjenicu i činjenicu da među njima postoji mala razlika u godinama ne može se govoriti o namjeri posjedovanja dječje pornografije. Vezano uz spolni odnošaj bez pristanka iz iskaza se zaključuje kako je oštećena sama pristala doći u klijet isključivo zbog spolnog odnosa te je njezin iskaz nejasan, nije pronađen drveni predmet kojim joj je penetrirao u vaginu, a i sama oštećena navodi kako je nakon toga sa osumnjičenim išla do grada na piće.
22	S obzirom na maloljetnikove obiteljske i školske prilike te njegovu ličnost i psihofizički razvoj, njegovu dob i činjenicu da je seksualno eksperimentiranje razvojno normalno, ali i s obzirom na vremensko trajanje pregledavanja dječje pornografije i količinu preuzetih podataka, predlaže se izricanje PBiN- a i posebne obaveze.
23	Maloljetnik je upućen na defektološku obradu u sklopu koje su prikupljeni podaci o osobnim i obiteljskim prilikama te je utvrđeno da je osnovano primijeniti odredbe o postupanju po svrhovitosti. Maloljetnik je uredno izvršio posebne obaveze te je psihosocijalni tretman pokazao znatnu promjenu njegovih stavova te je on stekao uvid u vlastito ponašanje. Iz svega navedenog DO je donijelo odluku da nema osnovane sumnje za daljnje vođenje kaznenog postupka.
24	Uzimajući u obzir iskaze oštećene postoji osnovana sumnja da su se u postupanju okrivljenika ostvarila obilježja minimalno 10 kaznenih djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina. Neophodno je ispitati okrivljenika radi utvrđivanja svih relevantnih okolnosti, te je stoga za njim raspisana tjeratica.
25	Uzimajući u obzir uredne obiteljske prilike, činjenicu da maloljetnik do sada nije kazneno ni prekršajno evidentiran smatra se svrhovitim u postupku posredovanja naložiti posebnu obvezu psihosocijalnog tretmana.
26	Maloljetnik u odnosu na kazneno djelo pokazuje adekvatne emocije u smislu srama i straha od ishoda. Imajući u vidu samo kazneno djelo i probleme koje iskazuje vezano uz vlastitu spolnost smatra se primjerenim izreći odgojnu mjeru PbiN te psihosocijalni tretman.
27	Prilikom ispitivanja maloljetnik je porekao počinjenje kaznenog djela tvrdeći kako je sve to bila zafrkancija. Uzimajući u obzir iskaz oštećenika, te izvješće Poliklinike za zaštitu djece koja govori o

	prolongiranoj posttraumatskoj stresnoj reakciji kod oštećenog te bezobziran način ponašanja osumnjičenog, ne preuzimanje odgovornosti smatra se potrebnim utjecati na promjene njegovog stava prema počinjenom kaznenom djelu te mu poslati jasnu poruku u kaznenopravnom smislu a to bi se postiglo izricanjem posebnih obaveza uključivanja u humanitarni rad i psihosocijalni tretman.
--	---

Iz obrazloženja državnog odvjetništva je vidljivo kako se prilikom provođenja postupovnih radnji i predlaganja daljnjeg postupanja u obzir uzimaju prikupljeni dokazi, iskazi oštećenog, osumnjičenog i svjedoka, saznanja o osobnim i obiteljskim prilikama maloljetnika te evidencija o ranije počinjenim kaznenim djelima i izrečenim sankcijama. Saznanja o obiteljskim i osobnim prilikama maloljetnika se osim iz razgovora sa samim maloljetnikom i relevantnim odraslim osobama saznaju i iz izvješća Centra za socijalnu skrb. Prilikom pregleda dokumentacije državnog odvjetništva može se primijetiti kako dostupna i prikupljena dokumentacija ne sadrži uvijek iste informacije te kako u nekima nedostaju obrazloženja zašto je državno odvjetništvo odlučilo postupiti na određeni način. Iz *tablice 20* je vidljivo kako nedostaju objašnjenja državnog odvjetništva za 4 slučaja.

Vezano uz odluke suda u 13 slučajeva kazneni postupak je još uvijek u tijeku, a u 3 slučaja je obustavljen kazneni postupak. Obustava kaznenog postupka primijenjena je za kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013), koje je u *tablici 18* navedeno pod rednim brojem 18, jer dokaznim radnjama nije utvrđeno da je optuženi u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio svjestan da oštećena ima manje od 15 godina. Obustava kaznenog postupka također je primijenjena za teško kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (čl. 166 u svezi čl. 158 KZ/2013) koje se u *tablici* nalazi pod rednim brojem 11 jer razlika u godinama između oštećene i optuženog tek neznatno prelazi ograničenja zakonodavca. Posljednja obustava kaznenog postupka određena je za kazneno djelo silovanja (čl. 154 KZ/2013) koje je u *tablici 18* navedeno pod rednim brojem 2, a za koje nema dovoljno dokaza te oštećena stalno mijenja svoj iskaz. Za 7 je maloljetnika kazneni postupak završio te im je izrečena maloljetnička sankcija. U *tablici 21* prikazane su maloljetničke sankcije i kaznena djela za koja su određene.

Tablica 21 Izrečene maloljetničke sankcije

		Kazneno djelo	N	%
Izrečene maloljetničke sankcije	Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora na rok kušnje od 2 godine	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	14,3
	Jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 5 godina	Čl. 153 st.1 Silovanje	1	14,3
	Jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 7 godina	Čl. 154 st.2 Teška kaznena djela protiv spolne slobode	1	14,3
	Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora na rok kušnje od 3 godine, posebna obaveza da se ispriča oštećenoj i posebna obaveza uključivanja u rad humanitarnih organizacija ili poslove komunalnog ili ekološkog značenja	Čl. 153 st.1 Silovanje	1	14,3
	PBiN i posebna obaveza uključivanja u pojedinačni ili skupni psihosocijalni tretman	Čl. 163 st.2 st.6 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	14,3
	Maloljetnički zatvor u trajanju od 8 mjeseci	Čl. 158 st.1 Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 godina	1	14,3
	Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora u trajanju od 1 godine i posebna obaveza uključivanja u rad humanitarnih organizacija ili poslove komunalnog ili ekološkog značenja	Čl. 163 st.1 Iskorištavanje djece za pornografiju	1	14,3
	Ukupno		7	100,0

Jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 5 godina i jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 7 godina izrečena je mlađim punoljetnicima koji su kazneno djelo počinili u stjecađu i koji su i ranije evidentirani kao počinitelji kaznenih djela. Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora izrečen je za kaznena djela spolnog odnošaja s djetetom mlađim od 15 godina (čl. 158 KZ/2013), kazneno djelo silovanja (čl. 153 KZ/2013) te kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju (čl. 163 KZ/2013). Za kazneno djelo silovanja je uz pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora izrečene i posebna obaveza maloljetniku da se ispriča oštećenoj te posebna obaveza uključivanja u rad humanitarnih organizacija ili poslove ekološkog ili komunalnog značenja, dok je za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju uz pridržaj izrečena posebna obaveza uključivanja u rad humanitarnih organizacija. Maloljetnički zatvor izrečen je jednom maloljetnik i to za kazneno djelo spolnog odnošaja s djetetom mlađim od 15 godina (čl. 158. KZ/2013).

8.3. Ranija kaznena djela

Od ukupnog broja maloljetnika uključenih u istraživanje 13 ih ima povijest prijašnjeg činenja kaznenih djela. Dakle gotovo polovica maloljetnika su recidivisti, a taj je podatak na tragu stranih istraživanja koja su došla do rezultata kako je seksualno delinkventno ponašanje dio šireg antisocijalnog ponašanja. Broj ranijih kaznenih djela se ovisno o maloljetniku kreće između 1 i 53. Za jednog je maloljetnika u dokumentaciji državnog odvjetništva navedeno da je ranije evidentiran kao počinitelj kaznenih djela no dalje se nigdje ne spominje koliko je kaznenih djela u pitanju, o kojim je kaznenim djelima riječ te kakve su bile odluke nadležnog državnog odvjetništva i suda. Iz toga razloga ovaj slučaj nije uključen u daljnju analizu ranije počinjenih kaznenih djela. Dokumentacija o ranijim kaznenim djelima za većinu je slučajeva uključenih u istraživanje nepotpuna te često nedostaju i one najosnovnije informacije kao što su vrsta i godina počinjenog kaznenog djela.

Tablica 22 Ranije počinjena kaznena djela

		N	%
Ranije počinjena kaznena djela	DA	13	48,1
	NE	14	51,9
	Ukupno	27	100,0
Broj ranijih kaznenih djela	1	5	41,7
	2	2	16,7
	3	3	25,0
	16	1	8,3
	53	1	8,3
	Ukupno	12	100,0

Iz tablice 22 je vidljivo kako su 5 maloljetnika ranije počinili po 1 kazneno djelo, 2 maloljetnika su ranije počinili 2 kaznena djela, 3 maloljetnika su počinili 3, jedan je maloljetnik počinio 16 te jedan 53 ranijih kaznenih djela. U tablicama koje slijede bit će prikazane vrste ranije počinjenih kaznenih djela ovisno o njihovom broju, dobi počinjenja, odlukama državnog odvjetništva i suda te izrečenim maloljetničkim sankcijama.

Tablica 23 Ranije počinjeno jedno kazneno djelo

		N	%
Ranije počinjeno jedno kazneno djelo	Čl. 118 st. 1 Teška tjelesna ozljeda	1	20,0
	Čl. 155 st. 1 Bludne radnje	1	20,0
	Čl. 216 st. 1 Krađa (KZ/2011)	1	20,0
	Čl. 217 st. 1 Teška krađa (KZ/2011)	1	20,0
	Čl. 229 st. 1 Teška krađa	1	20,0
	Ukupno	5	100,0
Dob u vrijeme počinjenja ranijeg kaznenog djela	15	1	20,0
	16	2	40,0
	17	1	20,0
	Ukupno	4	80,0
	Nedostaje informacija	1	20,0
	Ukupno	5	100,0
Postupak državnog odvjetništva	Odbačaj kaznene prijave	1	20,0
	Uvjetovani oportunitet	1	20,0
	Prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije	3	60,0
	Ukupno	5	100,0
Postupak suda	Izrečena maloljetnička sankcija	3	60,0
	Nedostaje informacija	2	40,0
	Ukupno	5	100,0
Vrsta maloljetničke sankcije	Upućivanje u odgojni zavod	1	33,3
	Upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu – zamijenjeno upućivanjem u odgojni zavod	1	33,3
	Uvjetna osuda uz zaštitni nadzor	1	33,3
	Ukupno	3	100,0

Kao što je ranije navedeno 5 je maloljetnika ranije evidentirano zbog počinjenja 1 kaznenog djela. Jedan je maloljetnik počinio kazneno djelo teške tjelesne ozljede (čl. 118 KZ/2013) za koje mu je izrečena uvjetna osuda uz zaštitni nadzor. Za ovog maloljetnika nedostaje informacija o dobi počinjenja kaznenog djela. Jedan je maloljetnik počinio kazneno djelo teške krađe (217.1 KZ/2011) u dobi od 17 godina, a za koje je državno odvjetništvo odbacilo kaznenu prijavu. Maloljetniku koji je počinio kazneno djelo teške krađe (čl.229 KZ/2013) u dobi od 16 godina izrečena je odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod. Jedan je maloljetnik počinio kazneno djelo krađe (čl. 216 KZ/2011) u dobi od 16 zbog kojeg je upućen u posebnu odgojnu ustanovu, a ta je sankcija kasnije zamijenjena upućivanjem u odgojni zavod. Posljednji u ovoj skupini je u dobi od 15 godina počinio kazneno djelo bludnih radnji (čl.155 KZ/2013) te je prema njemu primijenjeno načelo uvjetovanog oportuniteta.

Tablica 24 Ranije počinjena dva kaznena djela

		N	%
Prvo kazneno djelo	Čl. 98 st. 1 Tjelesna ozljeda (KZ/2011)	1	50,0
	Čl. 229 st. 2 Teška krađa	1	50,0
	Ukupno	2	100,0
Drugo kazneno djelo	Čl. 229 st. 1 Teška krađa	1	50,0
	Čl. 229 st. 2 Teška krađa	1	50,0
	Ukupno	2	100,0
Dob u vrijeme počinjenja kaznenog djela	Nedostaje informacija	2	100,0
	Ukupno	2	
Postupak državnog odvjetništva	Nedostaje informacija	2	100,0
	Ukupno	2	
Postupak suda	Izrečena maloljetnička sankcija	1	50,0
	Nedostaje informacija	1	50,0
	Ukupno	2	100,0
Vrsta maloljetničke sankcije	Upućivanje u odgojni zavod	1	100,0
	Ukupno	1	

Iz tablice je vidljivo kako su 2 maloljetnika počinila 2 ranija kaznena djela – u prvom je slučaju riječ o kaznenim djelima tjelesne ozljede (čl. 98 KZ/2011) i teške krađe (čl. 229 KZ/2013), a u drugom o dva kaznena djela teške krađe (čl. 229 KZ/2013). Kod oba maloljetnika nedostaje informacija o dobi počinjenja kaznenog djela, a kod prvog maloljetnika ne znamo ni kakva je bila odluka državnog odvjetništva i suda. Drugom je maloljetniku zbog počinjenog djela izrečeno upućivanje u odgojni zavod.

Tablica 25 Ranije počinjena tri kaznena djela

		N	%
Prvo kazneno djelo	Čl. 218 st. 1 Razbojništvo (KZ/2011)	1	33,3
	Čl. 152 st. 1 Spolni odnošaj bez pristanka	1	33,3
	Čl. 217 st. 1 Teška krađa (KZ/2011)	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Drugo kazneno djelo	Čl. 99 st. 1 Teška tjelesna ozljeda (KZ/2011)	1	33,3
	Čl. 98 st. 1 Tjelesna ozljeda (KZ/2011)	1	33,3
	Čl. 129 st. 1 Prijetnja (KZ/2011)	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Treće kazneno djelo	Čl. 216 st. 1 Krađa (KZ/2011)	1	33,3
	Čl. 331 st. 1 Nasilničko ponašanje (KZ/2011)	1	33,3
	Čl. 217 st. 1 Teška krađa (KZ/2011)	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Dob u vrijeme počinjenja ranijeg kaznenog djela	17	2	66,7
	Nedostaje informacija	1	33,3
	Ukupno	3	100,0
Postupak državnog odvjetništva	Prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije	3	100,0
	Ukupno	3	
Postupak suda	Izrečena maloljetnička sankcija	3	100,0
	Ukupno	3	100,0
Vrsta maloljetničke sankcije	PBiN uz dnevni boravak, upućivanje u disciplinski centar, uočivanje u odgojni zavod	1	33,3
	Pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora, PbiN, posebna obaveza da prihvati zaposlenje i u njemu ustraje	1	33,3
	Upućivanje u disciplinski centar u neprekidnom trajanju od 2 mjeseca, PBiN	1	33,3
	Ukupno	3	100,0

Ukupno su 3 maloljetnika ranije počinili 3 kaznena djela. Prvi je maloljetnik počinio kaznena djela razbojništva (čl. 218 KZ/2011), teške tjelesne ozljede (čl. 99 KZ/2011) i krađe (čl. 216 KZ/2011) a za koja su mu izrečene maloljetničke sankcije pojačana briga i nadzor (PBiN), upućivanje u disciplinski centar i upućivanje u odgojni zavod. Za ovog maloljetnika nedostaje informacija o dobi u vrijeme počinjenja kaznenih djela. Drugi je maloljetnik u dobi od 17 godina počinio kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka (čl. 152 KZ/2013), zatim kaznena djela nanošenja tjelesnih ozljeda (čl. 98 KZ/2011) i nasilničkog ponašanja (čl. 331 KZ/2011). Za počinjena kaznena djela izrečen mu je pridržaj maloljetničkog zatvora, PBiN te posebna obaveza da prihvati zaposlenje i u njemu ustraje. Kod trećeg je maloljetnika riječ o dva kaznena djela teške krađe (čl. 217 KZ/2011) te kaznenom djelu prijetnje (čl. 129 KZ/2011), a za koja je izrečeno upućivanje u disciplinski centar i PBiN.

Tablica 26 Ranije počinjeno 16 kaznenih djela

		N	%
Broj ranijih kaznenih djela	16	1	100,0
	Ukupno	1	
Vrsta izrečene maloljetničke sankcije	Maloljetnički zatvor	1	100,0
	Ukupno	1	

Jedan je maloljetnik ukupno počinio 16 kaznenih djela, a za koja mu je izrečen maloljetnički zatvor. U spisima državnog odvjetništva nije bilo navedeno o kojim je kaznenim djelima riječ.

Tablica 27 Ranije počinjena 53 kaznena djela

		N	%
Broj ranijih kaznenih djela	53	1	100,0
	Ukupno	1	
Vrsta izrečene maloljetničke sankcije	Pridržaj maloljetničkog zatvora u trajanju od 3 godine, posebna obaveza uključivanja u humanitaran rad ili poslove komunalnog ili ekološkog značenja	1	100,0
	Ukupno	1	

Jedan je maloljetnik ranije bio evidentiran kao počinitelj 53 kaznena djela te se u dokumentaciji državnog odvjetništva navodi da je riječ o 7 kaznenih djela krađe (čl. 216 KZ/2013), 36 teške krađe (čl. 217 KZ/2013), 3 uništenja i oštećenja tuđe pokretne stvari (čl. 222 KZ/2013), 6 razbojništva (čl. 218 KZ/2013) i 1 kazneno djelo dovođenja u opasnost (čl. 263 KZ/2013). Od maloljetničkih sankcija izrečen mu je pridržaj maloljetničkog zatvora u trajanju od 3 godine te posebna obaveza uključivanja u humanitarni rad u trajanju od 120 sati.

8.4. Obilježja žrtve

Postojanje neposredne žrtve kaznenog djela javlja se u 25 slučajeva, a u 2 slučajeva postoji više od jedne žrtve. Postojanje neposredne žrtve u najvećem broju slučajeva uključenih u ovo istraživanje podrazumijeva izravan fizički kontakt prilikom počinjenja kaznenog djela, no kod nekih kaznenih djela kao što su bludne radnje ili podvođenje djeteta kontak nije nužan da bi govorili o neposrednoj žrtvi. Nepostojanje neposredne žrtve odnosi se na 2 kaznena djela posjedovanja dječje pornografije. Kada se u obzir uzmu i kaznena djela počinjena u stjecađu, a koja se odnose na seksualne delikte u kojima postoji različita žrtva ukupni broj žrtava

uključenih u ovo istraživanje iznosi 28. Najveći broj žrtava, njih 25 je ženskog spola, a 3 žrtve su muškog spola. S obzirom na dosadašnja saznanja o žrtvama maloljetnih počinitelja seksualnih delikata, koji su u većini slučajeva osobe muškog spola, i očekivalo se da će žrtve ženskog spola daleko prednjačiti pred žrtvama muškog spola. Žrtve muškog spola javljaju se u kaznenom djelu silovanja (čl. 153 KZ/2013), bludnih radnji (čl. 155 KZ/2013) te kaznenom djelu spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013).

Dob žrtava se kreće od 10 do 79 godina. Najstarija je žrtva teškog kaznenog djela protiv spolne slobode (čl. 154 KZ/2013) no za koje je zbog nedostatak valjanih dokaza odbačena kaznena prijava, a najmlađa je žrtva spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina u dobi od 10 godina (čl. 158 KZ/2013).

Tablica 28 Obilježja žrtve, dob i spol žrtve i određeno vještačenje

		N	%
Postojanje neposredne žrtve	DA	25	92,6
	NE	2	7,4
	Ukupno	27	100,0
Postojanje više od jedne žrtve	DA	2	8,0
	NE	23	82,0
	Ukupno	25	100,0
Broj žrtvi u slučajevima s više žrtava	2	1	50,0
	3	1	50,0
	Ukupno	2	100,0
Dob žrtve	10	1	3,6
	11	1	3,6
	12	3	10,7
	13	8	28,6
	14	2	7,1
	16	3	10,7
	17	1	3,6
	18	2	7,1
	19	1	3,6
	20	3	10,7
	24	2	7,1
	79	1	3,6
	Ukupno	28	100,0
Spol žrtve	Muški	3	10,7
	Ženski	25	89,3
	Ukupno	28	100,0
Određeno vještačenje žrtve	DA	5	18,5
	NE	19	70,4
	Ukupno	24	88,9
	Nedostaje infromacija	4	14,3
	Ukupno	28	100,0

Vrsta određenog vještačenja	Biološko	2	40,0
	Psihijatrijsko	2	40,0
	Biološko i psihijatrijsko	1	20,0
	Ukupno	5	100,0

Vještačenje žrtve određeno je u 5 slučajeva, u 19 slučajeva nije određeno vještačenje, dok za četiri slučaja nedostaje informacija o određenom vještačenju žrtve. Ukupno su određena 2 biološka vještačenja i to za kaznena djela silovanja (čl. 153 KZ/2013), 2 psihijatrijska vještačenja su određena za kaznena djela spolne zloporabe djeteta mlađeg od 15 godina (čl. 158 KZ/2013), a za žrtvu teškog kaznenog djela protiv spolne slobode određeno je i biološko i psihijatrijsko vještačenje.

8.5. Nedostaci istraživanja

Istraživanje „Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području grada Zagreba“ ima neke nedostatke, a koji se prije svega odnose na mali uzorak zbog čega se dobiveni rezultati ne mogu generalizirati na ukupnu populaciju maloljetnih počinitelja seksualnih delikata. Drugi nedostatak istraživanja odnosi se na samu dokumentaciju državnih odvjetništava koje nisu uvijek potpune u i kojima nisu uvijek uključene sve informacije, a koje bi za ovakav pregled obilježja bile relevantne. Nepotpunost informacija onemogućava provođenje opsežnijeg istraživanja koje bi uz proučavana obilježja omogućilo da se istražuju i neka druga obilježja ove ili neke druge skupine maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Razlozi za nedostatak informacija u pojedinim spisima državnih odvjetništava mogu se samo pretpostaviti. S jedne strane nedostatak može biti rezultat propusta pojedinih dionika uključenih u postupak ili njihove odluke kako određene informacije nisu relevantne za pojedini slučaj. S druge strane možda pojedine informacije nisu navedene u spisima jer za određene slučajeve neke postupne radnje nisu ni određivane. Primjerice nedostatak informacija o određivanju mjera opreza ili istražnog zatvora javlja se jer ti postupci nisu ni određeni pa stoga nisu ni navedeni.

No bez obzira na navedene nedostatke ovo istraživanje daje vrijedna saznanja o maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata i predstavlja polaznu točku iz koje se kasnije mogu razvijati daljnja istraživanja ove skupine maloljetnika u Hrvatskoj.

9. RASPRAVA REZULTATA

Rezultati istraživanja „Obilježja mladih počinitelja seksualnih delikata na području Grada Zagreba“ pokazuju kako, od ukupno 27 ispitanika, njih 20 pripada kategoriji mlađih punoljetnika, a što znači da su u vrijeme počinjenja kaznenog djela bili u dobi od 18 do 21 godine života (prosječna dob ispitanika iznosi 18.4 godine). Svi ispitanici uključeni u istraživanje su muškog spola, a što je u skladu sa saznanjima stranih istraživanja u kojima se navodi kako maloljetne počiniteljice čine tek 7% svih seksualnih delikata počinjenih od strane adolescenata u Sjedinjenim Američkim Državama (Finkelhor, Ormord i Chaffin, 2009) dok u Nizozemskoj žene počine svega 1% svih seksualnih delikata (Wijakman, Bijleveld i Hendriks, 2010).

Kada se govori o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, kao jedno od njihovih čestih obilježja spominje se akademski neuspjeh i napuštanje školovanja. Rezultati istraživanja pokazuju kako jedan ispitanik nikada nije pohađao osnovnu školu, 3 ispitanika su napustila osnovnoškolsko obrazovanje, a 2 još uvijek pohađa. Uzimajući u obzir dob ispitanika uključenih u istraživanje, a koja se kreće od 14 do 21 godine logično je za zaključiti kako je riječ o skupini koja je već trebala završiti osnovnoškolske obrazovanje. Također s obzirom na veličinu uzorka od 27 ispitanika navedeni broj maloljetnika koji nisu pohađali ili su napustili osnovnoškolsko obrazovanje predstavlja značajan rizični čimbenik. Rezultati vezani uz srednjoškolsko obrazovanje pokazuju kako 5 ispitanika nije pohađalo srednju školu, a 4 ih je napustilo srednjoškolsko obrazovanje te se s obzirom na te podatke također može donijeti zaključak o visoko izraženom riziku jer značajno odstupaju od opće populacije. Rezultati istraživanja pokazuju kako je samo manji broj ispitanika napustio školovanje – njih ukupno 7, dok 6 ispitanika nikada nije bilo ni uključeno u školski sustav. Napuštanje školovanja se često ističe kao jedan od dugoročno najvažnijih rizičnih čimbenika odnosno korelata delinkventnog ponašanja za delinkventno ponašanje iz razloga što napuštanje školovanja dovodi do kumulativnog nakupljanja nepovoljnih životnih prilika – nezaposlenost, korištenje usluga socijalne skrbi, nepovezanost sa prosocijalnim osobama i slično (Bouillet i Uzelac, 2007).

Ispitivanje obiteljskih prilika maloljetnika pokazuje kako je kod gotovo trećine slučajeva (ukupno 10 od 27 slučajeva) bila izrečena neka od mjera obiteljskopravne zaštite. Najčešće je izricana mjera nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi. Izricanje mjera obiteljskopravne zaštite upućuje na brojne nepovoljne obiteljske prilike kao što su zlostavljanje i zanemarivanje

djece i zanemarivanje roditeljskih dužnosti i obaveza. Etiološke teorije razvoja seksualno devijantnog ponašanja ističu nepovoljne obiteljske prilike kao jedan od rizičnih čimbenika razvoja takvog ponašanja. Zlostavljanje i zanemarivanje dovode do osobne ranjivosti djeteta, nerazvijenih socijalnih vještina i brojnih problema u ponašanju. Ovakvi su rezultati u skladu sa ranijim stranim (ali i domaćim istraživanjima) koji navode kako je obiteljska psihopatologija, disfunkcionalnost i uključenost roditelja u kriminalna ponašanja često obilježje većine maloljetnih delinkvenata neovisno je li riječ o činjenju seksualnih ili neseksualnih delikata (Wanklyn i sur., 2012). Veliki broj djece koja manifestiraju neke od oblika poremećaja u ponašanju dolazi iz obitelji prema kojima je zbog neadekvatnog postupanja roditelja centar za socijalnu skrb primijenio neku od mjera obiteljskopravne zaštite (kao što je nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, privremeno izdvajanje djece iz obitelji, oduzimanje prava roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju) (Bouillet i Uzelac, 2007). Tako primjerice istraživanje skupine maloljetnih delinkvenata u Republici Hrvatskoj prema kojima je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora pokazuje kako je prema gotovo polovici maloljetnika centar za socijalnu skrb već ranije primijenjivao neke intervencije iz obiteljskopravne zaštite (Ricijaš i sur., 2014).

S obzirom na to da se iskustvo seksualne viktimiziranosti u stranim istraživanjima ističe kao jedno od učestalih obilježja počinitelja seksualnih delikata, svakako bi bilo zanimljivo istražiti pojavnost takvog oblika zlostavljanja među maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata u Hrvatskoj.

Neke od ranije opisanih etioloških teorija seksualno devijantnog ponašanja ističu kako je činjenje seksualnih delikata samo dio šireg spektra antisocijalnih sklonosti i ponašanja. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako je kod 14 maloljetnika zabilježen neki od pojavnih oblika poremećaja u ponašanju, a 13 je maloljetnika ranije evidentirano kao počinitelj kaznenih djela. Ovakvi su rezultati u skladu sa rezultatima metaanalize koju su proveli Seto i Lalumiere (2006) a koji pokazuju da su poremećaji u ponašanju i poremećaji ophođenja izraženi kod maloljetnih počinitelja i seksualnih i neseksualnih kaznenih djela. Podaci o ranije počinjenim kaznenim djelima pokazuju kako najčešće riječ o kaznenim djelima protiv imovine (koji su prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku općenito najzastupljeniji među maloljetnicima) i kaznenim djelima protiv života i tijela. Samo su dva maloljetnika ranije počinili neki seksualni delikt, a riječ je o kaznenom djelu bludnih radnji i kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka.

Prikupljene informacije o emocionalnom funkcioniranju te agresivnim i impulzivnim ispadima mladih uključenih u ovo istraživanje, nažalost su manjkave i nedostatne da bi se moglo raspravljati o njihovoj izraženosti među ispitivanom skupinom. Isti se problem javlja i sa proučavanjem intelektualnog funkcioniranja, te bi svakako bilo zanimljivo istražiti u kolikoj se mjeri među maloljetnim počiniteljima seksualnih delikata u Hrvatskoj može primijeniti saznanje o sniženim intelektualnim sposobnostima ove skupine počinitelja koje se ističe u nekim stranim istraživanjima (Finkelhor, Ormrod i Chaffin, 2009; Rasmussen, 1999).

Vezano uz obilježja počinjenog kaznenog djela svakako je zanimljiva informacija kako više od polovice ispitanika (njih 15) uključenih u istraživanje ne priznaje krivnju za počinjeno kazneno djelo. Nepriznavanje krivnje može biti rezultat nekritičnosti prema vlastitom ponašanju i nepreuzimanja odgovornosti, što je također često obilježje maloljetnih delinkvenata, neshvaćanja kako je njihovo ponašanje nedozvoljeno, posebice kod počinitelja kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina ili je pak sastavni dio uputa koje su dobili od odvjetnika. Također je zanimljivo za istaknuti kako je prema više od polovice ispitivanih maloljetnika primijen istražni zatvor kako bi se spriječila mogućnost njihovog utjecaja na svjedoke i kazneni postupak, te kako bi se smanjila vjerojatnost ponovnog počinjenja kaznenog djela. Najveći broj ispitivanih kaznenih djela počinjen je bez sudioništva (ukupno 5 od 27 slučajeva) a što nije u skladu sa nekim stranim istraživanjima. Američke studije s druge strane navode kako maloljetnici češće nego odrasli čine seksualne delikte u grupama (Finkelhor, Ormrod i Chaffin, 2009). Istraživanje provedeno u Nizozemskoj na uzorku od 174 maloljetna počinitelja seksualnih delikata, također je došlo do rezultata kako je više od polovice kaznenih djela (njih 90) počinjeno u grupi te kako počinitelji u grupama češće čine neseksualna i nasilna kaznena djela ('t A Hart – Kerkhoffs i sur., 2009).

Vezano uz stjecaj kaznenih djela najveći broj djela počinjen je bez stjecaja, a kada je djelo počinjeno u stjecaju najčešće je riječ o počinjenju nekoliko kaznenih djela iz sfere zaštite spolnih sloboda. S obzirom na vrstu počinjenog seksualnog delikta u istraživanju svakako prednjači kazneno djelo spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina koje se javlja u 10 slučajeva. Kako je ranije u pregledu rezultata navedeno čak je 7 spolnih odnošaja s djetetom mlađim od 15 godina bilo dobrovoljno i od strane žrtve i počinitelja čime se otvara pitanje opravdanosti sankcioniranja takvih slučajeva. Učestalost javljanja te vrste kaznenog djela treba tražiti u maloj razlici u godinama te u približnom jednakom razvojem stupnju počinitelja i žrtve, ali i u sve ranijem stupanju mladih u seksualne odnose (Barbaree i Marshall, 2006).

Važno je istaknuti kako je postojanje kaznenog djela isključeno ako razlika u dobi između adolescenata nije veća od tri godine. Na taj se način izbjegava kriminaliziranje dobrovoljnog spolnog odnosa među vršnjacima (Pavlović, 2012), no bez obzira na to uvijek će se u praksi javljati i oni slučajevi gdje će razlika u godinama biti nešto veća od zakonski propisane čime se kriminaliziraju i dobrovoljni seksualni odnosi. Neminovno je kako postoji potreba za zakonskom dobnom granicom kada je osoba spremna za ulazak u spolne odnose no ovakvi bi slučajevi svakako trebali biti poziv relevantnim dionicima kaznenopravnog sustava i šireg društva da se kritičnije osvrnu na spomenute slučajeve i da se napori usmjere na seksualnu edukaciju djece i mladih koja je razvojno primjerena.

Istraživanje je pokazalo kako se u čak 25 slučajeva počinitelj i žrtva poznaju od ranije, a takav je rezultat u skladu i sa stranim istraživanjima (Rasmussen, 1999; Meng Chu i Thomas, 2010; Smith i sur., 2005; Worling i Långström, 2006).

Jedna od najosnovnijih podjela adolescenata počinitelja seksualnih delikata je ona koja počinitelje dijeli ovisno o dobi žrtve, pa se tako prepoznaju počinitelji delikata nad djecom, nad vršnjacima i/ili odraslima te miješani tip počinitelja (Parks i Bard, 2006; prema Mužinić i Vukota, 2010). S obzirom da je u ovom istraživanju korištena samo deskriptivna analiza podataka nemožemo govoriti o klasifikaciji uključenih ispitanika, no svakako je vrijedno napomenuti kako je čak 13 proučavanih žrtava mlađe od 14 godina.

Za najveći broj proučavanih slučajeva kazneni postupak je još uvijek u tijeku, dok je u 7 slučajeva postupak završio i maloljetniku je izrečena maloljetnička sankcija. Iz rezultata je vidljivo kako je tek u jednom slučaju izrečena odgojna mjera (Pojačana briga i nadzor) te kako je najčešće riječ o pridržaju izricanja maloljetničkog zatvora uz izricanje i posebnih obaveza. Odluka o izricanju (pridržaja) maloljetničkog zatvora ne čudi s obzirom na ozbiljnost kaznenih djela protiv spolne slobode koji zadiru u temeljna ljudska prava i slobode, te seksualni integritet osobe i na taj način često ostavljaju trajne negativne posljedice na žrtvu.

10. ZAKLJUČAK

Kaznena djela protiv spolne slobode i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta odnose se na cijeli spektar različitih vrsta kažnjivih ponašanja, a koja su tijekom razvoja i mijenjanja društvenih i gospodarskih prilika podložna brojnim promjenama. Proučavajući kaznene zakone kroz povijest vidljivo je kako su neki oblici seksualno devijantnog ponašanja bili kažnjivi već u vrijeme Hamurabijevog zakonika iz 17. stoljeća prije Krista te kako posebice u 20. stoljeću dolazi do širenja broja kažnjivih ponašanja iz sfere zaštite spolnih sloboda.

Unatoč često prisutnom mišljenju društva kako počinitelji seksualnih delikata predstavljaju homogenu skupinu koja se specijalizira za činjenje samo jedne vrste kaznenih djela, brojna su istraživanja došla do suprotnih saznanja. I punoljetni i maloljetni počinitelji seksualnih delikata predstavljaju izrazito heterogenu skupinu koju pokreće različita motivacija za počinjenjem seksualnog delikta – od seksualne znatiželje, preko potrebe za intimnošću izražene na neadekvatan način do potrebe za iskazivanjem moći i agresije nad drugom osobom. Seksualno delinkventno ponašanje odraz je složenog odnosa brojnih bioloških, psiholoških i okolinskih čimbenika. Neke teorije polaze od pretpostavke kako do seksualno delinkventnog ponašanja dolazi zbog povišene razine hormona testosterona, a koji povećava vjerojatnog agresivnog ponašanja dok druge govore o tome kako je seksualno delinkventno ponašanje naučeno kroz proučavanje odraslog modela i dalje potencirano gledanjem nasilnog pornografskog sadržaja. Neke od opisanih teorija naglasak stavljaju na nepovoljne obiteljske čimbenike kao što su zlostavljanje i zanemarivanje djeteta, nasilje u obitelji, antisocijalno ponašanje roditelja, nesigurna privrženost, previše ili pak premalo roditeljske kontrole, a koji posredno kod osobe dovode do sniženog samopouzdanja, nesigurnosti, nerazvijenih socijalnih vještina, emocionalne nezrelosti što povećava vjerojatnost da će osoba počiniti seksualni delikt.

Jedno od ključnih pitanja koje se postavlja prilikom proučavanja adolescenata počinitelja seksualnog nasilja jest na koji način i u kolikoj mjeri se ova skupina razlikuje od adolescenata koji čine neseksualne delikte. Traženje odgovora na ovo pitanje ima prvenstveno praktične implikacije koje se odnose na kreiranje uspješnih programa tretmana. Istraživanja maloljetnih počinitelja seksualnih delikata pokazuju kako je riječ o izrazito heterogenoj skupini i kako se maloljetni počinitelji seksualnih delikata ne specijaliziraju samo za činjenje određene vrste kaznenih djela. Iskustvo seksualne viktimiziranosti u djetinjstvu se u stranim istraživanjima također pokazalo kao jedno od čestih obilježja ove skupine maloljetnika.

Istraživanja o recidivizmu potvrđuju kako postoji veća vjerojatnost da će ova skupina maloljetnika recidivirati neseksualno te kako veći dio njih ima i raniju povijest činjenja kaznenih djela. Upravo iz tog razloga, brojni istraživači pretpostavljaju kako je činjenje seksualnih delikata samo dio šireg repertoara antisocijalnih sklonosti i ponašanja.

U ovom je diplomskom radu opisano istraživanje koje je provedeno analizom dokumentacije Općinskog i Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu na uzorku od 27 maloljetnih počinitelja seksualnih delikata koji su u razdoblju od 2013. do 2015. godine bili prijavljeni za neki seksualni delikt. Dob maloljetnika u vrijeme počinjenja seksualnog delikta kreće se od 14 do 21 godine života, a najveći broj analiziranih kaznenih djela (njih 20) počinili su mlađi punoljetnici. Najviše kaznenih djela uključenih u istraživanje odnosi se na kazneno djelo spolne zlouporabe djeteta mlađeg od 15 godina koje se javlja u 10 slučajeva, a po učestalosti slijedi kazneno djelo silovanja. Informacije o obiteljskim prilikama pokazuju kako više od trećina maloljetnika dolazi iz obitelji kojima su određene mjere obiteljskopravne zaštite. Rezultati istraživanja daju potvrdu ranijim saznanjima koja govore kako maloljetni počinitelji seksualnih delikata češće napadaju žrtvu koja im je od prije poznata. Podaci o ranije počinjenim kaznenim djelima pokazuju kako 13 maloljetnika ima povijest ranijeg delinkventnog ponašanja, dok se za 14 maloljetnika u analiziranoj dokumentaciji navodi kako ispoljavaju neki oblik poremećaja u ponašanju. Takvi su rezultati na tragu teorija o seksualno delinkventnom ponašanju koje smatraju kako je činjenje seksualnih delikata dio generalnih antisocijalnih sklonosti.

Provedeno istraživanje tek je „zagreblo po površini“ nekih obilježja maloljetnih počinitelja seksualnih delikata te vjerujem dalo vrijedna početna saznanja i poticaj, da se po uzoru na strane istraživače, ova skupina maloljetnika, bez obzira na njen mali udio u ukupnom maloljetničkom kriminalitetu, i dalje nastavi istraživati u Hrvatskoj.

11. LITERATURA

1. Bancroft, J. (2006): Normal Sexual Development. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): The Juvenile Sex Offender, Second Edition (str.19-57). New York: The Guilford Press.
2. Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (2006): An Introduction to the Juvenile Sex Offender: Terms, Concepts, and Definitions. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): The Juvenile Sex Offender, Second Edition (str.1-18). New York: The Guilford Press.
3. Blanchard, R. i sur. (2006): Biological Factors in the Development of Sexual Deviance and Aggression in Males. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): The Juvenile Sex Offender, Second Edition (str.77-104). New York: The Guilford Press.
4. Botla, T. (2011): Zadovoljstvo s spolnostjo ob uporabi drog in alkohola pri ljubljanskih srednješkolcih. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
5. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007): Osnove socijalne pedagogije. Zagreb: Školska knjiga.
6. Buljan Flander, G., Jelić, S. (2010): Adolescenti, počinitelji seksualnih delikata – pregled tipologija, etioloških i drugih čimbenika. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice (str.79-94). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče
7. Burton, D. L. i sur. (2006): Research on Adolescent Sexual Abuser Treatment Programs. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): The Juvenile Sex Offender, Second Edition (str.291-312). New York: The Guilford Press.
8. Chaffin, M. (2008): Our Minds Are Made Up – Don't Confuse Us With the Facts: Commentary on Policies Concerning Children With Sexual Behavior Problems and Juvenile Sex Offenders, Child Maltreatment, 13, 2, 110-121.
9. Doležal, D. (2009): Razlike u dubini uključenosti u kriminalni životni stil među zatvoreniciima s obzirom na dob, recidivizam te nasilnost kaznenog djela, Kriminologija i socijalna integracija, Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 17, 2, 35-45
10. Državni zavod za statistiku (2010): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2009. Statistička izvješća. Zagreb.
11. Državni zavod za statistiku (2011): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2010. Statistička izvješća. Zagreb.
12. Državni zavod za statistiku (2012): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2011. Statistička izvješća. Zagreb.
13. Državni zavod za statistiku (2013): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2012. Statistička izvješća. Zagreb.
14. Državni zavod za statistiku (2014): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2013. Statistička izvješća. Zagreb.
15. Državni zavod za statistiku (2015): Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave optužbe i osude u 2014. Statistička izvješća. Zagreb.
16. Finkelhor, D., Ormrod, R., Chaffin, M. (2009): Juveniles Who Commit Sex Offenses Against Minors, Juvenile Justice Bulletin, 1-11.

17. Freeman, K. A. i sur. (2005): Comparing Personality Characteristics of Juvenile Sex Offenders and Non-sex Offending Delinquent Peers: A Preliminary Investigation, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 1, 3-12.
18. Folnegović Šmalc, V (ur.). (1999): Međunarodna klasifikacija mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja: Klinički opisi i dijagnostičke smjernice. Zagreb: Medicinska naklada
19. Garačić, A. (2013): Novi kazneni zakon: Autorski pročišćeni tekst s opsežnim komentarima, sudskom praksom, priložima i stvarnim kazalom. Zagreb: Biblioteka Pravo.
20. Gretton, H. M., McBride, M., Hare, R. D., O'Shaughnessy R., Kumka, G. (2001): Psychopathy and recidivism in adolescent sex offenders, *Criminal justice and behavior*, 28, 4, 427-449.
21. Grozdanić, V., Sršen, Z. (2011): Kaznenopravni odgovor na seksualno nasilje, *Riječki teološki časopis*, 19, 2, 313-334.
22. Gruden, V. (1995): Poremećaji spolnosti. U Maučević, V. (ur.): *Psihijatrija* (str. 307 – 314). Zagreb: Medicinska naklada.
23. Hayes, S., Carpenter, B. (2013): Social moralities and discursive constructions of female sex offenders, *Sexualities*, 16, 1-2, 159-179.
24. Hunter, J. A. i sur. (2006): The Female Juvenile Sex Offender. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): *The Juvenile Sex Offender, Second Edition* (str.148-165). New York: The Guilford Press.
25. Kenny, D. T., Keogh, T., Seidler, K. (2001): Predictors of Recidivism in Australian Juvenile Sex Offenders: Implications for Treatment, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 2, (str. 131-148).
26. Kimonis, E. R. I sur. (2011): Clinician's Perceptions of Indicators of Amenability to Sex Offender – Specific Treatment in Juveniles, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23, 2, (str. 193-211).
27. Kozarić – Kovačić, D. (2005): Psihijatrijski aspekti seksualnosti. U Kozarić – Kovačić, D., Grubišić – Ilić, M., Grozdanić, V. (ur.): *Forenzička psihijatrija* (str. 205 – 215). Zagreb: Medicinska naklada.
28. Lacković Grgin, K. (2006): *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naknada Slap.
29. Lebedina Manzoni, M. (2006): *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
30. Letourneau, E. J., Chapman, J. E., Schoenwald, S. K. (2008): Treatment Outcome and Criminal Offending by Youth With Sexual Behavior Problems, *Child Maltreatment*, 13, 2, (str. 133-144).
31. Letourneau, E. J. i sur. (2009): The Influence of Sex Offender Registration on Juvenile Sexual Recidivism, *Criminal Justice Police Review*, 20, 2, (str. 136-153).
32. Luca Mrđen, J. (2005): Adolescent seksualni nasilnik, *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 12, 1, (str. 131-144).

33. Lussier, P. i sur. (2012): A developmental taxonomy of juvenile sex offenders for theory, research, and prevention, *The Adolescent-Limited and the High-Rate Slow Desister*, *Criminal Justice and Behavior*, 39, 12, (str. 1559-1581).
34. Marijan, R. (2011): *Kazneni zakon: Zakon o nezastarjevanju kaznenih djela ratnog profiterstva i kaznenih djela iz procesa pretvorbe i privatizacije*. Zagreb: Narodne novine.
35. Marini, V. A. i sur. (2014): Victimization, substance use, and sexual aggression in male adolescent sexual offenders, *Criminal justice and behavior*, 41, 5, 635-649.
36. McCann, K., Lussier, P. (2008): Antisociality, Sexual Deviance, and Sexual Reoffending in Juvenile Sex Offenders, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 6, 4, 363-385.
37. McCuish, E., Lussier, P., Corrado, R. (2015): Criminal Careers of Juvenile Sex and Nonsex Offenders: Evidence From a Prospective Longitudinal Study, *Youth Violence and Juvenile Justice*, (str. 1-26).
38. Meng Chu, C., Thomas, S. D. M. (2010): Adolescent Sexual Offenders: The Relationship Between Typology and Recidivism, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22, 2, (str. 218-233).
39. Miner, M. H., Munns, R. (2005): Isolation and Normlessness: Attitudinal Comparisons of Adolescent Sex Offenders, Juvenile Offenders, and Nondelinquents, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 5, (str. 491-504).
40. Moffitt, T. E. (1997): Adolescence – Limited and Life – Course – Persistent Offending: A Complementary Pair of Developmental Theories. U Thornberry, T.P. (ur.): *Developmental theories of crime and delinquency*. *Advances in criminological theory*. 7, (str. 11 – 54). Piscataway, NJ, US: Transaction Publisher.
41. Mužinić, L. (2010): Pedofilija – od dijagnostike do terapijskih smjernica. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice* (str.3-17). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
42. Mužinić, L. (2010): Terapija adolescenata, počinitelja seksualnih delikvenata. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice* (str.207-216). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
43. Mužinić, L., Morić, S. (2010): Primjena kognitivno – bihevioralne terapije u tretmanu seksualnih delikvenata. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice* (str.169-180). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
44. Mužinić, L., Vukota, Lj. (2010): Seksualni delikventi – program prevencije recidiva, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17, 2, (str. 619-623).
45. Odeljan, R., Matijević, A. (2010): Obilježja počinitelja, vrste i modaliteti seksualnih delikata. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): *Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice* (str.29-48). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
46. Parks, G. A., Bard, D. E. (2006): Risk Factors for Adolescent Sex Offender Recidivism: Evaluation of Predictive Factors and Comparison of Three Groups Based Upon Victim Type, *Sex Abuse*, 18, (str. 319-342).
47. Pavlović, Š. (2012): *Kazneni zakon*. Rijeka: Libertin naklada, Biblioteka prava i zakoni.

48. Rasmussen, L. A. (1999): Factors Related to Recidivism Among Juvenile Sexual Offenders, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 11, 1, 69-85.
49. Ricijaš, N. i sur. (2014): Pojačana briga i nadzor - Iz perspektive mladih i voditelja mjere. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Zagreb.
50. Sample, L. L., Bray, T. M. (2006): Are Sex Offenders Different? An Examination of Rearrest Patterns, *Criminal Justice Policy Review*, 17, 1, (str. 83-102).
51. Sampson, R. J., Laub, J. H. (1997): A Life – Course Theors of Cumulative Disadvantage and Stability of Delinquency. U Thornberry, T.P. (ur.): *Developmental theories of crime and delinquency. Advances in criminological theory*. 7, (str. 133 - 161). Piscataway, NJ, US: Transaction Publisher.
52. Seto, M. C., Lalumière, M. L. (2006): Conduct Problems and Juvenile Sexual Offending. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): *The Juvenile Sex Offender, Second Edition* (str.166-188). New York: The Guilford Press.
53. Smith, S. i sur. (2005): Differences in Self-Report Measures by Adolescent Sex Offender Risk Group, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 1, (str. 82-106).
54. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (2014): Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Zagreb: Biblioteka Ona.
55. 't A Hart-Kerkhoffs, L. A., Vermeiren, R., Jansen, L., Doreleijers, T. (2011): Juvenile Group Sex Offenders: A Comparison of Group Leaders and Followers. *Journal of Interpersonal Violence*, 26, 1, (str 3-20).
56. 't A Hart-Kerkhoffs, L. A. i suradnici (2009): Offense related characteristics and psychosexual development of juvenile sex offenders. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 3, 19.
57. The National Child Traumatic Stress Network (2009): Sexual Development and Behavior in Children: Information for Parents and Caregivers. <http://www.nctsn.org/>. Preuzeto sa stranice 23.6. 2015.
58. Van der Put, C. E. i sur. (2012): Short-Term General Recidivism Risk of Juvenile Sex Offenders: Validation of the Washington State Juvenile Court Prescreen Assessment, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57, 11, (str. 1374-1392).
59. Vandiver, D. M., Teske, R. Jr. (2006): Juvenile Female and Male Sex Offenders, A Comparison of Offender, Victim, and Judicial Processing Characteristics, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50, 2, (str. 148-165).
60. Van Wijk, A. i sur. (2005): Juvenile Sex Offenders: A group on its Own?, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 1, (str. 25-36).
61. Van Wijk, A. i sur. (2005): Violent Juvenile Sex Offenders Compared with Violent Juvenile Nonsex Offenders: Explorative Findings From the Pittsburgh Youth Study, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 3, (str. 333-352).
62. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1997): Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.

63. Veić, P. (1993): Krivični zakon Republike Hrvatske: Bilješke – Sudska praksa – Literatura. Obrazovni centar unutarnjih poslova MUP-a RH. Zagreb: Fakultet kriminalističkih znanosti.
64. Vukota, Lj. (2010): Teorije seksualnih delikata – integrirana teorija Marshalla i Barbareeja. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice (str.119-133). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.
65. Wanklyn, S. G. i sur. (2012): Can We Distinguish Juvenile Violent Sex Offenders, Violent Non-sex Offenders, and Versatile Violent Sex Offenders Based on Childhood Risk Factors?, *Journal of Interpersonal Violence*, 27, 11, (str. 2128-2143).
66. Wijkman, M., Bijleveld, C., Hendriks, J. (2010): Women Don't Do Such Things! Characteristics of Female Sex Offender Types, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22, 2, (str. 135-156).
67. Worling, J. R., Långström, N. (2006): Risk of Sexual Recidivism in Adolescents Who Offend Sexually: Correlates and Assessment. U Barbaree, H. E., Marshall, W. L. (ur.): *The Juvenile Sex Offender, Second Edition* (str.219-247). New York: The Guilford Press.
68. Zakireh, B., Ronis, S. T., Knight, R. A. (2008): Individual Beliefs, Attitudes, and Victimization Histories of Male Juvenile Sexual Offenders, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 20, 3, (str. 323-351).
69. Zakon o kaznenom postupku (2014). Narodne novine.
70. Zakon o sudovima za mladež (2011). Narodne novine.
71. Žarković Palijan, T. i sur. (2010): Tretman seksualnih delikvenata. U Mužinić, L., Vukota, Lj. (ur.): Tretman seksualnih delikvenata i zaštita zajednice (str.137-156). Zagreb: Medicinska naklada. Psihijatrijska bolnica Vrapče.

12. PRILOG DIPLOMSKOM RADU – ANKETNI UPITNIK

Opća pitanja o maloljetniku/ici

1. Spol M Ž
2. Mjesec i godina rođenja _____
3. **Pohađanje osnovne škole:**
 1. Nije pohađao
 2. Napustio
 3. Pohađa
 4. Završio
4. **Pohađanje srednje škole:**
 1. Nije pohađao
 2. Napustio
 3. Pohađa redovnu školu (koju) _____
 4. Pohađa večernju školu ili razredbene ispite
 5. Završio
5. **Pohađanje osnovne/srednje škole po prilagođenom programu**

DA NE
6. **Uključen u sustav visokoškolskog obrazovanja**

DA NE

Godina studija _____
7. **Radni status:**
 1. Nije zaposlen
 2. Povremeno zaposlen
 3. Stalno zaposlen
8. **Obiteljske prilike – S kim maloljetnik živi?**
 1. S oba roditelja
 2. Samo s majkom
 3. Samo s ocem
 4. Živi u udomiteljskoj obitelji
 5. Živi u domu/ustanovi
 6. Drugo _____

9. Obiteljske prilike – broj braće i sestara _____

10. Izrečene mjere obiteljskopravne zaštite

DA NE

Ako DA koje _____

11. Prošao dijagnostiku u Domu za odgoj

DA NE

12. Prošao dijagnostiku psihijatrijske ustanove

DA NE

13. Poremećaji u ponašanju

DA NE

Ako DA koji _____

14. Impulzivnost/agresivnost

DA NE

15. Emocionalno funkcioniranje _____

16. Intelektualno funkcioniranje _____

Obilježja počinjenog kaznenog djela

1. Dob maloljetnika u vrijeme počinjenja kaznenog djela _____

2. Mjesec i godina počinjenja kaznenog djela _____

3. Tko je prijavio kazneno djelo _____

4. Vrsta kaznenog djela/članak Kaznenog zakona _____

5. Stjecaj kaznenih djela

DA NE

KD1 _____

KD2 _____

KD3 _____

.

.

.

6. Činjenični opis kaznenog djela

7. Priznavanje krivnje za počinjeno djelo

DA NE

8. Djelo počinjeno u sudioništvu

DA NE

9. Određen istražni zatvor

DA NE

10. Određene mjere opreza

DA NE

Ako DA koje _____

11. Nadležno Državno odvjetništvo

1. Općinsko Državno odvjetništvo
2. Županijsko Državno odvjetništvo

12. Odluka Državnog odvjetništva

1. Odbačaj kaznene prijave
2. Uvjetovani oportunitet
3. Izrečen prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije

13. Postupak nadležnog suda

1. Obustava kaznenog postupka
2. Kazneni postupak u tijeku
3. Izrečena maloljetnička sankcija (koja) _____

14. Izvadak iz obrazloženja Državnog odvjetništva

Informacije o ranijim kaznenim djelima

1. Vrsta kaznenog djela/članak Kaznenog zakona _____

2. Stjecaj kaznenih djela

DA NE

KD1

KD2

KD3

.
.

3. Dob počinjenja kaznenog djela

4. Odluka državnog odvjetništva

1. Odbačaj kaznene prijave
2. Uvjetovani oportunitet
3. Podnesen prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije

5. Postupak nadležnog suda

1. Obustava kaznenog postupka
2. Kazneni postupak u tijeku
3. Izrečena maloljetnička sankcija (koja) _____

Informacije o žrtvi

1. Postojanje neposredne žrtve

DA NE

2. Postojanje više od jedne žrtve

DA NE

Ako DA koliko _____

3. Dob žrtve/žrtava _____

4. Spol žrtve/žrtava M Ž

5. Određeno vještačenje žrtve

DA NE

Ako DA koje _____